

România literară

Ministerul Culturii
SALA DE LECTURĂ

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

32

SARCINILE UNIUNII SCRITORILOR

(Paginile 12—13)

Vocație și dăruire

CA O UNDA de puternică vibrație s-a prelungit în splendoarea întregii națiuni amplul mesaj de conștiință revoluționară, de profundă gândire și sentiment patriotic sub semnul celui mai înalt umanism, pe care l-a generat magistrala Expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu în ziua de 1 iunie la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului. Mai mult ca oricând am resimțit cu toții excepționala capacitate de cuprindere și de analiză științifică revelatoare de adevăr, forța de proiectare a argumentelor deschizătoare de noi orizonturi pentru mersul înainte al istoriei noastre sub soarele contemporaneității. Și aceasta cu atât mai intens, cu cât în centrul Expunerii au fost situate problemele teoretice, ideologice și ale muncii politice, educative de formare a omului nou, făuritor conștient al socialismului și comunismului, cu cât în acest cîmp magnetic al finalităților visului de aur al omenirii un sector de o deosebită însemnătate era atribuit creației literar-artistice.

În activitatea cultural-educativă de formare a omului nou un rol de mare importanță au literatura, muzica, artele plastice, — a subliniat secretarul general al Partidului. Dar, apreciind că literatura noastră a atins un nivel înalt, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că oamenii muncii așteaptă mai multe opere literare cu un conținut bogat, care să oglindească munca, viața, realizările poporului nostru. Avem nevoie de o literatură cu un spirit mai combativ, patriotic și revoluționar, care de la un capăt la altul să fie pătrunsă de înaltele idealuri ale umanismului socialist, ale concepției de dreptate socială și națională, să sădească în oameni, în conștiința tinerețului dragostea față de patrie, față de socialism, față de partid. Ca atare, singura sursă de inspirație trebuie să fie viața și munca poporului nostru. Să se bea, deci, apă numai din izvorul cu apă vie ce izvorăște din pământul udat de sudoarea și singele înaintașilor, căci numai acest izvor este dătător de viață și inspirație. Corolar al acestor nobile îndemnuri : **creația literar-artistică din patria noastră trebuie să fie originală, patriotică și umanistă.**

Dimensiunea originalității — reamintind pe cea formulată în „Dacia literară” de Kogălniceanu — este astăzi proiectată în conștiință la parametrii unei experiențe de aproape un veac și jumătate în care arta cuvintului românesc a sedimentat un bogat tezaur de conținut și expresivitate. De aici și conexiunea dialectică : **specifice național și universalitate** : „Nu imitația, nu uniformizarea, ci diversitatea, redarea specificului propriu al fiecărui popor înseamnă adevărata creație artistică și literară”. Numai o asemenea creație „va răspunde cerințelor poporului și totodată va contribui la îmbogățirea culturii și artei universale”. Finalitate care, cu necesitate, implică imperativul că „în realizarea unei literaturi cu un înalt conținut educativ, trebuie să se manifeste puternic personalitatea și originalitatea fiecărui scriitor”.

Situat la un asemenea nivel superior al concepției despre condiția valorii operei de artă, fiecare creator autentic s-a simțit cu atât mai mult un veritabil purtător al unei nobile vocații și dăruiri spirituale, un militant revoluționar prin însăși structura și destinația operei sale, integratoare în năzuința comună a poporului căruia aparține și prin el, a umanității.

Cu mândria acestei elevate identități și apartenențe, scriitorii noștri au receptat cu atât mai vibrant chemarea adresată de secretarul general al Partidului — la încheierea lucrărilor celui de al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste — de a se acorda mai multă atenție limbii, literaturii și istoriei României. Căci : **Nu se poate vorbi de educație politică, de cultură revoluționară fără cunoașterea limbii, a literaturii, a istoriei glorioase a poporului nostru !**

Cuvinte din adîncul unui mare suflet românesc, cuvinte de o puternică reverberație în conștiința tuturor slujitorilor cuvintului strămoșesc. În orizontul de profund patriotism pe care ele l-au înscris în cugetul și simțirea lor, scriitorii și-au dat întâlnire în cadrul reuniunilor obștești ce au avut loc în zilele de 17 și 27 iulie, împărtășindu-și gândurile și sentimentele, în lumina celor două evenimente ce au marcat luna iunie 1982 prin magistralele expuneri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. În numărul de față, în paginile din inima revistei noastre, este înfățișată această manifestare de unanimă adăziune la marele program devenit acum al tuturor fiilor patriei.

Adăziune fremătind de cea mai înaltă stîmă și cea mai vibrantă iubire pentru călăuzitorul încercat al revoluției noastre și conducătorul strălucit al țării.

„România literară”

■ Înaintea dîneului oficial oferit de secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și tovarășa Elena Ceaușescu, în onoarea președintelui Uniunii Socialiste Sudanese, președintele Republicii Democratice Sudan, Gaafar Mohamed Nimeiri, și a doamnei Nimeiri

Statornicie

Mai urc în zori spre via din bătrîni
cu sapa grea pe umăr, cu ulciorul
în care apa vechilor fîntîni
își mai visează, clipocind, izvorul,
și pașii-mi simt prin vremea risipită
căldura unor pași uitați, ce-odată
au poposit aici pe o clipită
urcînd spre via de tăceri brumată.
Iar spre amiază fruntea de mi-o șterg
văd gestul meu cum înmiit răsare
din cercurile vremii, ce se-aleg
dintr-o vechime fără clătinare,
de parcă alt rost n-aș avea sub stele
decît să duc prin neștiuta ceață
mai sus și mai departe c-o viață
un gest — pecete-a veșniciei mele.

Francisc Păcurariu

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu, Redactor
şef adjunct: G. Dimisianu, Secretar
răspunzabil de redacţie: Roger Cămpăneanu.

Din 7 în 7 zile

Dialogul la nivel înalt româno-sudanez

LA INVITAȚIA tovarăşului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, și a tovarăşei Elena Ceaușescu, a sosit în Capitală, în ziua de 3 august, într-o vizită oficială de prietenie în țara noastră, Gaafar Mohamed Nimeiri, președintele Uniunii Socialiste Sudanese, președintele Republicii Democratice Sudan, împreună cu doamna Nimeiri.

După prima rundă a convorbirilor oficiale, în seara aceleiași zile de 3 august, președintele Nicolae Ceaușescu și tovarăsa Elena Ceaușescu au oferit un dineu oficial în onoarea președintelui Gaafar Mohamed Nimeiri și a doamnei Nimeiri.

Evocând — în toastul său — cursul ascendent al colaborării româno-sudaneze pe plan politic, economic, tehnico-științific și cultural, precum și în alte domenii de interes comun, în cursul celor 10 ani care au trecut de la prima întâlnire cu înaltul oaspete, tovarăşul Nicolae Ceaușescu a menționat că, în acest timp, schimburile economice au crescut de aproape 3 ori, țările noastre înființând și realizând împreună o serie de acțiuni de cooperare privind construcția unor importante obiective economice și sociale. Așadar, o bază puternică pentru a conferi dimensiuni și mai largi cooperării și colaborării româno-sudaneze, în interesul și spre binele popoarelor și țărilor noastre, al cauzei păcii și colaborării internaționale.

Referindu-se la actuala stare deosebit de complexă pe plan mondial, șeful statului român și-a exprimat regretul că recenta sesiune specială pentru dezarmare a O.N.U. n-a fost în stare să adopte hotărâri concrete și să determine trecerea fermă la dezarmare, pe baza unui program global, care să răspundă aspirațiilor popoarelor de a trăi în pace și securitate. Argumentând necesitatea de a se acționa în modul cel mai hotărât pentru eliminarea forței și a amenințării cu forță, pentru soluționarea tuturor problemelor dintre state numai și numai pe calea tratativilor, tovarăşul Nicolae Ceaușescu și-a manifestat profunda îngrijorare față de acțiunile agresive ale Israelului în Liban, subliniind imperativul realizării unei soluții politice care să asigure independența, suveranitatea și integritatea teritorială a acestei țări, arătând totodată că România se pronunță în modul cel mai ferm pentru o pace globală și durabilă în Orientul Mijlociu, bazată pe retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în urma războiului din 1967, pe recunoașterea dreptului poporului palestinian la autodeterminare — inclusiv la constituirea unui stat palestinian propriu, independent — și, totodată, la asigurarea integrității, independenței și suveranității tuturor statelor din această zonă.

După ce a exprimat preocuparea pentru reușita reuniunii de la Madrid, pentru o Europă unită, a înțelegerii și cooperării, lipsită de arme nucleare, conducătorul partidului și statului nostru a relevat interesul constant al României pentru dezvoltarea raporturilor de prietenie și colaborare cu țările continentului african, marcând sprijinul ferm pentru lichidarea totală a politicii imperialiste, coloniale și neocoloniale, pentru consolidarea independenței naționale, pentru asigurarea progresului economic și social al statelor de pe acest continent, unde Organizația Unității Africane poate avea un rol deosebit de important. O înaltă apreciere a fost, de asemenea, exprimată pentru mișcarea țărilor nealinate, considerând că reuniunea din toamnă de la Bagdad poate avea o contribuție însemnată în rezolvarea marilor probleme cu care se confruntă lumea contemporană. În acest context, colaborarea bună dintre România și Sudan pe arena mondială — în cadrul O.N.U. și al altor organisme internaționale, al „Grupului celor 77” și mișcării de realiniere — se cuvine a deveni și mai strinsă în viitor.

ÎN TOASTUL său, președintele Gaafar Mohamed Nimeiri, subliniind trănicia legăturilor prietenești româno-sudaneze, a elogiat politica de pace și colaborare a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu. „Noi primim Bucureștiul ca un centru de luptă împotriva oricăror forme de asuprire și hegemonie, iar poporul român prieten al unui pionier al popoarelor care au suferit jugul asupririi în zonă și care se străduiesc să rupă lanțurile dominației și terorii din toate regiunile lumii” — a spus înaltul oaspete care s-a adresat, apoi, tovarăşului Nicolae Ceaușescu cu cuvintele: „Stimate prietene, ați avut marele merit de a iniția numeroase concepte care să guverneze relațiile dintre statele Europei răsăritene și statele Africii și lumii arabe. Ați pus jaloane trănice relațiilor de prietenie dintre țara dumneavoastră și popoarele continentului african și statele arabe”.

Relevând atașamentul ferm al Sudanului față de cauza păcii și dreptății, președintele Nimeiri a condamnat politica de subjugare și dominație pe care o practică Israelul împotriva poporului palestinian, considerând că prin invadarea Libanului se urmărește lichidarea existenței palestinene. De aceea, urmărește eforturile tovarăşului Nicolae Ceaușescu pentru a contribui la găsirea unei soluții drepte menite să conducă la constituirea statului palestinian independent.

Pe calea dreaptă, Sudanul va continua să meargă până cînd vor fi dărîmate citadelele subjugării și opresiunii în Namibia și Africa de Sud, până cînd securitatea și pacea se vor instaura pe întreaga planete.

Sub acest semn de nobile obiective umanitare se desfășoară — a spus președintele Sudanului — și actualul dialog de la București, spre binele țărilor și popoarelor noastre.

Cronica

Viața literară

„Knijevni Jivot” — 25

● La Clubul Presei din Timișoara a avut loc o adunare festivă prilejuită de aniversarea a 25 de ani de la apariția revistei „Knijevni Jivot” („Viața literară”), publicație periodică de limbă sîrbo-croată editată de Uniunea Scriitorilor din România.

La festivitate au participat reprezentanți ai Comitetului județean de partid, ai Uniunii Scriitorilor, ai Asociației scriitorilor din Timișoara, ai oamenilor muncii de naționalitate sîrbă, respectiv germană și maghiară din județul Timiș, redactori ai presei centrale și locale, ai Studioului teritorial de radio și televiziune, colaboratori ai revistei sîrbo-croate, invitați.

Luînd cuvîntul în deschiderea adunării, Vladimir Ciocov, redactor-șef al revistei „Knijevni Jivot”, a subliniat semnificația acestei manifestări. În continuare, criticul Jivo Milin a relevat drumul parcurs de revista sîrbătorită în sfertul de veac ce s-a scurs de la apariție.

Salutul Comitetului județean Timiș al P.C.R. și al Consiliului popular județean adresat cu acest prilej a fost prezentat de Constantin Potingă, secretar al Comitetului județean Timiș al P.C.R., vicepreședinte al comitetului executiv al Consiliului popular județean.

Au mai adresat cuvinte de salut Traian Iancu,

directorul Uniunii Scriitorilor, Nikolaus Berwanger, secretar al Uniunii Scriitorilor, redactor-șef al ziarului „Neuer Banater Zeitung”, președintele Consiliului județean al oamenilor muncii de naționalitate germană Timiș, Anghel Dumbrăveanu, secretarul Asociației scriitorilor din Timișoara, prof. Dušan Stablic, vicepreședinte al Consiliului județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sîrbă, Ion Arieseanu, redactor-șef al revistei „Orizont”, Maria Pongracz, secretar al Comitetului județean al oamenilor muncii de naționalitate maghiară, Nicolae Pirvu, secretar responsabil al Studioului teritorial de radio-televiziune, președintele Comitetului sindicatului din presa și edituri Timiș.

Într-o atmosferă de entuziasm, în încheiere, participanții la adunarea festivă au adresat o telegramă tovarăşului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România. «Participanții la adunare — se spune în telegramă — își exprimă adevărată lor deplină la întreaga politică internă și internațională a partidului și statului nostru, grațitudinea și profunda recunoștință față de grija pe care dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarăse Nicolae Ceaușescu, o

acordați permanent înfloririi culturii, artei și literaturii în patria noastră. Beneficiind de minunatele condiții de muncă și de creație oferite cu generozitate în afie socialismului, mai cu seamă în cei 17 ani care s-au scurs de la cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, de cînd dumneavoastră, mult stimate tovarăse Nicolae Ceaușescu, conduceți cu clarviziune destinatele partidului și poporului român, revista „Knijevni Jivot” s-a înscris cu întreaga sa capacitate în puternicul front literar din acest frumos colț de țară.

Folosim acest eveniment aniversar pentru a vă asigura și cu acest prilej, mult iubite tovarăse secretar general al partidului, că asemenea întregii obști scriitoricești din patria noastră, revista „Knijevni Jivot” va acționa și în continuare cu răspundere și exigență sporită pentru a da viață prețioaselor orientări și indicații cuprinse în magistralele dumneavoastră expuneri rostite la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1-2 iunie a.c., și la cel de-al II-lea Congres al educației politice și culturii socialiste».

Manifestarea s-a încheiat cu un bogat recital de versuri din lirica timișoreană în limbile română, sîrbă, germană și maghiară.

Revista revistelor: „Dialog” (3. 1982)

■ REALIZAT de către Alexandru Călinescu, Sorin Antohi și Andrei Corbea, numărul recent apărut al revistei studențești de la Iași se impune atenției prin calitatea și varietatea materialelor. Numeroase comentarii în marginea unor cărți de critică sau de poezie pun în lumină nu numai dorința tinărului colectiv ieșean de a îmbrățișa cit mai multe aspecte din fenomenul cultural contemporan, dar și spiritul pătrunzător și adevărat incisiv al autorilor criticilor și articolelor. În acest sens, reține atenția discuția purtată de către Octavian Nicolae pe tema traducerii lui Faust, pornind de la realizarea lui St. Augustin Doinaș, precum și notele lui Dan Alexe privind Respirările lui Nichita Stănescu. Despre trei cărți fundamentale se pronunță trei condeie „consacrate”: Mihai Dinu Gheorghiu salută apariția Istoriei lui George Călinescu, în timp ce Ștefan S. Gorovei evidențiază meritele ediției lui Adrian Anghelescu a Istoriei românilor prin călători de Iorga, iar Ștefan Lemny subliniază importanța pentru cultura noastră a textelor cuprinse în substanțialul volum de Scrieri ale lui Vasile Părvan.

Ni se pare, însă, că piesele de rezistență ale numărului 3/1982 sînt interviul cu Alexandru Zub și pagina dedicată lui Radu Petrescu. Intitulat „Asemeni aerului, istoria există pretutindeni”, interviul cu istoricul ieșean abordează aspecte esențiale ale muncii istoricului, într-un stil plin de nerv, caracteristic lui Al. Zub. El vorbește cu autoritatea celui care a dat citeva cărți de bază despre Kogălniceanu, Xenopol, Părvan, despre erudiția necesară cercetătorului în acest domeniu, despre legătura dintre instrumentele de lucru și sintezele pe care le realizează fiecare generație, despre aprofundarea pe care o impune cercetarea multidisciplinară implicată în metodele preconizate de „noua istorie”, despre problemele ce-și așteaptă încă rezolvarea pentru că cercetarea să fie mai eficient angrenată în procesul de învățămînt și în prezența noastră peste hotare. Revista reia un text

al regretatului Radu Petrescu apărut pe verso-ul unui afiș pentru expoziția „Secole de continuitate în arta românească”, organizată la Rîmnicu-Vîlcea, în 1980, fără îndoială un text de bază pentru înțelegerea fenomenului românesc. Splendidă este interpretarea cimiliturii din Dolj („Am un om mare, mare / Noaptea înfloresc / Și ziua pălește”): „Întîlnim aici viziunea omului macrocosmic, a omului-univers, acoperit, noaptea, cu flori, așa cum cerul e acoperit cu stele, și ziua îmbrăcat în palori, și înțelegem că motivul floral în vestimentația reprezentată simbolic cerul nocturn cu stelele sale... În pictură, motivul floral aduce spectacolul cosmic al cerului instelat, mediu nu al activității, ci al regăsirii omului în emisfera lui esențială, nocturnă, aceea de unde îi vin și justificarea și puterea muncii sub soare”. Textul este urmat de o caldă și subtilă interpretare a Cursului de didactică al lui Radu Petrescu semnată de Ion Bogdan Lefter. O lectură plăcută o oferă pagina de traduceri din Jorge Luis Borges realizate de Dan Alexe.

Un număr interesant, încărcat de sensibilitatea și inteligența tinerilor care, evident, știu să scrie (chiar dacă judecățile grăbite nu lipsesc din citeva cronici). De fapt, indiferent că urmează matematica, biologia sau electronica, tinerii trebuie să știe să se exprime și să gîndească; or, tocmai această apetență pentru cultură, în sensul ei larg, o dezvăluie revista de la Iași care pe prima ei pagină vorbește despre Demnitatea culturii, pornind de la lucrările recentului Congres al educației politice și culturii socialiste, și despre Studentul descoperitor, cvocînd muncă tinerilor pe șantierul curții lui Alexandru cel Bun, scoasă la iveală, acum în urmă, drept în inima orașului, o muncă dezvăluind faptul că „Lumea aceasta e o parte din istoria acestui pămînt...” Nu este o încheiere convențională afirmația că așteptăm cu interes justificat apariția numărului următor.

A. D.

SEMNAL

● Modest Morariu — INTOARCEREA LUI ULISE. Romanul de față se adaugă versurilor din Poeme lirice cu fantome (1938), Spectacol de pantomimă (1971), Ovăzul sălbatic (1974), eseul Între relativ și absolut (1979), volumul de critică de artă și numeroasele traduceri, în special din franceză. (Editura Eminescu, 1982, 302 p., 12,50 lei).

● L. Kalustian — SIMPLE NALTE II. „Lăsați-ne să ne scriem istoria. Așa cum o știm. Așa cum a fost. Așa cum am viețuit-o” — se află în preambulul volumului. (Editura Eminescu, 1982, 360 p., 14 lei).

● Ion Istrate — BAROCUL LITERAR ROMÂNESC. Studiul încearcă „identificarea unui baroc literar românesc în secolele al XXII-lea și al XVIII-lea”. (Editura Minerva, 1982, 388 p., 21 lei).

● Horia Bădescu — RECUS LA SINGURATATE. Volumul se adaugă versurilor din Marile Eleusii (1971), Nevăzutele urse (1975), Cintece de viscol (1976), Anonimus (1977), Ascunsă truda (1979), eseurilor Magda Isanos (1975) și Parada măștilor (1981) și romanului Joia patimilor (1981). (Editura Eminescu, 1982, 126 p., 10,50 lei).

● Emil Matei — TRĂVERSIND FIINȚA. Volumul reuneste ciclurile de versuri Apele grele și Desene pe vînt. (Editura Litera, 1982, 62 p., 13 lei).

● Mihai Neagu — DO-SARUL „FABIAN”. Roman de factură „polițistă”, apărut în colecția „Sînch”. (Editura Militară, 1982, 160 p., 7,50 lei).

● Alexandru Titu — OLIMP. Romanul poartă un motto din Eneidele lui Plotin: „Amintirea e pentru cei care au uitat”. (Editura Albatros, 1982, 194 p., 7,50 lei).

● Dan C. Mihăilescu — PERSPECTIVE EMINESCENE. Eseu. (Editura Cartea Românească, 294 p., 17,50 lei).

● ÎNTEPLĂRI UL-MITOARE DIN ZILELE NOASTRE ȘI DIN VE-CHIME. Traducerea unei treimi, selective, din antologia cea mai bine cunoscută a povestirii medievale chineze (Jin gu qigü) este realizată și adnotată de Toni Radian, prefațată de B. Wechsler. (Editura Univers, 1982, XVI+542 p., 34 lei).

● Jiri Marek — UN-CHIUL MEU ULISE. Traducere de Jean Grosu; prefață de Ov. S. Crohmălniceanu; tabel cronologic alcătuit de traducător. (Editura Minerva, 1982, XVI+224+246 p., 14 lei).

● Robert Browning — FLUIERARUL PESTRIȚ DIN HAMELN. PO-RECLIT CINTĂREȚUL VRAJITOR. Tălmăcierea Mariei Banuș apare într-o frumoasă prezentare grafică și cu ilustrații de Livia Rusz. (Editura Ion Creangă, 1982, 26 p., 15 lei).

LECTOR

● Pentru o și mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a noulor apariții, rugăm editurile și autorii să ne trimită exemplare de semnal.

Calendar

● 6.VIII.1935 — a murit George Vălsan (n. 1885)
● 6.VIII.1938 — s-a născut Serafim Dulcu
● 6.VIII.1887 — a murit Izabela Sadoveanu (n. 1870)
● 6.VIII.1941 — s-a născut Cezar Ivănescu
● 6.VIII.1887 — a murit George Crețanu (n. 1829)
● 6.VIII.1912 — n-a născut Ion Marin Iovescu (m. 1977)
● 6.VIII.1915 — s-a născut Al. Voitin
● 7/19.VIII.1848 — s-a născut Ieronim G. Barțiu (m. 1899)
● 7.VIII.1907 — s-a născut Ion I. Zamfirescu
● 7.VIII.1917 — s-a născut Horia Lovinescu
● 7.VIII.1922 — s-a născut Aurel Mihale
● 7.VIII.1941 — s-a născut Ana-tol Ghermanschi

● 8.VIII.1902 — s-a născut Sașa Pană (m. 1981)
● 8.VIII.1912 — s-a născut Liviu Bratoloveanu
● 6.VIII.1926 — s-a născut Horia Stancu
● 9.VIII.1921 — s-a născut Claudiu Moldovan
● 10.VIII.1884 — s-a născut Panait Istrati (m. 1935)
● 10.VIII.1921 — s-a născut I. Negoitescu
● 10.VII.1927 — s-a născut Barbu Cioculescu
● 10.VIII.1937 — s-a născut Dan Laurențiu

● 10.VIII.1942 — s-a născut Nicolae Prelipceanu
● 10.VIII.1943 — s-a născut Ivo Muncian
● 10.VIII.1968 — a murit Eugen Schiller (n. 1916)
● 10.VIII.1980 — a murit I. Peltz (n. 1899)
● 11.VIII.1929 — s-a născut Modest Morariu
● 11.VIII.1930 — s-a născut Teodor Mazilu (m. 1980)
● 11.VIII.1961 — a murit Ion Barbu (n. 1895)
● 12.VIII.1616 — s-a născut Ion Ghica (m. 1897)
● 12.VIII.1909 — s-a născut V. Spiridonici
● 12.VIII.1912 — s-a născut Ion Olteanu

Rubrică redactată de GH. CATANA

Sensul totalității

RECITESC însemnările lui Marin Preda despre artă și observ două categorii de obsesii: una se referă la posibilitatea operei de a recupera totalitatea ființei umane, alta privește actul de creație ca atare. A scrie este pentru el, ca pentru Sartre, a descoperi sensul plenitudinii și al totalității care există în om, a face ca individul să se simtă esențial în raport cu universul. Preda nu-i un om al fragmentului, este un om al totalității, ca Malraux, Camus și, încă o dată, ca Sartre. Sint spirite fine care se simt bine pe spații mici, obiectul de analiză li se oferă ca fragment, totalitatea este un concept la care nu sint sensibili. Barthes se revendică din această clasă de spirite. El caută mereu un detaliu, un punctum care să-i permită accesul spre lumea sensurilor. Scrie fragmente dintr-un discours zicind că numai succesiunea fragmentelor dă un sens discursului după ce a dat un ritm obiectului ca atare.

În altă sferă de probleme și cu alte mijloace intelectuale, Preda este, repet, un spirit pentru totalitate. Reluând o propoziție celebră, am putea spune: lumea este sarcina lui. Lumea capătă un sens dacă se lasă cuprinsă, cunoscută, asumată ca întreg, nu ca fragment. Cunoașterea nu-i posibilă decit de la un anumit grad de generalizare. A pune în relație este, în acest caz, a pune în acord obiectul analizei cu universul care îl poartă și pe care îl semnifică. Citez o frază pe care am mai citat-o odată: „Scriitorul care aspiră spre o viziune totală a lumii (s.n.) se trezește, după o dramatică experiență, în fața unui obstacol de temut: abjecția umană”. Abjecția este, aici, fragmentul (obstacolul) care împiedică accesul la totalitatea ființei. Preda nu-i acordă mare credit și nu se lasă sedus de ea. Simbolul acelei eterne lumini de vară și modelul unui părinte autoritar și înțelept i-au orientat creația de tinerețe, mărturisese prozatorul. Simbolul și autoritatea modelului au rămas și mai tirziu și ele se manifestă, între altele, în imaginea omului predist puternic marcat de vocația lui pentru plenitudine. În cele mai dramatice circumstanțe (Victor Petrin) el se afirmă ca un destin care nu se resimțea niciodată în el. Vocația lui fundamentală este de a fi fericit. Posibilitatea salvării prin iubire se deschide chiar și în momentul cel mai tragic al existenței lui Petrin: o salvare, în primul rând, a identității lui ca ființă pentru totalitate, incapabilă să accepte condiția de jucărie a soartei. A pierde simțul contemplației și sentimentul eternității este lovitură cea mai puternică pe care o poate primi omul după părerea lui Marin Preda. E totuna cu a trăi în infern.

Descopăr în Cel mai iubit dintre pământeni aceste reflecții profunde despre temporal și intemporal, fericire și neant. Cum se situează omul față de aceste categorii? „Aici e eroarea, coborim în temporal... temporalul e infernul... Cine ne împiedică să trăim prin intemporalul din noi? mă întrebam stăpinit de o toată neputință de a înțelege neînțelegerea (s.n.). Neînțelegerea e inexistentul, ceva care nu se poate concepe cu altă mai... cu cit tot ceea ce e viu în noi participă... din ochi ținesc fulgere, din gură potop de cuvinte a căror violență smulge și lucrurile din inerta lor, scaunele se prăbuesc, candelabruul se clatină, obiectele zboară prin geamuri, trupurile se închețază, capetele ating pământul... jos... mai jos... spre el, să se deschidă și să-i înghită pe amândoi... Ce doresc unul de la altul? Ce vrea să smulgă unul din celălalt? Nimic altceva decit ceea ce e celălalt, ceva indefinit, neclarificabil, dar care îl împiedică pe el să fie definit, clarificabil... Dar îl împiedică? O, da, tinde chiar să-l reducă în fiecă clipă la neant, pe măsură ce clipă de clipă celălalt încearcă să se constituie, să ia cunoștință de propria sa identitate... Ceva limitat, fragmentar, temporal... (s.n.). Și după victorie? Reîncep în alt spațiu epic al luptei pentru fericire, încercări de experiență, cu mai multă violență, cu mai multă răbdare și cu arme mai puțin vizibile și spectaculoase, dar mai otrăvite, mai bine ascuțite și care rănesc mai adânc și mai nevindecabil... Dar nu e oare asta fericirea însăși? Această iluzie după care gonim pe vastitatea unei cimpii pe care lăsăm, moarte, bucăți din sufletul nostru, până când ne pierdem, istoviți, dincolo de orizont?... Neputința de a înțelege neînțelegerea, o luptă aprigă pentru fericire și, la urmă, goana pe vastul cimp al existenței presărat cu „bucăți din sufletul nostru”! Fericirea este o încheiere, o identitate regăsită, o evitare a limitărilor, fragmentarului, temporalului...

EXISTĂ, spune cineva, două feluri de scriitori după opțiunea lor pentru amplitudine sau profunzime. Balzac, Tolstoi sint prozatori ai amplitudinii, Dostoievski, Kafka sint prozatori ai profunzimii. În ce compartiment ar putea intra Preda? Pe Tolstoi îl crede totdeauna pe cuvânt (singurul, după Shakespeare). E uluit, apoi, de faptul că Balzac este în stare să creeze psihologiile a douăzeci de fete bătrâne. Aceasta nu stă decit în puterea genului, exclamă Marin Preda. Și prin astfel de filiații Preda este, deci, un prozator al amplitudinii, un spirit care vede lumea ca un vast spectacol. Dar tot Preda nu ascunde faptul că Dostoievski a fost în tinerețe marele său model epic și nici în opera din anii maturității influența analistului rus n-a slăbit. Matilda, eroina ultimului roman, este o natură dostoievskiană. Asta vrea să spună că pasiunile ating un

asemenea grad de intensitate încit răul și binele nu se mai pot distinge, sublimul și abjecția intră în același virtute al ființei. Sint și alte exemple care pot da sugestia că Preda este un prozator al adîncurilor, un mare neliniștit care ține să se disciplineze. Spectacolul vastității lumii și dorința de a-l cuprinde nu diminuează în creator atracția față de adîncurile ființei. E un analist, dar nu este convins că analiza poate înlocui narațiunea. Regretă odată faptul că și-a pierdut plăcerea de a povesti pe care o avusese în tinerețe. Nu și-o pierduse, era doar o impresie a scriitorului matur, asaltat de gîndul că forța lui de creație este primejdioasă. Așadar: Preda este un spirit pentru totalitate și un spirit al totalității, un prozator al amplitudinii și, în același timp, un prozator modern obsedat de profunzime, contradicțiile ființei umane. A scrie o carte, spune el într-o admirabilă frază, este un fenomen tot atît de important și de fatal cum sint fenomenele mari ale existenței: nașterile, morțile, seismele sociale. Însă puțini scriitori au resimțit, ca Marin Preda, drama ce stă în spatele acestei fatalități.

Cu aceasta revenim la a doua obsesie a prozatorului: actul de a scrie. Marin Preda nu scrie ușor. Scrișul nu-i o sărbătoare continuă. Este primul fapt pe care îl deducem din confesiunile sale. Aspirația lui era să devină un scriitor profesionist, ceea ce înseamnă: un autor care scrie fără dificultate despre orice temă, se așază la masa de lucru și inventează o intrigă, o tipologie, aduce și scoate eroii din pagină cînd vrea și cum vrea. Această libertate de mișcare Marin Preda n-a cucerit-o niciodată. Scrișul este pentru el o mare dificultate, ca să nu spun o dramă repetată. Fraza este pentru el, ca pentru Flaubert, o eucerie încheiată, fructul unui imens efort. Numai gîndul că „dacă nu scriu nu am rost pe lume” îl împinge spre masa de lucru. Numai „credința cutremurată” că fără literatură existența n-are sens îl aduce în fața foi albe și declanșează, în fine, declanșează după o lungă așteptare, forța de a scrie. Dar nici după ce mecanismul începe să funcționeze lucrurile nu se simplifică, nu merg de la sine, cum zice adesea scriitorii mai norocoși. La Preda scrișul se asociază mereu cu o teribilă ezitare. Barthes vorbește de atrocitate care însoțește scrișul flaubertian. Pentru Marin Preda cuvîntul care sugerează, poate, mai bine efortul lui de a scrie este chinul, cu derivatele lui: a se chinui, chinuire. „M-am chinuit o lărnă și o vară. Zilnic luptam cu o neputință de a scrie a cărei explicație îmi scăpa. Pur și simplu nu știam să scriu [...] Mă îmbolnăvisem de exasperare, seninătatea mă părăsise...” spune prozatorul referitor la Risipitorii. Și asta nu-i totul. Cînd ajunge, în fine, la capăt și recitește cartea vede că este un eșec. Alt chin, altă exasperare, o nouă serie de „reveniri istovitoare”... și, în fine, sentimentul biruinței.

SINT și momente mai fericite. Intrusul a fost scris într-o singură vară, Moromeții II în doi ani, dar, să nu uităm, după ce eșuase cu zece ani în urmă. Intrusul și Viața ca o pradă sint, se pare, singurele cărți ale lui Preda elaborate cu relativă ușurință. „L-am scris zi de zi într-o prăerie constantă și foarte sigură [...] E o carte cu un sentiment acut și în cele din urmă inexplicabil pentru mine...”. E vorba de Intrusul. Viața ca o pradă a fost scrisă după o călătorie în Grecia. O stare ciudată de spirit îl decide să vorbească despre debutul lui. Scrie, în fine, cu plăcere, scrie relativ repede, fără chin, fără acel sentiment teribil de epuizare. Dar chiar în această stare de euforie se strecoară gîndul că „nu putem conta pe forța de a scrie...”. Gîndul îl tulbură și în alte împrejurări. Marin Preda este pur și simplu obsedat că într-o zi n-o să mai poată scrie. Experiența nu poate înlocui acea forță misterioasă fără de care nici un rînd nu poate fi așternut pe hîrtie. În Convorbiri... relatează o scenă semnificativă: stă la Mogoșoaia, scrie Marele singularic, e mulțumit, dar în mulțumirea lui apare turburătoarea întrebare: „Iată, îmi spuneam, pot să scriu, dar ce-o să fie cînd nu voi mai putea? Ce-o să fac?” Preda n-a scăpat niciodată de sentimentul că talentul său este amenințat din interior, că în luptă cu fatalitatea biologică spiritul creator este adesea neputincios.

Cu această stare de neliniște și-a scris marile lui cărți. Cînd reușea să scrie într-o zi două-trei pagini era fericit. Sărbătorea succesul. Apoi o lua de la capăt îngrijorat, înversunat în efortul de a duce fraza pînă la capăt. Am în față copia unei pagini din Risipitorii, cartea cea mai chinuită a lui Preda (trei redactări). Scrișul e limpede, nici o literă nu este sărită sau tremurată, dar pagina, în ansamblu, arată ca un cîmp de bătaie: ștersături, înlocuiri, trimiteri în afara textului, încercări și supraetajări care sugerează succesive redactări. Impresia este că lui Preda nu-i reușește nimic dintr-o dată, scriitura necesită, realmente, o elaborație lentă și grea. Nu vrea să scrie frumos, să aibă stil — cum se zice — vrea numai să prindă în frază nuanța adevărată a unei idei în mișcare (cititorul vrea să vadă ideile în mișcare). De aceea fraza predistă are o pulsație atît de neobișnuită: înaintează prin mari și imprevizibile ocoluri, aici răsfrînd ideea, aici concentrînd-o într-o expresie memorabilă. Talentul lui Preda nu cunoaște trufia succesului rapid. O mare ezitare și un imens chin veghează hotărîrea lui de a scrie.

Eugen Simion

LASCĂR VOREL : Portret
(Din albumul Lascăr Vorel,
apărut la Ed. „Meridiane”)

Izvorul

E ultimul-avînt și asalt
Prin fum, ca omătul înalt
Se urcă în bolți de ninsori
Pierduți zurgălăii sonori.

Încearcă-l, prin cețuri pe pleoape
De-o taină te simți mai aproape
Și parcă ghicești un hotar,
O noapte, un gînd singular.

Acolo pe-o pîrtie-a lunii
Ciorchini pe-o rază-s străbunii
De ani și de vifore plini
Pe frunte cu umbre de spini.

Asaltul, ajuns revărsare
Oglinda-i sub semnul cel mare
Fii-i murmurul, piatra, fiurul,
Ca-n ape, de ape, izvorul.

Mihai Constantinescu

Valea natală

Această „verigă” de aur o vîd în piciorul
Unui hulub, cel mai frumos din văzduhuri:
E un semn înscris pe un sigiliu în casa
Cu turnuri de sticlă, cum o altă ursită a
corăbierilor.

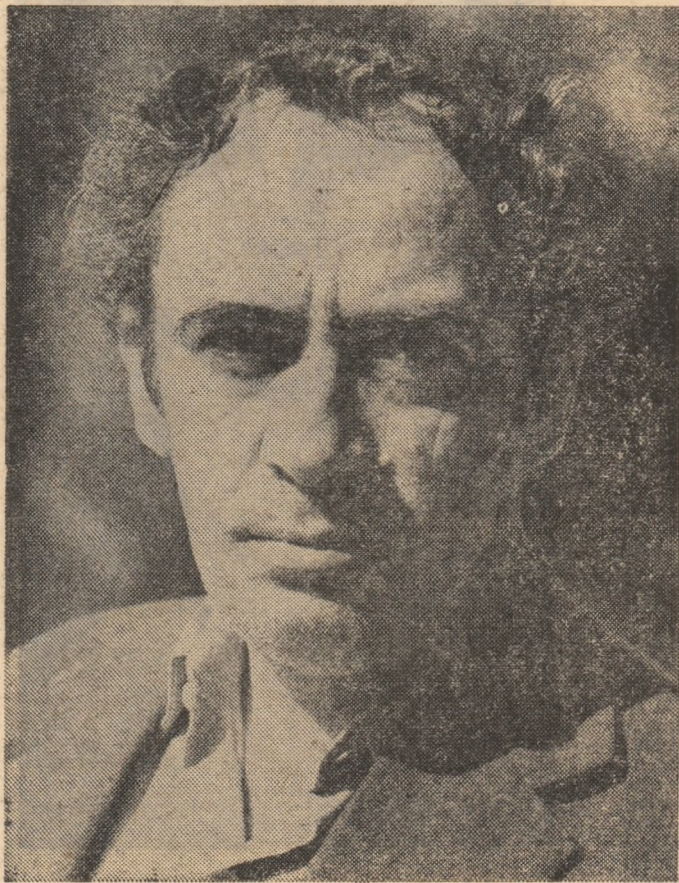
Ai purtat și tu acest Inel!
O „viltore” l-a azvîrlit în alt deget?
Măreția păsării născătoare de sărbători
A întrecut așteptările!

După o mie de mii de ani am deschis
o scoică rămasă-n
Valea natală, pe vechile ei prundișuri,
Noaptea nu i-a secat strălucirea nici
Puterea numelui meu spre care înaintez.

O Pasăre Albă-și desăvirșește minunea:
Deschide albinelor drumul spre fagure.

Victor Nistea

Posteritatea lui Marin Preda

Portret
de Vasile
Blendea
(Mogoșoala,
1973)

DACA atribuim noțiunii de posteritate literară sensul de răsunet activ al creației unui scriitor în generațiile succesive de urmași, se poate face afirmația că posteritatea literară a lui Marin Preda a început încă din timpul vieții sale, și încă dintr-o epocă timpurie, aceea a ivirii primului volum al **Moromeților**. Nu este un autor prețuit retroactiv, cum s-a întâmplat cu alții, de la noi sau de aiurea. Dintre scriitorii români postbelici, hotărât că este acela cu influența cea mai mare asupra mediului literar în care a apărut, imediat și masiv resimțită de continuatorii care, la drept vorbind, la vremea rapidei impunerii a autorului **Moromeților** nu erau cu mult mai tineri decât Marin Preda, el însuși un om tânăr în acel moment.

Generația de prozatori despre care, la începutul anilor '60, s-a vorbit ca despre un nou val extrem de făgăduitor, îi este îndatorată lui Marin Preda tot la fel cum aceea a poeziei îi este îndatorată lui Labiș.

Desfacerea din îmbrățișarea sufocantă a clișeeilor, aducerea în pagini a unui sentiment mai natural al vieții și mai ales reimpunerea unui personaj care să nu fie alcătuit numai din prefabricate ci să răsfrîngă imaginea credibilă a omului real de la meridianul nostru, toate aceste cuceriri ale unor D. R. Popescu, Fănuș Neagu, N. Velea, Sorin Titel, G. Bălăiță, și ale altor prozatori din aceeași serie, au fost obținute într-un context de creație stimulat și consolidat de prestigiul literar al autorului **Moromeților**. „Complicații” din povestirile anilor '60 ale

autorilor amintiți, „ciudații”, „suciții”, firile anapoda, contrariind logica comună dar mai cu seamă linearitatea și conformismul față de schemele eroilor literari din perioada dogmatică, aceștia toți ieșiseră din mantaua lui Marin Preda (ca să facem și noi uz, pentru o dată, de circulația formulă dostoievskiană devenită prin generații un poncif îndrăgit al criticii). Am mai vorbit despre semnificațiile acestei orientări. Era o reacție solidarizată față de limitările impuse de realismul cenușiu al epocii anterioare — cu eroi previzibili în oricare gest, monotonizați prin fizionomie și prin registrul extrem de îngust de trăiri posibile. Eroii complecși ai lui Marin Preda au subminat până la năruire stereotipurile literare, atit de auteritar instalate, încurajând un curent emancipator de care s-a profitat cu folos. La unii dintre acești noi prozatori, la un N. Velea de pildă, dependențele tipologice de Marin Preda erau directe, la alții însă era vorba numai de impulsul primit spre a polemiza cu schemele, cu simplismul literar, manifestarea lor ulterioară mergând ferm către autonomizare.

Acțiunea deschizătoare de perspective noi exercitată de proza lui Marin Preda nu s-a restrins la cîmpul tematic al satului, cum s-a putut crede la un moment dat. Prin **Risipitorii**, **Intrusul**, **Marele singuratic**, **Delirul** și, desigur, prin **Cel mai iubit dintre pămînteni**, trilogia care își arcuiește cupola epică peste toată epoca noastră de după 1944, marele prozator ne-a făcut să întrezărim relieful unei construcții epice cu aspirații de totalitate, îmbrățișînd istoria întregii lumi românești a unei jumătăți de veac. **Imposibila întoarcere**, **Viața ca o pradă** au venit să îmbogățească din alte unghieri perspectiva uriașei cuprinderi, să-i nuanțeze aspectele și înțelegerea. Desigur, raportate la linia clasică a **Intîlnirii din pămînturi** și a **Moromeților**, scrierile din a doua fază a creației lui Preda cunosc și dezechilibrări, porțiuni de tensiune mai joasă, soluții nu totdeauna fericite, ca orice operă de mare întindere întreruptă brusc. Dar cite linii fecunde, în proza românească, nu por-

nesc din experiențele sale, cită încurajare inițiativelor de a construi amplu, îndrăzneț, pe vaste platforme, cite sugestii rodnice de care nu doar proza a beneficiat, dar toată conștiința literară românească a momentului nostru.

Mulți prozatori contemporani de valoare merg — și au mers de la începutul carierei lor literare — pe alte drumuri artistice decât acelea explorate de Marin Preda, și este firesc să fie astfel. O literatură evoluată nu stă într-un singur scriitor, oricît de mare. Dar nu cred să fi fost vreunul dintre contemporani care să-și fi scris opera în indiferență absolută de faptul că el exista în preajmă ca mare scriitor; după cum nici astăzi acest sentiment al **prezenței active** a lui Marin Preda nu cred să se fi șters din conștiința creatorilor noștri epici: Preda există prin operele sale care în continuare pot stimula energiile creative sau, de ce nu?, stîrni opoziții, dar de care nu se poate face abstracție.

Dar prezența unui scriitor nu se mărginește la ce spune prin creația sa profesioniștilor scrisului. Această prezență se întregeste în chip esențial prin răsunetul dobîndit în conștiința multîmilor cititoare care uneori și-l revendică pînă la a-l conferi statutul de **scriitor național**. Dintre contemporanii apropiați, Marin Preda mi se pare că este singurul, deocamdată cel puțin, care să fi atins această condiție.

Prezent în conștiință, Marin Preda este însă prea puțin prezent în circuitele publice, adică în librării, un neprielnic dezacord ce trebuie lichidat de îndată. **Cel mai iubit dintre pămînteni** — iată o carte a sa aproape intrată în legendă, atit de mult s-a vorbit despre ea și atit de puțin o cunosc totuși din citi și-o doresc. În afară însă de retipăririle disparate se impune fără întîrziere începerea publicării unei ediții de **Opere**. Este inutil să mai produc argumente în acest sens, fiindcă sînt pe buzele tuturor. Este, în orice caz, o datorie de conștiință a generației actuale față de unul din marile spirite care au tutelat-o.

G. Dimisie

Personaje neobservate

EXISTA asemenea personaje la Marin Preda? Bineînțeles. Ca la orice mare scriitor realist de altfel. Autorul **Moromeților** are darul de a scoate în relief figurile asupra cărora se concentrează toată atenția cititorului, cu ajutorul unor personaje care trec neobservate ca atare, ele avînd numai rolul de a potența caracteristicile actorilor principali și de a servi la realizarea perspectivei, de a sugera, cu alte cuvinte, adîncimea lumii reprezentate. Nu sînt nici măcar personaje secundare, sînt mult mai puțin, un fel de borne care jalonează drumul spre orizont, existența lor, menționată în treacăt sau relevată cel mult prin rostirea citorva replici, nu are alt rost decât acela de a sluji ca termen de comparație și ca puncte de reper. Ele se află foarte departe de personajele principale, asupra cărora se concentrează luminile scenei, dar prin silueta lor estompată de distanță contribuie la menținerea echilibrului în lumea creată de autor, reprezintă ordinea ei lăuntrică, secretă, indestructibilă.

Nu-mi aduc aminte ca vreun critic să fi pomenit vreodată, de pildă, de Stan Cotelici din **Moromeții**, nenorocosul pretendent la mina Polinei, care-l preferă, în ciuda înverșunatei opoziții a familiei, pe flăcăul fără pămînt și provenit dintr-o casă cu copii mulți, Bîrică. Acest personaj, Stan Cotelici, nu apare niciodată în carne și oase, nu există decât prin referirile celorlalți. Și, ca un făcut, ori de cite ori vine vorba despre el, toți folosesc aproape aceleași cuvinte, toți întreabă ca și cum n-ar ști sau n-ar fi destul de evident, de ce nu vrea Polina, în ruptul capului, să-l ia de bărbat. „Ce are Stan Cotelici de fugiti de el?” o întreabă ga Leana pe fata lui Moromete, care-și exprimă stupefacția, aflînd că Polina s-ar mărita cu sus-numitul flăcău. Tudor Bălosu, tatăl Polinei, o întreabă și el, furios, pe nevastă-sa, cînd aceasta îndrăznește să in-

tervină în favoarea fetei: „Ce-are băiatul lui Stan Cotelici? [...] Băiat cu atita pămînt și fuge de el! Ce are, fa, băiatul lui Stan Cotelici?”. Cele somate să răspundă ce are Stan Cotelici de fug fetele de el, indică diferite motive, care schițează portretul personajului. E urît, e schiop, spune fata lui Moromete, și ca și cum asta n-ar fi de-ajuns, mai e și **făcut**, ceea ce înseamnă că nu are viață în el, e un pricăjit și un nevolnic. Deși are avere, mai umblă „ca un milog”, cu hainele neingrijite, adică e zgîrcit. Ga Leana obiectează însă, în spiritul unei ordini care prevede ca fiecare buruiună să aibă umbra ei și fiecare om perechea lui: „Da' ce, fa, el nu trebuie să se însoare? Trebuie să-l ia cineva!”.

Tot ceea ce se va petrece mai departe în roman arată că, da, așa e, orice om trebuie să-și afle perechea, să respecte această lege nescrisă a vieții, dar ordinea secretă a lumii cerea ca Bîrică, și nu Stan Cotelici, să devină bărbatul Polinei. Impotrivirea îndrăgita a lui Tudor Bălosu, certurile, scandalurile, încăierările dintre cele două familii, nu sînt altceva decât aspectul urît pe care-l ia în mod inevitabil încercarea injustă de a impune o ordine superficială, formală, în locul unei legi profunde și adevărate.

Deși înzestrat cu o existență de sine stătătoare, fiind indirect dar bine portretizat, Stan Cotelici trece aproape neobservat ca personaj, rolul lui este acela de a potența figura celor doi protagoniști, Bîrică și Polina, de a scoate în relief amănunțita dragostei care-i învăluie și furia cu care știu să și-o apere împotriva tuturor. În timp ce toată lumea se întreabă ce are Stan Cotelici (în sensul că la urma urmei e și el un om, chiar dacă e urît, schiop, zgîrcit și incapabil să scoată o față din minți), nimeni nu se întreabă cum a reușit Bîrică să o cucerească pe Polina. E evident. Portretul lui Bîrică, realizat pro-

gresiv, prin acțiunile sale, prin opinia celorlalți despre el, prin situația pe care o are în propria lui familie, prin impresia puternică pe care o produce (de n-am aminti decît tulburarea pe care o resimte familia Moromete cînd, ridicîndu-se de la masă, aude glasul răscolitor al flăcăului cîntînd pe drum sau faptul că Ilina, deși are numai treisprezece ani, roșește ori de cite ori se întîlnește cu el) explică suficient pasiunea pe care o stîrnește. Prin comparație cu Stan Cotelici, care face fetele să izbucnească în ris cînd vine vorba despre el, farmecul bărbătesc al lui Bîrică iese însă mult mai bine în relief. Dar nu numai atit. Datorită lui Stan Cotelici prindem sensul aceluși zvon confuz numit „gura lumii”, mentalitatea satului, care deși se întreabă ce are insul în cauză, știe bine ce are, știe cum trebuie să fie un flăcău și cum nu trebuie să fie, percepem, cu alte cuvinte, dimensiunea în spațiu și timp a lumii **Moromeților**.

Intr-o povestire care dă titlul volumului de debut al lui Marin Preda, **Intîlnirea din pămînturi**, există un personaj care nu se face auzit decît prin citeva replici. Este tatăl lui Dugu, protagonistul povestirii. Acest Dugu, un tânăr abia ieșit din adolescență, a surprins-o pe Drina scăldîndu-se la gîrlă și s-a îndrăgostit pe loc de ea. Precum se știe, povestirea descrie pe larg sentimentul atit de nou și de brusc care a cuprîns sufletul lui Dugu, neliniștea și euforia lui, convorbirile lui tainice cu „al lui Teican”, căruia îi împărtășește secretul său și care îl ajută să-și învingă rivalul la „intîlnirea din pămînturi”. Tânărul trăiește într-o stare de spirit plină de tensiune, preocupat de dragostea lui, de imaginea fetei la scăldătoare, închis cu gelozie asupra secretului său. Numai că secretele tinerilor, bătrînii le cunosc de mult. Dugu trăiește cu asemenea intensitate revelația dragostei de parcă ar fi primul om care face această descoperire. Ochiul patern știe să deslu-

șească însă în reacțiile iritate ale băiatului, „semnele”, binecunoscutele semne ale unui stadiu de dezvoltare biologică. Dugu se perpelește în mare taină, iar tatăl lui citește în el ca într-o carte deschisă. Pri-cepe și că e vorba de o fată și că e vorba de o băteală pentru o fată, pricepe tot, fără cuvinte și semnaleză faptul prin citeva replici ironice sau voit prozaice, menite să trezească la realitate tânărul orbit de pasiunea lui. În final, îi spune de-a dreptul: „Hei, ai înțeles acolo, strigă tatăl său de pe geam. Ia spune, mă, cînd te însoari? Să nu te puie dracul s-o iai chiar azi, că eu nu te primesc; te dau afară...”.

Aceste citeva replici ne dau însă dintr-o dată sentimentul că avem de-a face nu numai cu un tânăr care are tainele lui de om tânăr, ci cu un anotimp al vieții omului, anotimp care, orice ai face soses-te, n-ai cum să-l ocolești, și care, la fel, trece, n-ai cum să-l reții. În timp ce Dugu trăiește apariția dragostei ca pe un eveniment unic, tatăl, abia întrezărit, prin cele citeva replici, îi dezvăluie caracterul ei general, inevitabil și trecător. Tema timpului, atit de cunoscută nouă din opera lui Marin Preda, apare aici într-o străfulgerare, ca un rezultat al mecanismului programat, care e omul. Diferența dintre generații nu e altceva decât diferența dintre stadiile de realizare ale aceluiași program. Căci la urma urmei, ce e timpul? Timpul sîntem noi.

Cititorii lui Marin Preda știu că scriitorul a realizat prin Ilie Moromete tot ceea ce se poate realiza ca personaj al tălului în literatură. Nu e de mirare deci că în tatăl lui Dugu, personaj schițat mai mult ca o vîrstă a omului, decît ca un individ de sine stătător, vibrează ceva din ființa celui ce va deveni mai tirziu Ilie Moromete, ceva observabil cu siguranță numai pentru cei ce cunosc capodopera scriitorului. Dacă am reuși să ne eliberăm măcar o clipă de tirania lui Ilie Moromete, ar trebui să vedem în țărănul anonim din **Intîlnirea din pămînturi**, acel personaj neobservat, cu ajutorul căruia marii scriitori realști dau lumii create de ei densitatea și consistența sufocantă a lumii reale.

Georgeta Horodincă

August 1972 — în mijlocul unui grup de scriitori, participanți la aniversarea a 50 de ani ai prozatorului

Sensul unui drum

UN BĂIAT de la țară pleacă însoțit de tatăl său, Tudor Călărașu, la gară. Merg cu căruța. Căi: la pas. Băiatul va fi trimis la școală, la București. Pe peron, când trenul se urnește, tatăl își strigă fiul pe nume, ca și cum nu l-ar recunoaște, își duce brațele în sus, cu o mișcare frântă, „pornire tîrzie de îmbrățișare care nu avusese loc, nu se gîndise...”, îl mai strigă o dată pe nume, dar trenul pornește. Feciorul îl întreabă: „Ce este?” însă răspunsul e doar: „Vezi... Trenul...” și după aceea nu mai urmează nimic. Decît o subterană neliniște — prieten fidel, de atunci — ce încearcă să închidă, ca o paranteză deschisă și nicicînd încheiată, acea îmbrățișare care, poate, ar fi stricat totul cu patetismul ei... Mulți ani mai tîrziu, adolescențul ajuns scriitor e obsedat de un amănunt: de ce nu a introdus în primul său volum de nuvele o povestire intitulată „Salcimul”? Și își răspunde, cu înțelegera de acum, că „acest salcim doborât era singura întâmplare din ceea ce scrisesem la douăzeci de ani care avea legătură adîncă, nestearsă, cu familia mea”. Explicație limpede, dezamăgitoare, și aproape suspectă.

Tulburat, scriitorul își ascultă glasul interior care îl îndeamnă: „scrie și caută să afli ce s-a întîmplat. Scriind și spunînd tot despre el și despre această amintire, o să găsești răspunsul. Și dacă n-o să-l găsești, nu te neliniște. O să lași istoria enigmă”.

Între aceste două instanțe — îmbrățișarea frîntă și eliberarea prin scrierea **Moromeților** — confesiunea lui Marin Preda din **Viața ca o pradă** așează, într-o ordine dictată nu atît de rigoarea cronologiei, cît de intensitatea trăirilor, o seamă de momente definitorii pentru „aventura conștiinței” scriitorului.

NU ORICINE e miop are revelații teribile cînd își pune pentru prima dată ochelarii: i se pare că se separă de propria persoană, într-afita fiind el de interiorizat și prea puțin preocupat de fulgurația lumii exterioare, ori pur și simplu incapabil să o distingă, pînă atunci, în adevăratele ei margini. Iar lumea aceasta capătă apoi alte contururi, imagini și culori precise, expresie și identitate. Insul simte o neliniște de nedescris, e nemulțumit, tulburat, ca și cum ar începe să sufere de un adevăr necunoscut, nebănuit.

Parabolă sau nu, acest episod ne pune pe gînduri: în ce măsură era preocupat Preda de adevărul contururilor, de ceea ce viața, în sensul ei mare și foarte puțin relativ, ar fi putut să-i aducă? Oare nu îl tentau, de fapt, comportamentele în sine, fără semnificație supra-adaugată, ca în acest pasaj în care copiii, bătuți de învățător la școală, „plîngeau cu înversunare și obidă nedefinită fiindcă nici unul nu știa să urască, durerea lor era pură și în ea puteai ghici cel mult protestul împotriva ei, a durerii în sine, fiindcă durea”? Sau, într-alt loc: „singurătatea celor părăsiți nu e chinuitoare din iubire, ci din pricina chiar a acelei singurătăți”. De aceea, mi se pare că **Viața ca o pradă** e o carte a senzațiilor și momentelor pure. Făcînd hermeneutică unei îmbrățișări frînte, încercînd să stabilească sursa unei obsesii: nuvela „Salcimul” — în măsura în care hermeneutică înseamnă **arta interpretării** —, Marin Preda ne pune în fața acelor instanțe pe care le simte hotărîtoare, invariante ale comportamentelor ulterioare și, ca atare, **cauze** de necontestat. Programul e limpede: cartea nu e propriu-zis un jurnal, scriitorul nu deapănă „amintiri”, ci, așa cum el însuși o spune, **contemplă** episoade pe care parcă le descoperă și el cu uimire și neliniște — pentru că, în fond, nu e vorba de întîmplări ci de **fapte de conștiință**.

Cronologic, se începe cu plecarea adolescentului dintr-un **univers** — nu atît al

satului, cît al familiei. Ruptură cu consecințe adînci, pe care omul matur le realizează ca reflex întîrziat al unei violențe. Semnificativă e aici despărțirea de tată, învăluită în gesturi esențiale — recuperate ca instanțe aparținînd unui **ilmo tempore** — și ale căror înțelesuri adînci numai literatura e în stare să le revele. Apoi contactul cu o lume necunoscută, șocul adaptării, în care nu transpare nici o clipă nostalgia sau regretul după ce a lăsat în urmă, școala de la Cristur-Odorhei, mutarea la București, războiul, munca pe șantierul de la Fierbinți, debutul publicistic, prietenii literare — iată tot atitea episoade al căror fir epic ar putea induce în eroare: dar nu e vorba aici despre **întîmplări**, ci de etape ale unui riguros exercițiu interior. Acela de a obține, prin saturarea memoriei, revelația unor momente esențiale, adică de a înțelege coordonatele și **sensul unui drum**.

VIATA CA O PRADĂ pleacă de la dobindirea conștiinței de sine a copilului de 13 ani („Aventura conștiinței mele a început într-o zi de iarnă cînd o anumită întâmplare m-a făcut să înțeleg deodată că exist. Era multă lume în casă, ființe mari așezate în cerc pe scaune mici și care se uitau la mine cu priviri de recunoaștere, dar parcă imi spuneau cu ostilitate, te vedem, ești de-al nostru, dar ce faci? Atunci am auzit o voce: „Lăsați-l în pace! Na, mă, și pe-asta!”. Și cel ce rostise aceste cuvinte a luat de undeva de pe sobă o piine mare și rotundă și mi-a întins-o. Atunci mi-am dat seama că țineam strîns ceva în brațe, tot o piine, și că asta era cauza privirilor rele îndreptate asupra mea. Pusesem mina pe piinea de pe masă care era a tuturor și nu mai vroiam să dau la nimeni din ea. Iar acel om, de care ascultau toți, în loc să mi-o ia cu forța, cum furioși se pare că vroiau ceilalți, făcîndu-mă să scot răcnete, imi mai dăduse una: „Ia-o, mă, și pe-asta!”. Parcă m-am trezit dintr-un somn. M-am uitat la toți liniștiți și am pus încet și cuminte piinea din brațe pe masă.”) și merge pînă la nașterea **operei** — **Moromeții** —, adică pînă în punctul sau zona unde, schematic vorbind, adevărul de conștiință își capătă statutul de adevăr literar. Cu alte cuvinte, conștiin-

ța revindică, recuperează și rupe, smulge din fragmentele disperate ale vieții materia superioară a literaturii. Operație dură, de animal de pradă: „Văzusem odată un cal mort într-o vîgăună, cu o grămadă de cătelandri schelălîind de foame și de neputință care se repezeau în el să-l sfîrtece. Dar de oriunde îl apucau nu reușeau nimic, calul rezista. Își înfîgeau dinții în burtă, în pulpe, în spinare, se propteau în picioare bîtiind din cap și scheunînd. Prima îmbrucătură, care ar fi deschis drumul celorlalți, le scăpa. De unde? Din ce loc? Am stat mult să-i văd ce fac și mă uitam la ei rîzînd. Nu eră printre ei nici unul bătrîn și experimentat care să-i învețe. Desigur, viața nu e un cal mort, dar e, pentru un scriitor tînăr, o pradă pe care trebuie să știi de unde s-o apuci.” Cele două momente — copilul cu piinea și imaginea cîinilor care nu pot să muște din cadavru — au, în cele din urmă, aceeași morală.

Dacă creația e „un miracol al conștiinței”, nu-i mai puțin adevărat că ea încumbă nemulțumiri și suferință. Aceste două stări nu îi sînt străine scriitorului adevărat care e fericit cînd scrie, chinuit de indoile cînd citește ce a scris și resemnat cînd publică. Gloria literară — dacă survine — nu îl poate mulțumi: „aventura conștiinței” trebuie să meargă mai departe, să potențeze viitoarea creație. Căci întotdeauna, pare să spună Preda, există încă, în destinul nostru, destule **cauze ale mirării** care să solicite conștiința scriitorului.

Întrebîndu-se, în prefața la **Si le grain ne meurt** de ce scrie aceste memorii, André Gide își răspundea: „Fiindcă nu am încredere în ceea ce se publică postum”. **Viața ca o pradă** nu cred că e, pentru Marin Preda, o simplă măsură de prevedere. Ea imi apare mai mult — și mai ales acum, după sfîrșitul lui prematur — încercarea unei teribile lămuriri cu sine însuși. **Sinceră** într-un sens, aș spune, incontestabil: acela al mirărilor esențiale, atît de prețioase și atît de personale încît nici un exeget nu le poate transcrie sau întui. Ca experiența, irepetabilă, a unui miop care își pune pentru prima dată ochelarii.

Dumitru Radu-Popa

Instantaneu din 1978, de la festivitatea decernării premiilor Uniunii Scriitorilor (Fotografii de Vasile Blendea)

O cheie ascunsă

SÎNTEM prima generație care l-a întîlnit pe Marin Preda încă de pe băncile școlii, în manuale. Desigur, nu numai acolo, căci Preda e din categoria scriitorilor foarte citați — și încă la aproape orice vîrstă. E, acesta, paradoxul marilor opere, către care se încumetă cu neostoit elan nu numai categorii cu totul nestrîște de cititori ci și, cu totul și cu totul inocenți, cei mai tîneri: la vîrstă, încă, a copilarilor se citește pentru prima oară (și, din păcate prea adesea, pentru ultima) Balzac, Dickens, Tolstoi, Rebreanu. Preda e din stirpea acestora. Imi amintesc cum am înghițit „cu furie” **Moromeții**, **Întîlnirea din pămînturi**, **Intrusul**. Am apucat, apoi, perioada în care prestigiul său mereu în creștere începuse să atingă cote înalte și fiecare nouă carte era însoțită de o aură aparte, precedată de emoția colectivă a necunoscutului așteptat cu voluptate și urmată de controverse și ipoteze. Imi amintesc, de pildă, speculațiile din jurul **Delirului**, pe care — elev de liceu fiind — l-am citit în bună parte în mașină, în timpul unei vacanțe prin țară, ignorînd ceasuri în șir — spre dezolarea părinților — frumusețile locurilor prin care treceam. Nu mai vorbesc despre fenomenul social (nu mă sflesc să-l numesc astfel) generat de apariția Celui mai iubit dintre pămînteni; fenomen pe care îl priveam, de astădată, cu alți ochi, mai calmi, însă (imi place să cred) cel puțin tot atît de iscoditori la vîrstă studenției ca la cea înflăcărată a pasiunilor liceene. Am aflat atunci prea tîrziu, cînd faptul se consumase, de întîlnirea lui Preda cu studenții filologi, în amfiteatrul Odobescu. E, și aceasta, o întîlnire pe care o trec, neconsolat, între pierderile irecuperabile.

Mă întîlnisem, totuși, cu el încă de pe băncile școlii, în manualele de română, cînd Preda începuse să devină pentru noi o prezență. L-am putut apoi vedea și auzi: cîteva minute de răspunsuri tărăgănate din spatele unor ochelari la televizor, altele, mai lungi, la radio, citeodată o siluetă șovăitoare pe stradă. Și, pe scheletul concret al acestor mici evenimente care ne înfățișau o persoană fizică, am văzut ivindu-se — în ochii noștri care se transformau cu repeziciune — o **personalitate**, o gîndire profundă și, mai presus de orice, o conștiință. Preda a fost — și continuă, prin amintirea apropiată a prezenței lui, să fie — un sprijin moral simțit și resimțit drept ceva vital de toți cei de bună-credință. Ce vreau să arăt în aceste rînduri e faptul că întemeierea, la dimensiunile sale definitive, a modelului de conștiință pe care l-a constituit Preda a fost simultan cu formarea mea și a celor de o vîrstă cu mine; cu atît mai mult, într-o măsură ce o vom putea aprecia doar mai tîrziu, marcîndu-ne.

În ceea ce mă privește, cred că există, ascunsă într-un loc anume, o cheie către opera lui Preda, o șansă pentru înțelegerea misterioasei conjuncții de astre din care a ieșit o mare operă. Am în vedere o pagină din **Viața ca o pradă**, unde e istorisit un mic episod al tinereții scriitorului: primii ochelari, veniți tîrziu, după ce trăise o copilărie și o adolescență în care nimeni, nici măcar el însuși, nu se gîndise la miopia care-l făcea să vadă lumea tulbură. Dar au venit, într-un tîrziu. Atunci... „Am ieșit afară și am văzut lumea așa cum era. Mi se părea că nu mai gîndesc, că nu mai pot să fiu atent la mine însumi, violentat cum eram de imagini și culori orbitoare. Nu-mi plăcea...Parcă eram separat de mine însumi. Oamenii, străzile, reclamele pe care acum le citeam de departe, mă sileau să le văd împotriva voinței mele, golindu-mă de ceea ce știam că sînt, singur eu și restul o foială prin care treceam nepăsător. Vedeam chipuri bătrîne, babe pe care pînă atunci nu le observam, expresia grabei la unii, picioarele fetelor, murdăria de pe trotuare. Vedeam numerele tramvaielor (mare minune, pînă atunci trebuia să întreb ca și cînd n-aș fi știut să citesc: «ce tramvai e ăla care vine?»), adîncimea bulevardelor, cerul limpede și înalt, de un albastru metalic, numerele străzilor...”. Ce se întîmplă? O față nouă a lumii îl izbește; la propriu și deci în modul cel mai concret și mai dureros posibil, el vede deodată lumea altfel, „cu alți ochi”. Impact, nu-i așa, rarissim, menit să decidă asupra unei conștiințe.

Ion Bogdan Lefter

Nicolae IOANA

Știu asta, nu-mi puteți ascunde!

E în casa vecină o femeie
pe care n-am văzut-o niciodată
pe care n-am auzit-o nicidec,
dar cu siguranță ea există
pe același palier cu un etaj mai sus
la ea mă voi duce într-o zi !
Are o ușă galbenă și bine încuiată
(după ea se aude inima ei bătând !)
are ferestre bine închise,
la ea mă voi duce într-o zi
la ea pe strada piperului
sau cam așa ceva,
cetățeni întirziați
se uită cu mirare înapoi
apoi în urma lor se va lăsa întunericul
un întuneric definitiv
dar ea cu siguranță în întunericul
acela există, știu asta
nu-mi puteți ascunde
la ea voi merge într-o zi !

Aeroport

La aeroport cind tîrziu
sări dintr-un taxi
și te prăbușești la picioarele
îngerului,
ca în fața unei jucării,
la aeroport grăbește-te
să ajungi cit mai curînd
acum sau oricînd
grăbește-te
odată și odată
trebuie să ajungi, trebuie să vezi
buzele lui roșii,
aleargă cu capul descoperit
prin ploaie,
bate străzile
apari la geamul lui
cu părul ud
cînd plouă mari focuri se văd
la orizont,
cînd plouă mari îngeri umblă prin oraș,
la aeroport cind tîrziu
sări dintr-un taxi
și te prăbușești
la picioarele
îngerului.

Puțin mai la dreapta și apoi înainte

Cînd am ieșit în stradă bătea vîntul,
dumnezeu cu tine mi-am spus
puțin mai la dreapta
și apoi înainte și vei vedea totul
culoarul acela lung și întunecos
cheile îți sună în buzunar
ea o speranță
va fi bine,
puțin mai la dreapta
și apoi va fi bine, îți spun
e aici o femeie care de douăzeci de ani
te strigă,
ea are grijă de flori și le udă toată noaptea
iar florile cresc atît de mult
încît sparg tavanul
șiucid copiii de la etajul de deasupra în somn
iar ea se ascunde printre tulpinile lor
și moare de ris,
dar să nu te lași, să nu te lași
puțin mai la dreapta
și apoi înainte și vei vedea totul !

Pe acest prieten...

Pe acest prieten du-l în odaia ta.
Este bolnav. Nu-l întreba cum îl cheamă.
Pe acest prieten
binecuvîntează-l doar cu un suris
mai enigmatic ca moartea.

Pe acest prieten obosit
care nu-și mai amintește nimic
și se apleacă în fața fiecărei uși
și salută deși nu-și amintește nimic
plin de abnegație el vede
doar frînturi de viață obosite.
După dungile de indigo
de pe degete se vede că a copiat ceva
sau a îndoit ziare,
sau a stat pe o bancă în parc —
și salută, și salută, și salută !

Aduceți-vă aminte de cei trei tineri cu chitară!

Aduceți-vă aminte de cei trei tineri
cu chitară
și aduceți-vă aminte și de mine
cel care i-a văzut.
Se făcuse tîrziu și nu mai era nimeni în jur
cînd am pornit-o spre cîmp,
era noapte,
o clipă am mai întors capul înapoi
să-i mai văd, erau pe centura
orașului mult prea pătimași,
mult prea triști,
mult prea singuri.
Înginau o melodie atît de cunoscută
încît îmi producea greață
cu toate astea i-am strigat
dar ei mergeau înainte cîntînd
spre ce anume nici ei nu știau
și nici eu nu știam
dar erau trei tineri
cu chitară
trei tineri.
Și-am mers înainte pe cîmp pînă cînd
n-am mai văzut
și n-am mai auzit nimic !
Aduceți-vă aminte de ei,
aduceți-vă aminte de mine
cel care i-am văzut !

Studiul de noapte

La patruzeci și doi de ani
urci scările, ceri o cafea fierbinte,
scoți țigările, le așezi lingă tine,
scaperi chibritul, privești
la patruzeci și doi de ani
prin cartier e liniște, pace
nici haitele de cîini nu mai sînt
parcă totu' a murit
strigi și aștepti cineva să-ți răspundă
îți începi studiul de noapte
îți faci bagajul de mai multe ori
îți iei la revedere de la ai tăi
îți iei la revedere, te întorci
bei apă, le ceri scuze, te așezi pe un scaun
îți reiei studiul de noapte.
La patruzeci și doi de ani
urci scările agale, ceri o cafea fierbinte !

Bătrînul din cofetărie

Se făcuse tîrziu cînd l-am văzut
pe bătrînul din cofetărie
stătea la o masă
oamenii treceau dintr-o parte
în alta.
Se făcuse tîrziu, destul de tîrziu
oh, iată el stătea acolo,
fără să-l vadă nimeni
fără să-l ia în seamă
oamenii uitaseră de el.
Gestionara ne întreba, ce dorim
de parcă ar fi vrut
să ne distragă atenția
de parcă ar fi vrut să spună
ce vreți e un unchi, venit de curînd
cu trenul din America sau din Kamceatka.
Vise plăcute, bătrînule,
îi spuneau unii, alții îl luau în ris.
Dar el stătea mai departe la masă
cu ochii deschiși
nu se mai satura privindu-ne !

LASCAR VOREL : în grădină

Cilibi Moise reeditat

LA apariția *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* (1941), o „piatră de scandal” pentru presa profascistă a fost prezența pe o pagină, text și portret, a lui Cilibi Moise și a unui număr de „apropouri”, făcând vizavi cu portretul lui Anton Pann. Ce sacrilegiu, nu-i așa? G. Călinescu își preceda florilegiul de opt cugetări cu aceste lapidare rinduri:

„Cilibi Moise (*Focșani 1815 — București, febr. 1869) a fost un Anton Pann, evreu. Vinzător de mărunțișuri prin iarmaroace, geniu oral fără știință de carte, el își dicta aforismele de-a dreptul zefarului. Maximele lui sint pline de un sănătos umor bătrânesc.”

În recenta ediție¹, îngrijită de Al. Piru, se rectifică datele biografice din primul rind:

„...singur supraviețuitor dintre zece copii (*Focșani 1812 — m. București, 30 ianuarie 1870) și se intercalează după „iarmaroace”, în paranteză, cuvintele de reclamă ale boccegiului, rimate:

(«Marfă ruptă gata, pe un sfanț bucată»).

Celor opt aforisme li se mai adaugă al nouălea, remarcabil prin jocul semantic de cuvinte și prin neprevăzutul final, din care reiese că tatăl său, altădată înstărit, murise sărac:

„Răposatul tată-meu treizeci de ani a mers la Lipsca, cumpara cu talerul, vindea cu talerul, minca cu talerul și s-a îngropat cu talerul”.

Cei ce s-au ridicat cu violență împotriva încadrării lui Cilibi Moise în tandem oarecum cu Anton Pann, ar fi făcut bine, înainte de a-și vărsa fierca și bielele, de a reflecta asupra primului din cele opt apropiuri citate. Iată cum condamna intelțul autodidact discriminat rasial, care în timpul său nu cunoștea proporțiile ulterioare:

„Acela care deosebește om de om, nu este om.”

Înainte de a-l fi gustat G. Călinescu așa cum se cuvenea, făcuse mare haz de el însuși Caragiale, într-o savuroasă notă, cu ambele citate².

Notița lui Caragiale este de o importanță capitală, atît prin caracterul mărturiei publice, cit și prin ecoul ce l-a stîrnit. Autorul ei recunoștea că „acele mîngunate pîlde și apropiouri” fuseseră „buni prieteni ai copilăriei” sale, că petrecuse cu ele „multe seri într-adevăr înecătoare”, cînd începuse a ști să citească, ba chiar că le datora ceva din formația sa spirituală:

„...și poate nu puțină influență a avut acea citire, și dînsa, asupra spiritului meu.”

O mai strălucită recunoaștere a meritelor modestului vinzător ambulant nu era cu putință. Cel mai mare prozator român de la sfîrșitul veacului își recunoștea în umilul coropear unul dintre învățătorii săi!

Din amintirile lui, mai reținem următoarele:

„Acest — putem avea îndrăzneala a zice — filosof nativ trăia din comerțul ambulant de mărunțișuri, umblind cu micul său magazin universal, din oras în oras pe la țiguri. Sosirea lui Cilibi Moise într-un țig era un eveniment, care făcea totdeauna senzație, pentru că negustorul aducea de vînzare, pe lîngă mărunțișuri, și cîteva cîrticele de aforisme foarte gustate de public. Adesea cîștiga cu literatura lui scrisă bonimentul³ lui spiritual mai mult decît cu negustoria...”

Mai departe, Caragiale elogia inițiativa lui M. Schwarzfeld, „cunoscutul bibliofil”, dar și aprigul contestatar al autenticității culegerilor populare ale lui V. Alecsandri, de a le fi redat „după metoda folkloristică” și astfel, de a fi

¹ Cilibi Moise, *Apropouri*, Editura Albatros, Antologie, cuvînt înainte, note și indice de Ion Dianu, în Colecția Cogito.

² Cilibi Moise, *Cîteva rinduri alese, în Epoca literară*, nr. 5, 15 mai, nesemnat. Reprodus fără respectivele apropiuri, în *Opere*, IV, Note critice, literatură și versuri, București, 1938, p. 425-428.

³ În franceză *boniment*, reclamă uneori tperbolică sau de-a dreptul înșelătoare.

adus „însemnat serviciu literaturii noastre”⁴.

În treacît fie zis, într-o mușcătoare paranteză, Caragiale persifla metoda respectivă:

„care consistă în a respecta cu scumpătate ultima formă dubioasă a unei produceri intelectuale, fără mai multă considerație pentru gîndul signu al auto-cului — cum ar zice poate Cilibi Moise: o metodă după care aduna cineva nucile risipite mai mult de batirul cojilor decît al miezului (dar despre asta, poate, altădată mai pe larg)”⁵.

Cu un fin discernămint, Caragiale recunoștea mai departe că în copilărie admirase mai mult aforismele: „despre Dumnezeu, onoare, noroc, fenei, patrie, copii, moarte, viață, înțelepciune, adevăr etc.”, care „deși unele spirituale” îi par astăzi „banale și prea fără de caracter”.

Urma un sir de aforisme de acest gen, în care într-adevăr se răsfațau adesea convențiile sociale. Apoi însă, Caragiale stăruia asupra originalității lui Cilibi Moise, descoperindu-i „aceeași clasică bonomie orientală a legendarului Nastratin Hogea”, cînd gînditorul nativ „vorbește despre el însuși, despre lipsa lui de noroc care luptă să-i cîvîrsească înțeleapta răbdare, despre pășaniile lui proprii”. În acest sector, așadar, al propriei experiențe, subliniază Caragiale și citează un rînd de „mărgăritare fine”, de un „superior humor”.

Concluzia merită reproducerea integrală:

„A fost un copil cuminte, dar fără noroc, al unui tată odinioară negustor cu dare de mină s-apoi scăpătat, — rămas sărac, — în urmă, om împovărat de o familie numeroasă, o spuza de copii neprocopsiți, în care biruia mai bine «cu gura» decît cu marfa, mai mult cu filozofia decît cu daravara, — om sentimental, foarte moral în faptă ca și în precepte, dar mai presus de toate, om de un eminent spirit”.

În acest elogiu integral, Caragiale se înșela poate apăsînd prea mult pe asemănarea lui Cilibi Moise, în care subliniase moralitatea, cu Nastratin Hogea, în a cărei complexă figură, mai tîrziu, în anii berlinezi, putuse descoperi trăsături nebanuite⁶ și mai ales cinismul bărbatului învățat, dar leneș și cinic artist al expediului.

Nu am găsit în toată literatura lui Caragiale decît un singur slab ecou tematic.

În schița *Norocul culegătorului*⁷, un prîrit de lucrător, printr-o minune se îmbogățește, plătindu-i-se

„Treî parale birfiera, două minciuna și nerozii... două de-o para!”

În ediția de care ne ocupăm, la rubrica *Minciună*, aforismul 471 are următorul conținut:

„Am descoperit mijlocul de a mă îmbogăți: voi da tuturor ce vor vorbi adevărul cite un sfanț, și toți care vorbesc minciuni să-mi dea mie cite un ban.”

Diferența e mare! Cilibi Moise se referea în genere la toată lumea, în care dănuia minciuna și în care adevărul era mai-mai inexistent. La Caragiale e vorba numai de presă, iar adevărul este cu totul exclus; primează birfiera, minciuna și nerozia! Nu este exclus însă ca „apropouri” lui Cilibi Moise să-i fi inspirat lui Caragiale varianta foarte originală.

CA SĂ încheiem însă cu prezența marelui scriitor, care și-a dat girul celui ce-i fermecase copilăria și mai ales adolescența, nimic nu ne autoriză a crede că cel dintîi îi spunea celui de-al doilea, printr-un apelativ familiar:

„Prostule”

așa cum afirmă editorul cel nou.

Tot astfel nu credem că adolescentul care-l citea și-l admira i-ar fi servit chiar ca secretar, cum ni se spune:

„Printre cei care i-au transcris «apropouri» a fost și Caragiale, admirator al conciziei ideilor lui Cilibi”.

Nu le putea „transcrie”, dacă, așa cum ni se spune, Cilibi Moise era analfabet și își dicta apropiurile, uneori direct zefarului! Iar dacă i le-ar fi dictat, printre alții, și lui Caragiale, acesta n-ar fi lipsit să menționeze faptul, în puținele, dar substanțialele însemnări din *Epoca literară*, după care n-am jura că-l cunoșcuse personal, dar nici contrariul!

Cilibi Moise și-ar fi găsit în elevul lui Basile Drăgoșescu un ideal ortografist. Or, dacă ceva supără în culegerile lui, sub titlurile, rînd pe rînd:

„Practica și culegeri ale lui Cilibi Moise

⁴ Cf. Moise, Cilibi, în *Dictionarul literaturii române de la origini pînă în 1900*, București, 1979, la bibliografie, edițiile colectane ale lui M. Schwarzfeld, din 1893 (cea consultată de Caragiale), din 1901 și din 1936 (în Biblioteca pentru toți).

⁵ Promisiunea n-a fost ținută.

⁶ Consultase ediția lui J. J. Decourdemanche, *Sottisier de Nasr-Eddin-Hodja, bouffon de Tamerlan*, Bruxelles, Chez Gay et Douce, 1878, într-un tiraj de 500 de exemplare, cu texte adeseori obscene.

⁷ Apărută în 1892, în volumul *Note și schițe* și retipărită în *Schițe* (1897); postum, în *Opere*, III, ed. Zarișopol, 1932.

Istoria Istoriei

XII

53. Nici o caravană nu a străbătut aceste pămînturi, atît de bogată și mirifică, de parcă ar fi fost să poarte sub cerul ce se bultește peste capetele noastre, în aceeași legănare, cupele din care beau regii scîți și comorile lui Moctezuma. Nici o caravană nu a străbătut aceste pămînturi, un nesfîrșit sir de cămîle, toate încărcate cu diamantele celor mai scîlipoare idei, cu smaraldele celor mai neașteptate metafore. Nici o caravană nu a străbătut aceste pămînturi, cum nu s-a pomenit chiar în O mie și una de nopți, numai nescămate ale geniului.

Și pe nici una n-au lătrat-o atîția cîini.

54. Cînd campania pornită împotriva cărții lui Călinescu, la foarte scurt timp după apariție, de către o presă obișnuită să se răstească la idei și la oameni, a atins cel mai înalt grad de violență, însuși Pamfil Șeicaru — pamfletul nr. 1 al epocii —, de obicei ocupat cu treburi mai lucrative decît disputele literare s-a crezut dator să-și spună cuvîntul. Acesta ar fi corespuns momentului în care, anunțat de sunetele grave ale fanfarei, matadorul pătrunde în arenă pentru a da taurului, îndelung și crud hărțuit de ceilalți toreadori, lovitură finală. Opinia publică a fost pregătită cu bătaie de tobă, ziarul său a anunțat din timp evenimentul, ce urma să se producă într-o duminică.

55. Era a patra sau a cincea duminică de cînd izbucnise un război ce se ducea — vesteau comunicatele germane — pe un front de trei mii de kilometri, de la Cercul polar la Marea Neagră. În crîncene bătălii erau angajați zece milioane de oameni: armate, divizii, escadrile de avioane, unități de tancuri... Era cea mai mare înclăștare de forțe din istoria omenirii.

În București izbucnise un scandal literar.

56. Nu știu cum va fi rămas în amintirea altora curgerea acelei veri, dar amintirile mele acestea sînt. Marile bătălii care urmau să decidă soarta războiului, iar în București, vilva — negativă — în jurul cărții lui Călinescu.

Ce nu mi-a fost dat să aud atunci! Cum e cu puțință așa ceva? Dumneata știi pe cine aperi, dumneata știi pe cine lauzi? Te-ai uitat prin cartea lui? Ai văzut cum își intitulează un capitol? „Tuberculoși!” Cine a mai pomenit așa ceva într-o istorie literară? Omul acesta își bate joc de noi! Dar, mai ales, ce nu mi-a fost dat să citesc!

57. Este de necrezut — și chiar ar fi de necrezut, dacă n-ar fi existat presa de dreapta — că în plin război s-au găsit atîtea condeie și atîta cerneală pentru a ponegi un om și o carte. Pe cînd căutam să-mi inchipui, cu ochii țîntă pe o hartă care ardea privirile, ce se va fi petrecind pe acel apocaliptic front de trei mii de kilometri, m-am pomenit într-un virtej de patimi, într-o isterie generală, care îmi erau bine cunoscut, ele purtînd pecetea celor ce pregătiseră războiul.

Campania împotriva lui Călinescu era dusă de aceeași presă — isterică, denigratoare, imorală — care, ani în șir, țîpase ca din gură de șarpe ori de cite ori cineva îndrăznea să afirme că hitleristii vor sfîrși prin a provoca un nou război. Acum, războiul izbucnise, anunțurile mortuare umpleau coloanele ziarelor, dar cei ce-i neteziseră drumul, zăpăcînd mințile și umplînd inimile de ură, nu dădeau semne că ar fi încercați de vreo cîință.

Pentru nevoia lor — maladiivă și programatică — de a calomnia, nepotolită nici după ce mulți dintre cei calomniați atîta amar de vreme nu mai existau — unii exterminați prin acte de violență, — Călinescu și cartea lui au fost un prilej binevenit ca să-i cuprindă încă o dată turbarea.

Propagatori de ură, răstălmăcitori de adevăruri, obișnuiți să li se ierte orice și să li se și mai caute în coarne, nelăsîndu-se intimidati de nici un prestigiu, de nici o valoare, ei nu s-au lăsat intimidați nici de monumentalitatea acelei cărți, stropînd cu îndelung cu noroi, vorbind despre autorul ei ca despre un inamic public.

Nu vă puteți inchipui de cită rea credință și josnicie erau în stare.

58. Nu mi-i aduc aminte pe toți. Mi-l aduc — bine — aminte pe Șeicaru. Articolul lui în care, tunînd și fulgerînd, îl denunța, îl infiera, îl executa pe Călinescu — neobișnuit gen de critică literară — ocupa o pagină întreagă din „Curentul”.

Era în a patra sau a cincea duminică de la începutul războiului, a cărui desfășurare îmi tăia respirația, cum tăia respirația unei mari părți a omenirii, dar în acea zi abia am așteptat să apară ziaarele, spre a-l citit pe Pamfil Șeicaru. Și l-am citit.

L-am citit denunțînd, infierînd, desființînd cartea a cărei cea mai mică literă vibra de mai mult patriotism decît întreaga-i demagogică gazetărie.

59. În centrul acelei memorabile pagini, era plasată cu ostentație o fotografie. Ea îl reprezenta, nu pe Călinescu, despre a cărui carte se scria, ci — foarte țănoș — pe Pamfil Șeicaru. Întreaga pagină avea ceva de afiș electoral. Pamfletul numărul 1 își punea, cu succes, candidatura la ridicolul vesnic.

60. Mult am umblat, de cite ori am avut îorăși nevoie de ea, să mai găsesc un exemplar din cartea lui Călinescu. Și n-aș umbla mai puțin — ros de o curiozitate pe care memoria nu mi-o poate satisface decît în sloabă măsură — ca să-mi procur volumul în care ar fi strînse — și bine ar fi să fie strînse, într-o antologie a nerușinării — toate ineptiile cu care a fost întîmpinată la apariție.

Pentru mulți dintre cei ce nu știu ce s-a petrecut atunci, iar astăzi știu atît de bine ce însemnă Călinescu, un asemenea volum ar constitui o lectură desfătătoare.

Iar pentru cei tentați să-și moale pana în cerneala josniciei, ca și pentru cei tentați să îi citească și să-i creadă, o oglindă în care s-ar vedea și ar vedea ce îi așteaptă.

Geo Bogza

vestitul din Țeara Românească” (1864).

sau „Practica lui Cilbi Moise, vestitul din Țeara Românească” (1866 — aprilie 1).

ori: „Ghindurile (sic) a 40 de nopți alle lui Cilibi Moise, vestitul din Țeara Românească” (1867 — ianuarie 1): supără nu atît ortografia, cit sintaxa, deși majoritatea broșurilor, conținînd aproape fiecare în medie circa o sută de „apropouri”, au fost tipărite la „Imprimeria Națională a lui St. Rassidescu”, una din bunele case de editură bucureștene.

„Filosoful nativ”, cum l-a numit Caragiale, atîngea uneori ideala breviloventă:

„570. — Poziția schimbă amicitia.”

Ați înțeles că e vorba de poziția socială și că cel de curînd ridicat unde nu se aștepta, nu-și mai recunoaște prietenii, oricît ar fi de vechi și de buni.

Un alt exemplu:

„460 — Aur la loc stînge foc.”

Nevoia rimei întuneacă oarecum sensul.

E un mod de a recunoaște, nu fără

mîhnire, însă stăpînită, atotputerea banului. Gînditorul dezabuzat și în fond stoic își spune adevăratul gînd asupra puterii banului în aforismul-recomandare:

„831. Nu te închina aurului; gol ai venit, gol ai să te întorci.”

(În pămînt, se înțelege!)

Socraticul își dă seama că multe neajunsuri se trag din faptul necunoașterii de sine:

„106. — Lumea este o oglindă în care oamenii se văd unii pe alții și nici unul pe sine însuși.”

La întrebarea

„367. — Ce e mai greu în lume?”

el răspundea:

„ — De a se cunoaște pe sine.”

S-ar putea induce de aici că gînditorul putea mai presus de toate această

Șerban Cioculescu

(Continuare în pagina 8)

Reportajul de actualitate — actualitatea reportajului

1. SE DISCUTĂ, adesea, — și se va mai discuta — asupra definiției pe care ar trebui s-o dăm, în sfârșit, **reportajului**: „Articol de ziar cuprinzând relatarea unui fapt, descrierea unui loc etc. pe baza unor informații culese la fața locului” (**Dicționarul limbii române literare contemporane**, vol. III, pag. 727); „Articol de ziar scris, după anchetare, de către un reporter” și „Reporter [egal] jurnalist care culege informații, noutăți de toate felurile” (**Petite Larousse**, pag. 886). Coincidența definițiilor nu ilustrează claritatea termenului explicat, ci sursa de inspirație... Dar asta-i altă problemă.

Enormă șansă a reportajului de actualitate este **omul**, individul, și nu evenimentul în sine, colectivitățile luate în ansamblu, cu duzina. Dacă reportajul are realmente nevoie de o substanță ieșită din comun, extraordinară, această substanță poartă un nume simplu: **om**. Dincolo de suprafața realității și de epiderma personajelor există, palpită și citeodată erupe o magmă nobilă, contradictorie și absolut originală; sau, dacă vreți, există **un real vizibil și un real invizibil**, dar alcătuit din un corp unic, comun, ca al unui aisberg cu 90 la sută din volum ascuns în adânc — adâncul ființei umane, greu de sondat și de adus la lumina zilei cu mijloace rudimentare, cum ar fi — exclusiv — portretistica șablon, discuția tip, decorul metaforizat și alte rude ponosite ale scrișului sărac de orice gen.

2. NICI UN, „tabel mendeleevian” n-ar fi în stare să reproducă varietatea presupusă a personalităților umane, mai degrabă comparabile cu combinațiile posibile pe o tablă de șah. De unde — logic și legitim — prezentarea datelor din buletinul de identitate nu proiectează, niciodată, în pagina tipărită, personalitatea individului; căci, astfel, „suprarealitatea” fiecărui om nu transgresează pagina de ziar, de revistă, de carte, ci rămâne mai departe, nedecortă, sub crusta „evenimentială”... „Ah, legile fixe / ca și cum am trăi un timp oprit” (Nichita Stănescu). Realul vizibil nu se suprapune, matematic, realului-real! Adevărul biografic, statistic, procentual, fizionomic și fiziologic, al gestulațiilor, nu corespunde — deloc! — adevărului fundamental. Sint reporterii care cred, cu deplină probitate profesională, că **sinceritatea** lor reprezintă o garanție a autenticității investigației, că tot ceea ce este **verificabil** devine, automat, autentic. Ar fi prea ușor! Căci preocuparea autorului de a nu greși în planul realității imediate îl poate împinge la neglijarea **esențialului**, a simbului incandescent, irepetabil, conținut de **adevărul fiecăruia**; planul descrierilor / amănunțelor fizionomice, acțiunii și al altora asemănătoare, nu suplinește, în nici un fel, nevoia de scormonire în adânc, de extragere a miligramului de verosimil și indiscutabil, topit în тона de sterilității cotidian... Faptul că eroul reportajului are șirurile desfăcute (ori, dimpotrivă, cu mîgălate), sau două fire de păr alb în plus (fiindcă individul a avut de rezolvat o situație-limită), nu adaugă nimic, aproape nimic, investigației reportericești; reportajul însemnând totodată, cercetare (adică un travaliu fără rezultat știut strict dinainte). Poate că, deloc întâmplător, la un moment dat, s-a simțit nevoia reportajului-anchetă (cam dispărut de la o vreme): după o întreagă, îndelungată perioadă de reportaj „frumos”, declarativ, dușos, afirmativ (în sens elementar), nivelindu-se orice fel de contradicții existente în realitate, iată c-a apărut, normal, setea de complexitate, de rezolvare a contradicțiilor prin dezvăluirea și înțelegerea lor, prin diferențiere și nu prin uniformizare... Reporterul nu-i un prestidigitator!

3. CRITERIUL „optimismului” de suprafață, al „verificabilului” (cu grila biografiei administrative) nu acoperă, în nici

un fel, necesitățile reportajului de actualitate. Indiferent dacă este sau nu este un „gen de frontieră”, reportajul pretinde că descoperă (și trebuie să descopere!), nu numai poezia lucrurilor, cit adevărul, mereu nobil, al acestora, dincolo de mișcarea exterioară: resorturile psihologice, moral-etice, sociologice etc. atîrnă greu în balanță! Textura socială / tabloul social constituie suportul amănunțelor esențiale, existențiale, pe care le descifrează reporterul dornic să reflecte, în scrisul său, lumea, ferindu-se de sentimentalism, deloc însă de sensibilitate. Propulsarea realității în pagina tipărită, ține, tocmai, de strădania de a decanta — în timp și spațiu — ceea ce scapă primei priviri, primului gând, primei senzații. Reportajul — pur și simplu, fără codici „literar” sau alta — este creator prin ceea ce investighează, dezvăluie, imprimă în conștiința publică: „Numai acele cunoștințe care se dobîndesc din străfundurile vieții — și nu din cărți sau observații nepărtinitoare — în fiecare zi, oră, clipă, din succese și eșecuri, bucurii și necazuri, speranțe și decepții, luptă și suferință, ris și plin, naștere și moarte — numai asemenea cunoștințe pot imolui creația autentică” (Jorge Amado). Sau, poate și, mai lămuritor, ceea ce spune G. Călinescu în 1934, nu cu privire la sărmana Cenușăreasă a literelor — reportajul, ci în legătură cu însăși Regina incoronată a Literelor, Poezia: „...nu mai încap încălță că poezia se bizuie pe adevăr. Cînd într-un poet, cu orice mătăsuri și argintării exterioare, nu găsești acel puls al vieții adevărate, ai de-a face cu un poet minor”.

Reportajul este — și poate fi — o creație autentică! Doar „reflectarea obiectivă”, aspect de bază al conceptului de realism, nu explică, integral, reușitele celebre ale genului. „Subiectivismul” (a se citi: prezența autorului) nu alterează valoarea reportajului, două cum nici o proză n-are relief fără a reflecta psihologia, istoria, existența socială a personajelor; căci fondul material al vieții nu contrazice optica autorului, personalitatea acestuia, ci dimpotrivă, furnizează substanța de contrast necesară, reporterul nefiind un „registrator”, un tip care consemnează niște întîmplări mai mult sau mai puțin spectaculoase, cit un erou-personaj al propriilor scrieri, capabil să deslușească aparentul indescifrabil, absconsul, să foreze în profunzimii psihologice, sociologice, altminteri destinate probabil necunoașterii...

Reporterul sondează realul cu mijloacele prozei — compoziția, imagerie, vocabular, stilistică, istorie, sociologie, psihologie etc. — un întreg arsenal de mijloace îi stă la dispoziție; lăsînd de-o parte falsa modestie, trebuie spus că, de regulă, el dispune și de inteligență, cultură, fantezie investigatoare, memorie, disciplină de lucru, conștiință profesională, inventivitate, posibilități de concentrare și simțire speciale... Totuși, ce anume îl deosebește pe reporter de prozatorul de ficțiune (deși, proza este rareori strict imaginată, mai cu seamă în ultimele decenii, de cînd și reportajul a influențat, decisiv, literatura)? Delimitarea poate clarifica și nedumeririle anterioare expriate: după cum excelent afirmă un confrate, literatura de ficțiune **se ocupă cu posibilul**, pe cînd reportajul **se ocupă de ceea ce a fost**. De aici decurge, natural, altă întrebare: scrie reporterul exclusiv pentru ziua de astăzi, pentru contemporani? Căci **posibilul** va fi întotdeauna posibil, așadar valabil și pentru generațiile care vin după noi; pe cînd **ceea ce a fost** are un caracter finit... Vine însă și Gide să afirme că jurnalismul în general va fi mai interesant mine decît astăzi, sau Peressicius cu un punct de vedere strict: „Dar dincolo de granița asta terestră e posteritatea. Dacă nu mai sîntem noi, sînt cei ce vin după noi. Ei au alți ochi și altă perspectivă. Și mai ales n-au prejudecățile noastre. Așadar, are sau

n-are reporterul acces la posteritate? Tocmai el să sfideze timpul? Puțin probabil... Succesorii vor citi reportajele noastre **exact** în măsura în care vor citi romanele actuale, adică în măsura în care acestea sînt relevante pentru epocă, au „joc” înainte-înapoi, tridimensionalitate. Tot Peressicius spunea că „posteritatea nu se înșală. Poate pentru că n-are nici un interes s-o facă. Și dacă nu ni-i dat să scriem postum, să scriem, cel puțin, cu gîndul la posteritate”. Pare paradoxală pentru reporter cerința de a scrie cu gîndul la posteritate, fie că publică în cotidiene, în presa literară sau în volum rodul travaliului său; mie mi se pare că, astfel, el va avea însă, în permanență, un punct de referință decisiv, o probă de foc a **ineditului** pe care izbuteste sau nu să-l descifreze/elibereze din realitatea și irealitatea imediată. O replică a realității/irealității, nicidecum o copie? Perisabilitatea înscrisă în fibra reportajului este una dintre prejudecățile greu de demolat și care a avut, drept prim efect, fuga reporterului spre așa-zisul „reportaj literar” (ficțiune și mormint pentru destule talente care, oameni sîntem, coplexate de judecata de valoare ce părea a fi inclusă în prejudecata amintită, au dat într-o boală numită... metaforită și s-au scufundat sub un morman de adjective și epitețe). **Stilul** în sine nu-l trece automat în rîndul nemuritorilor creatori de ficțiune pe reporter, tot așa cum nici **faptul** în sine nu-l proiectează, neapărat, în conștiința viitorimii. În fond, de ce să nu păstrăm curățenia terminologiei și să denumim „reportaj literar” ceea ce este cu totul altceva, **poem în proză**, de pildă?... Corigenți la scris, poate promovînd la... oral, unul dintre noi practică o „imediatitate” care, în nici un fel, n-are cum să propulseze realitatea (întreaga-i complexitate) în pagina tipărită. Confuzia dintre livresc și real mai așază un vâl opac pe ochiul necesar sensibil al reporterului. Racordarea la real și la marile teme ale contemporaneității nu-i doar o „perfuzie”, o zbatere pentru stîngerea... Inutilului (vezi cele ce urmează la punctul 4).

4. CE TE FACI, însă, cînd mai întîlnești asemenea aserțiuni cu privire la reportaj: „Sînt, evident, pentru o literatură realistă, însă pentru literatură, nu pentru reportaj, unde realitatea e re-dată «așa cum este ea», brut și plat, la nivelul efemerului și al accidentalului, al amănunțului nesemnificativ... Cum s-a spus de atîtea ori, scriitorul nu este un simplu zugrav, ci un pictor, nu un fotograf, ci un om care gîndește”. O lăum, iarăși și iarăși, de la început? Comparat cu zugravul și fotograful, „sărmanul” reporter își caută salvarea ucișătoare în metaforă și comparație, în adjectiv și epitet, în loc să-i vadă de drumul drept, să „reînvețe lumea” fără aparentă distanță în timp, ca autorii de ficțiune, dar frecventînd toate cele trei instanțe temporale, marile decoruri politice și sociale, colesitoarele labirinturi ale individualității omului oricît de „simplu”... Să-i zicem reporterului „scriitor onorific”? Ar fi nedrept și fals! • Prejudecățile sînt încăpățînate: „reportajul transcrie realul, literatura îl transfigurează. Reportajul copiază accidentalul, literatura exemplifică prin accidental excepționalul. Domeniul reportajului e particular, al literaturii — generalul particularizat. Reportajul a servit și servește unor scriitori ca experiență prealabilă... E mai onorabil să fii un reporter pur și simplu bun, decît un scriitor-reporter mediocru”. Mai greu de explicat ce înseamnă, **realmente**: „un reporter pur și simplu bun”. Dacă omul a fost și rămîne o „măsură a tuturor lucrurilor”, atunci autorul (care-i tot un om ca toți oamenii!), n-are cum să fie, simultan, și zugrav, și bun reporter, „pur și simplu”, pentru că grosolănia bidinelei n-are absolut nimic de-a face cu subtilitatea reporterului autentic. Restul nu-i decît deșertăciune sau bilciul deșertăciunilor...

Reportajul nu poate fi explicat, în

vreun fel, comparîndu-l cu zugrăvitul; nici măcar nu poate fi redus la o investigație asupra obiectelor concrete, la un proces figurativ care, în percepții sau imagini mentale hipercromatice, furnizează un fel de xerox al realităților și ființelor cercetate/studiate/urmărite. Procesul cunoașterii și apoi al distilării realității nu se limitează la alcătuirea unei copii, oricît de relevantă ar fi la prima vedere; realitatea se transformă în reportaj prin acțiune și gîndire, prin simțire și vocabular, prin multe, multe altele... Pentru a proiecta în mintea și sufletul cititorului transformările produse în miezul fierbințelor al evenimentelor, al persoanelor, pentru a fi asimilate și redată împrejurările, obiectele, ființele, se cere a descompune și recompuie structurile realității colective și individuale, nimic nu poate suplini cunoașterea, reflecția, dramatismul vieții. Dacă ar fi să-i căutăm, neapărat, reportajului — un corespondent, decît să spunem că-i un „zugrav”, mai degrabă să arătăm — pe merit — că-i un ins care decodifică emotiv, pentru cititor, ceea ce acestuia i se pare c-ar cunoaște prea bine. Misiune ingrată, deloc minoră, deloc globală și uniformizantă!

5. „UNDE ÎNCEPE VIAȚA, unde arta?” se întreabă Fellini. Criteriile axiologice nu tocmai obiective, absolutizante, negările decapitane nesocotesc, cu voie sau fără voie, un imperativ al epocii și, dintr-un zel estetic explicabil, poate, în epoca de piatră a scrisului, îngustează paleta existențială și literară, neagă genurile de frontieră care fac, în ciuda „estetismului acut”, carieră în lumea largă; căci relevarea psihicului uman și a infinitelor sale „combinații” n-are limite, nici îngrădiri, „pe hirtie”. Forța și atractivitatea reportajului rezidă, totuși, într-un fel de intenționată, sistematică „alterare” a realității nede, tocmai din dorința ca evenimentul, personajul (eroii reportajului) să **semnifice**, să **slujească** realitatea înconjurătoare, dintr-o perspectivă totodată particulară și general valabilă. Într-adevăr, reportajul cultivă o anumită **specie de asemănare**, ceea ce se nu înseamnă, deloc, că nu putem vorbi și despre o **imaginație a realului**. Reportajul nu-i un gen închis, ci unul deschis, nu-i un simplu mod de a vedea lumea și de a o înregistra pentru cititor, ci mai cu seamă, voința de realism a autorului.

Reportajul poate și trebuie să atingă adîncimi la fel de mari ca și cele atinse în ficțiune, creînd un adevăr superior, necunoscut, față de adevărul imediat. Dacă tot se spune că „viața oricărui om este un roman” să adăugăm, totodată, că este și... un excelent și posibil reportaj, cu condiția minimă de a-i lăsa cititorului o anumită libertate de acțiune, generozitatea indoliei și certitudinea sensului. „Hyperobiectivarea”, „detasarea”, „distanțarea”, „mixtiunea dezinteresată” și alte asemenea concepte... moderne n-au cum diminua însemnătatea genului pe care-l practicăm. Corijarea viziunii tradiționale (dacă nu chiar retrograde) asupra reportajului nu va schimba mare lucru în focul unde de soc a autenticului, imoresionînd, și la ora actuală, masa cititorilor care trăiesc scrisul, nu-l comentează doar. Opozitia ireconciliabilă dintre ficțiune și nonficțiune e o „invenție” fără semnificație, născocită de unii comentatori inconsecvenți, nu o dată, cu propriile plămîni: cînd vorbesc desore cronicarii nostri (în fond primiți „reporteri” români) se străduiesc să demonstreze, absolut îndreptățit, cu subtilitate și criterii estetice, istorice etc., că acestia sînt **scriitori-artiști ai cuvîntului**; dar (oăstrînd neapărat proporțiile!) unui reporter care scrie ca un artist, fiind totodată, astfel, un veritabil **cronicar** al epocii sale, nu i se mai aplică aceleași criterii! ? Mai multă consecvență nu i-ar strica nimănui. Dar, la urma urmei, contradicții vor fi cit lumea!

Mihai Stoian

Cilibi Moise reeditat

(Urmare din pagina 7)

cunoaștere, de la care decurgeau, cînd era efectivă, stăpînirea de sine și toate celelalte virtuți:

„863. — Stăpînirea de sine-și este cea mai mare din stăpîniri.”

Înțelegeți, prin cuvîntul final, avuția cea mai mare (una de ordin etic!).

CUGETĂRILE lui Cilibi Moise constituie un adevărat manual atît de bună purtare cit și de înțelepciune. Mai apropiat, credem, ca și G. Călinescu, de Anton Pann decît de Nastratin Hogeia (dacă nu cumva Caragiale îl cunoștea pe acesta în acel moment după Anton Pann!), Cilibi Moise ar fi putut scrie și el o **Hristoitia**, mai

• Despre acea carte a lui Anton Pann am scris în 1969 articolul: „Hristoitia sau declinul unei legende: balcanismul lui Anton Pann” (cules în **Itinerar critic**, I, 1973).

modernă decît aceea a înaintașului său.

A și scris-o, dacă reflectăm asupra noii ediții, care a distribuit cele 977 maxime selectate, tematic și alfabetic, de la **actori la zgîrcenie**. E interesant de văzut cum Cilibi Moise ne apare ca un tip al unei epoci de tranziție: s-a ivit și a crescut în timpul privilegiilor de castă, a știut ce e scriitorul de divan și toată ierarhia privilegiatilor de pe cele cinci trepte boierești, ca apoi, în ultimii ani, să asiste la nașterea unei lumi noi.

Aș încheia cu o observație. Epoca noastră a pierdut nu numai practica ei, dar și noțiunea de **virtute**, care a dispărut complet din publicistică. Vai, Cilibi Moise mai este victima vechii prejudecăți și crede într-însa:

„934. — Omul care moare înainte de timp, **dacă** și-a împlinit datoriile virtuții, a avut o viață lungă.”

• În textul cel nou dar. Am colacionat aforismul în broșura datată 1 ianuarie 1867, nr. 38.

Virtutea e definită prin negația ei. „458 — Cel dintîi pas al virtuții este de a nu face rău.”

Închei cu observația că Cilibi Moise n-a fost numai un bun cetățean, cucernic (fără habotnicie), moral, patriot, înțelept, înțelegător și resemnat cu condiția sa de om „fără noroc”, dar și poetul care a spus:

„314. — A iubi frumusețea este a iubi lumina.”

și

„411. — Învățătura la om este lumina lumii.”

sau

„398. — Cînd vă dă [...] ¹⁰ lumină să nu lăsați pe alții în întuneric.”

Lumina revărsată de Cilibi Moise, nefiind lipsită de străfulgerările poeziei, ne farmecă și astăzi, după mai bine de o sută de ani de la răspîndirea ei.

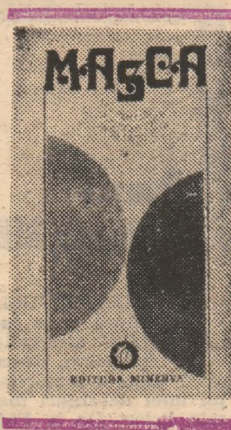
Șerban Cioculescu

¹⁰ Las pe cititori să înlocuiască cuvîntul dintre paranteze drepte, omis de noul editor.

LASCAR VOREL: Vedere din atelier

Jocul de-a neverosimilul

„**P**ROPUNÎNDU-NE a oferi cititorului o antologie a prozei fantastice românești, am pornit de la o definiție destul de largă a genului pe care am încercat a o discuta succint, dar pe cât posibil sub toate aspectele și acceptând sugestii venite de la teoreticieni de orientări foarte diverse, pentru a reflecta stadiul actual al înțelegerii problemei. Evident, de o încercare strictă a noțiunii nu poate fi vorba, cum prea bine știe oricine a parcurs cele mai recente studii asupra ei. Situația se divulga și mai vulnerabilă în cazul unei prezentări prin exemple, cum este în fond orice antologie...”. Am citat din prefața lui Alexandru George la antologia prozei fantastice românești pe care a publicat-o de curând la Editura Minerva: treizeci și opt de titluri, din tot atîta autori, începînd cu **Sărmanul Dionis** de Eminescu și sfîrșind cu **Tratatul de la Neuhoof** de Ov. S. Crohmălniceanu, adică ceva mai mult de un secol de contribuție românească în respectivul gen. Prefața, datorată unui critic inteligent și informat, merită cu prisosință o discuție. Ea conține afirmații interesante, mai ales de amănunt, ferindu-se să strîngă prea tare chingile unei definiții a fantasticii. Acest liberalism teoretic se reflectă în antologia propriuzisă în care, uneori după recunoașterea autorului însuși, au intrat și proze al căror caracter fantastic este cu totul contestabil. E cazul chiar al **Sărmanului Dionis**, „fantezie metafizică” și, „mai degrabă încercare de demonstrație filosofică” decât proză fantastică — formulările aparțin prefațatorului, care are rezerve, de altă natură, și la **Intimplarea cu jupinul** care făcea aur de Adrian Maniu și ar fi putut avea și la **Profetia lui Vasion** de Dominic Stanca, **Remember** de Mateu Caragiale, **Masca** de Al. Macedonski, **Asasinul** de Tudor Arghezi și altele. Dacă, în ce privește antologia, mai multă strictețe era necesară, fără totuși mari consecințe, în ce privește prefața, ea rămîne la o simplă punctare a problemelor principale fără cel mai mic efort de sinteză. Aici scepticismul teoretic și metodologic al lui Alexandru George se arată dezavantajos. Chiar din citatul cu care am început se observă că autorul este evaziv în numirea surselor sale, crezînd probabil că tot cititorul (și o carte ca aceasta are un public mai degrabă larg și neavizat) a auzit de teoreticienii fantasticii și se ține la curent cu polemicele dintre ei. Acest fel prea puțin, cum să zic, științific, de rezumare a unor opinii îngreunează descoperirea părerilor originale ale prefațatorului, care nu lipsesc. O minimă bibliografie critică n-ar fi fost de prisos. Nici editarea textelor nu e infailibilă. Nu vreau să par sîcanator, dar îl știu pe Alexandru George un om scrupulos, încît faptul că nu ni se spune totdeauna de unde provin textele sau cînd au fost scrise m-a nedreptat. Indicațiile din prefață se referă, întîmplător, sub acest raport, la unii autori, ignorîndu-i pe alții. La sfîrșitul citorva texte ni se indică locul apariției (eventual revista, dar nu și volumul!), altora li se refuză această precizare. Sînt și autori obscuri ca Titus Hotnog ori Emil Ivănescu: inegalitatea informației (puțină) pe care prefațatorul ne-o oferă este în cazul lor și mai evidentă. Aceste mărunțisuri au importanța lor, pe care nu lui Alexandru George trebuie să i-o explicăm.

EXISTĂ o literatură fantastică românească? Străbătînd antologia de față nu putem răspunde decît afirmativ. Primele proze sînt de la sfîrșitul secolului trecut (ceea ce e normal: fantasticul se dezvoltă în legătură cu realismul, cum observă Alexandru George, folosindu-l pe procedeele), cînd, datorită lui I. L. Caragiale, avem și prima capodoperă: **La hanul lui Minjoală** (1890). „Adevăratele rădăcini ale fantasticii românești sînt după părerea noastră de căutat în două zone depărtate între ele, dar oricum aflate pe teritorii tradiționale de respirație al scriitorilor români — remarcă Alexandru George. Una este aceea a necunoscutului irupt pe neașteptate în viața cotidiană a omului modern și prozaic care trăiește în cadrele civilizației urbane aparent ferite de orice intruziune a supranaturalului; cealaltă cuprinde eresul popular, experiența insolită sau chiar de vrajă a unei lumi care conservă aderențe oculte, de ordin arhaic.” A doua sursă e productivă în cazul unor scriitori ca G. I. Ionescu (Moara lui Califar, 1902), Pavel Dan (Copil schimbat, 1930), Dinu Nicodin (Aghan, 1940), Vasile Voiculescu (Ultimul Berevoi) sau Ștefan Bănuțescu (Drobia, 1965). Mai complexă e situația prozelor lui Mircea Eliade, unde partea de eres popular e bogată, dar unde mediul și personajele (și cele din **La „Tigănci”**, născută antologată) sînt urbane. Dintre scriitorii acestei categorii mi se pare că a fost uitat pe nedrept M. Sadoveanu, în imensa operă a căruia există destule povești fantastice (de la **Zina lacului**, **Hanul bouului** și **Într-un sat, odată...**, scrise la începutul carierei, pînă la **Mergînd spre Hîrlău** și **Ochi de urs**). În categoria cealaltă, găsesc pe Ion Vinea (**Luntre și punte**, 1926), Ion Minulescu (**Omul cu ini-**

ma de aur, 1930), Cozar Petrescu (**Aranca, știma lacurilor**, 1930), Victor Eftimiu (**Un asasinat patriotic**, 1927), Titus Hotnog (**Vrăbioiul alb**, 1936), Emil Botta (**Hop-la!**, 1938), Al. Philippide (**Îmbrățișarea mortului**, 1940), Emil Ivănescu (**Metempsihoză**, 1941), Victor Papilian (**Lacrima**, 1944), Cella Delavrancea (**Semnul**, 1946), Oscar Lemnar (**Omul care și-a vîndut tristețea**, 1947), Olga Caba (**Istoria celor cincizeci de coți de pinză**), Vladimir Colin (**O perdea de glicină**, 1970), Alexandru George (**Vocăa stăpînului**, 1970), Maria Luiza Cristescu (**Chloris**, 1972), Dumitru M. Ion (**Diavolul la Sfîntul Ștefan**, 1979), Barbu Cioiculescu (**Ușa pictată pe zid**, inedită), Monica Pillat (**Cadoul**, inedită), Pan Izverna (**Cîntecul sirenei**, inedită) și Ov. S. Crohmălniceanu (**Tratatul de la Neuhoof**, 1980). Cel puțin o absență și aici: Ana Blandiana din **Capela cu fluturi** sau oricare altă povestire cuprinsă în volumul ei din 1977. Mai greu de clasificat din unghiul adoptat sînt **Taina în care a dispărut Sonia Condrea** de Laurențiu Fulga, **Fuga pietrarului** de A. E. Baconsky sau **Wilhelm Ternerarul, duce de Brabant** de Vasile Beneș, unde motivul legendar, popular sau arhaic, nu exclude un erou (și un narator) modern.

Valoarea acestei literaturi n-are cum fi aceeași în toate cazurile. Există cîteva piese de rezistență ale genului, știute de mai de mult (**La hanul lui Minjoală**, **Moara lui Califar**, **Copil schimbat**, **Luntre și punte**, **La „Tigănci”**, **Drobia**) cărora le-aș adăuga **O mie de nopți** și **a doua noapte** de N. Davidescu (anticipînd pe Borges!), **Semnul** de Cella Delavrancea, **Istoria celor cincizeci de coți de pinză** de Olga Caba, **Taina** în care s-a pierdut **Sonia Condrea** de Laurențiu Fulga, **Vocăa stăpînului** de Al. George, **Chloris** de Maria Luiza Cristescu sau **Tratatul de la Neuhoof** de Ov. S. Crohmălniceanu. Oarecum naivă și exterioară mi s-a părut, recitînd-o, **Aranca, știma lacurilor**, fără intensitatea senzuală pe care o va căpăta miracolul în **Domnișoara Christina** pe care, într-un fel, o anunță. Fără suficientă atmosferă, facilă, e povestirea selectată din I. Minulescu. Celei a lui V. Eftimiu îi lipsește inventivitatea epică și analitică în discutarea cazului juridic respectiv. Titus Hotnog, Emil Ivănescu și Monica Pillat rămîn în stadiul tatonărilor tinerești. Povestirile ultimului îi era necesar mai mult concret. **Hop-la!** a lui Emil Botta încalcă una din regulile de bază ale fantasticii, și anume ca naratorul să fie (cînd este identificabil) un ins normal, credibil. În caz contrar (și este exact ce se întîmplă în povestirea lui Botta), impresia de delir patologic distruge incertitudinea, pîrînd să ofere „cheia” straniilor întîmplări. Îndeajuns de copilărească este povestirea lui V. Beneș. Prețioasă, într-un stil imposibil, aceea a lui Dinu Nicodin. **Lacrima** de V. Papilian avea nevoie de mai multă tensiune poetică. Dezamăgitor, Oscar Lemnar. Din V. Voiculescu aș fi preferat **Sezon mort**, indiscutabil o capodoperă, **Ultimul Berevoi**, care e mult mai vestită literar. Estetă, rece, elegantă fără sclipire este **Fuga pietrarului** de A. E. Baconsky. Povestirile lui Vladimir Colin și Dumitru M. Ion, foarte bine scrise, sînt prea influențate de motivele și tehnica lui M. Eliade.

NU poți citi literatură fantastică fără să-ți pui cîteva întrebări privitoare la legitimitatea genului. Se știe că părerea despre existența fantasticii ca gen literar a susținut-o și documentat-o Tzvetan Todorov (**Introducere în literatura fantastică**). Alexandru George nu dă un răspuns definitiv („Evident, o analiză pur teoretică, să-i zicem eventual fenomenologică, va recunoaște genului fantastic un anumit grad de specificitate și deci un quantum de existență”). Condițiile principale ale existenței fantasticii, Todorov le fixează la două: ezitarea cititorului (și uneori a personajelor) în stabilirea verosimilității faptelor; și un mod de a citi proza care să nu fie nici poetic, nici alegoric. Roger Caillois (**În inima fantasticii**) disociază fantasticul propriu-zis de enigma ce rezultă din simplul joc (și estetic) și de „fantasticul instituțional”, al basmelor, legendelor, miturilor, unde straniul „derivă din moravuri în vigoare, în uz”. Mai netă va fi discuția (urmînd aceeași linie) a lui Todorov, între straniu (un fantastic ce acceptă finalmente o soluție rațională), miraculos (legat de admiterea supranaturalului) și fantasticul pur și simplu (bazat pe ezitarea între rațional și nerațional). În plus, Todorov va considera cu atenție **discursul** fantastic, temele și raporturile cu restul prozelor. Nu știu un examen al problemei împins mai departe decît **Introducerea** criticului francez.

I se pot ridica totuși destule obiecții și poate fi completată în unele puncte. În primul rînd, dovezile în sprijinul existenței unui gen ca atare nu sînt convingătoare cită vreme noțiunea de gen se află de multă vreme pusă sub semnul întrebării. Eu cred totuși că putem accepta că literatura fantastică, gen sau nu, are un statut specific. Argumentul de bun simț este furnizat mai de mult de Caillois care a observat că, oricît de diferite ar fi „culegerile” de artă fantastică (nu doar literară), rămîne în toate un nucleu comun. Așadar noi operăm satisfăcător cu noțiunea respectivă, chiar în lipsa unei definiții și a unei descrieri științifice complete. Un factor ce joacă un anumit rol în sentimentul nostru și care a fost ignorat de comentatorii mi se pare a fi **complicitatea ludică**: pe care o avem neapărat cînd citim o proză fantastică, nu și cînd citim **Nasul lui Gogol** ori **Metamorfoza** lui Kafka. Unde nu există **joc de-a neverosimilul** pot exista elemente fantastice, dar nu proză cu acest statut. Gogol, Kafka ne angajează altfel, chiar nărînd întîmplări insolite, decît un autor care dorește să scrie (și scrie) o narațiune fantastică. Un grad oarecare de intenționalitate — măsurat prin respectarea regulilor jocului cu misterul, cu iraționalul — este absolut obligatoriu spre a distinge statutul fantasticii. Insist pe ideea de joc: împotriva lui Caillois, cred că fără conștiința ludicului apele nu se separă de uscat și nu putem vorbi de „literatură fantastică”. În al doilea rînd, tricotomia lui Todorov comportă unele dificultăți. Între straniu

și fantastic, pe de o parte, și miraculos și fantastic, pe de alta, raportul (și criteriul) nu este același. Straniul scaldă fantasticul ca marea nisipul plajei: unde e fantastic e și straniu. Todorov pretinde că afirmația inversă nu e adevărată: poate exista, spune el, un straniu care să nu fie fantastic, acolo unde finalmente ni se oferă o soluție logică. Să nu fi văzut criticul francez că de fapt **straniul însuși încetează odată cu explicația**? Mai corect ar fi să distingem un fantastic propriu-zis de toate acele cazuri de pseudofantastic, unde survine, după o vreme, soluția logică (și misterul se explică: prin coincidențe, abateri excepționale de la natură, patologie etc.) sau unde supranaturalul triumfă în maniera din basme. Raportul fantasticii cu miraculosul este, în schimb, unul de antinomie curată și ireductibilă: fantasticul implicînd, dubiul, „scandalul” gnoseologic, perplexitatea minții, miraculosul le exclude. Jocul de-a misterul e diferit în fantastic și în basm: în al doilea, avem naivitate (sau plăcerea de a o simula), „credință” reconfortantă în coerența unei alte ordini decît a noastră, pe scurt, bucuria miracolului; în primul, avem incertitudine (**inquiétude**, spune Caillois), perplexitate în fața incoerenței și absurdului. Caillois crede că acolo unde există o **lumo pe dos**, cu logica și rigoarea ei (în pictura lui Bosch, de pildă), fantasticul e alungat de însăși coerența acestui univers. Aș preciza că fantasticul ne așteaptă la răscrucea unor lumi cu legi diferite, că el este totdeauna o întîlnire a două ordine de lucruri. Dintr-o definiție a fantasticii nu pot lipsi prin urmare aceste două elemente: fantasticul e o relație de incertitudine, un efect al dubiului, al neputinței de a explica; și el se naște dintr-o întîlnire, e un fenomen de răscruce, de interferență și de tensiune. De aici decurg mai multe consecințe, din care o voi releva doar pe cea mai de seamă. Todorov spune că fantasticul trebuie definit diferențial: ca un raport, nu ca o substanță. Are dreptate. Nimic mai efemer decît reunirea celor cîtorva particularități necesare (de intrigă, de atmosferă) care nasc sentimentul de fantastic: în orice clipă acesta se poate transforma într-unul de simplu miraculos sau poate fi „deceționat”, de o explicație. Am comparat odată situația cu aceea a unei monede ținute pe cant: ea cade imediat pe o parte sau pe alta, pe cap sau pe pajură. Fantasticul implică momentul rar și privilegiat al acestui echilibru. O astfel de definiție îngustează sfera selecției — și din antologia lui Alexandru George abia de-ar fi rămas o treime din titluri. Ar fi fost cu siguranță mai bine pentru nevoia noastră de garanții teoretice. Dar pentru plăcerea cititorului?

Nicolae Manolescu

N. Steinhardt la 70 de ani

■ PE Nicu Steinhardt l-am descoperit întîi, cu foarte mulți ani în urmă, îndărătul pseudonimului Anthistius, la adăpostul căruia își îngăduia cîteva parodii pline de haz după diversi scriitori contemporani (nu lipsea nici Bogza, obiectul unui actual studiu entuziast). I-am urmărit apoi semnătura prin revistele vremii, sub comentarii informatice și fine despre diverse cărți străine și românești. Tirziu, cînd l-am cunoscut personal, în casa prietenului nostru comun, Alecu Paleologu, făcuse, nu ca spectator, voiajul lui Dante, avea fruntea pirjolită, dar moralul intact și clocotea de o uluitoare energie caritabilă. Nici accidentul lui grav, suferit după atîtea necazuri, nu a putut frînge țaria sufletească a omulețului acestuia, care, acum, cu mica barbă căruntă pe care și-a lăsat-o, are o față de schimnic, deghizat în anonim pictor bucureștean. Abia în ultimii ani a găsit răgazul să adune sub coperta unor volume o parte din substanțialele sale pagini care onorează de atîta vreme revistele literare. Oricît s-ar voi de modestă, prezența lui înconfortabilă în viața noastră literară poate fi astfel observată mai bine. În intervențiile sale critice, Nicu Steinhardt aduce, pe lingă cunoștințe vaste, perfect asimilate, invocate mereu fără vreo urmă de ostentație, cu un firesc absolut, marca intelectualului autentic, o inteligență vie, neastîmpărată, ca flacăra albastră a spiritului,

și o înaltă idealitate, o mare, neostentată ardore pusă spre a o sluji. Act de trufie (întrucît demonstrarea că-ți poți însuși facultățile altcuiva și deții, prin urmare, o superioritate evidentă asupra lui), parodia poate fi înțeleasă și cu totul altfel: i-ar reveni, dimpotrivă, rolul salutar de a pedepsi orgoliul, ilustrînd vanitatea credinței în singularitatea neînlocuibilă a talentului. Trecur prin școala suferinței, cea mai sigură cale de cunoaștere, cum repetă, după Dostoievski, N. Steinhardt, dacă l-a continuat prin ceva pe Anthistius, a fost în direcția din urmă, adică a unei rare virtuți, smerenia, existență și asupra intelectului. Iar primejdia căderii în păcatul trufiei înțelege să o prevină acum, întorcînd subtilitatea și verva dialectică, înainte de toate, asupra sa însuși. Să cunoști, deci, temeinic lucrurile despre care vorbești și să-ți întitulezi, totuși, reflecțiile critice, programatic, **Incertitudini**, neascunzînd a declara că te irită „atotștiutorul” Saul Bellow. Să ai o admirație fără margini pentru dificila Virginia Woolf, dar să-i lei apărarea popularului Galsworthy, pentru că și gustul altora merită înțelegere, chiar dacă numai eclectic și împaciutor nu ești de felul tău. Să continui a cere artei, mai presus de toate, „lubire”, oricîtă fascinație ar exercita asupra ta un Lautréamont sau Rimbaud; să te revolte „sila, scîrba și greața” și să-ți asumi riscul de a o spune, cînd ele erau la modă și socotite atitudini pro-

pril spiritelor superloare. După ce ți-ai exersat cu succes mîntea în cele mai incilcite speculații filosofice, să faci elogiul simplității, învîdînd naivitatea infantilă. Reputat pentru gustul subțire, să nu te rușinezi a arăta de ce e nemuritor Jules Verne. Să acorzi o însemnătate enormă aceluia „o nimica toată”, atunci cînd angajează ființa umană într-o atitudine etică hotărîtoare. Să detești literatura moralizatoare, dar să nu-i ierți vestitului **Contele de Monte-Cristo** că e o apologie a unui sentiment „urît”, răzbunarea. Tocmai fiindcă poezi o desăvîrșită eleganță stilistică, să o înveți la rîndul ei umilința, silind-o a se „encanaillor” și să scrii prin urmare înadîns: „il face de battà”, „i-a rupt gura”, „tărășenii”, „lata c-am smintit-o”, discutîndu-i pe Balzac, Shaw, Antonin Artaud sau Dostoievski. Toate acestea izbutește să le înfăptuiască Nicu Steinhardt, dîndu-ne o splendidă lecție de luptă neiertătoare cu orice formă a îngîmfării intelectuale. O inteligență năstrușnică, inventivă, provocatoare, se face slujitoarea devotată și pasionată a marilor adevăruri simple, defensoarea binelui, ca la Chesterton, căruia Nicu Steinhardt îi seamănă în multe privințe. După cite vedem, cei incredibili șaptezeci de ani impliniți nu au trecut pentru el zadarnic. Îi urez încă mulți anți înainte, ca să le dea o tot atît de lăudabilă folosință.

Ov. S. Crohmălniceanu

O poetică a „interludiului arid“

ANGHEL DUMBRĂVEANU are, asupra unor colegi dintr-o importantă generație literară care invată acum, precum odinioară Yeats, să-și suporte maturitatea poetică, avantajul unei decantări mai lente a meditației sale lirice. De la *Fața străină a nopții* (1971), la *Singurătatea amiezii* (1973), *Diligența de seară* (1978) sau recent apărut volum, *Tematica umbrei* (*), producția sa literară pare a se conforma unui ritm interior cu vulturi ample ce constituie adevărate etape (chiar dacă nu apostazii) în evoluția poeziei sale. Intervalele între volume au fost și ele umplute de publicarea unor selecții retrospective sau ediții bilingve, cum este aceea apărută anul trecut, *Magic Words / Cuvinte magice*, prilejuind utile recapitulări ale istoriei sale lirice de până atunci. O atare parcimonie în apariții a favorizat nu numai concentrarea, adesea epigrafică, a discursului poetic al poetului, dar și reînvierea ciclului a mijloacelor, atit sub raport tematic, cit și stilistic.

Mai cu seamă ultimele volume (acesta din urmă nefăcând nici el excepție) conțin o poezie care trăiește sub un dublu regim: pe de o parte *reflexiv*, imoingind meditația existențială spre zonele percepției esențializate, spre o viziune unitară a lumii care se întemeiază pe dialectica mișcării și a schimbării; pe de altă parte *metapoetic*, temele existențiale devenind adesea pretexte în conturarea unei poezii a „interludiului arid“ resimțit de poet în primul rînd (dar nu numai) sub raport erotic. *Tematica umbrei* își propune încă din titlu conlucrarea între cele două registre tematice, volumul conținând deopotrivă „autobiografii“ lirice, elegii la persoana întâi, și „poetici“ în care vocea poetului se depersonalizează, adevăratul personaj al meditației lirice devenind însăși poezia.

Chiar dispunerea poeziilor pe trei secțiuni, clar delimitate și din punct de vedere stilistic, trădează dialectica interioară a acestei cărți. Primul ciclu, *Despre schimbarea solstițiilor*, definește, adesea cu mijloacele elegiei, noua vîrstă existențială a poetului mai aproape de solstițiul de iarnă și teritoriul himeric al amintirii.

*) Anghel Dumbrăveanu, *Tematica umbrei*, Editura Cartea Românească

Continuînd un stil întîlnit și în cartea anterioară, Anghel Dumbrăveanu introduce în multe poezii o notă halucinatorie sau nostalgică; motivele predilecte sînt cele ale *umbrei*, *himerei*, *mutației*, *incrimenării* într-un timp „care e-al ierbii, al frunzei / cînd bate vîntul uitării“. Poetul învață să trăiască în tînutul memoriei, populat de noile sale zeități himerice sau chthoniene (vezi „umbră / care nechează-n pămînt / cînd trece himera / printr-un cîntec de pasăre“). Și totuși, spre deosebire de unele poezii din volumele anterioare care dramatizau tema amorfizării simțurilor printr-o subtilă restrîngere a decorului, o reducere a lui la elemente banale, aici revine verva expresivă a poetului din cărțile sale mai vechi. Imagistica redevine cerimonioasă, barocă (un baroc halucinatoriu), semn că poetul a început să întuiască resursele poetice ale noii stări existențiale, să o *literaturizeze*. Astfel tonul elegiac este ponderat, discret, el devine o acceptare matură a schimbării. Se caută echilibrul între zborul imaginativ și realitatea stenică a pămîntului (vezi *Drumul ierbii*), între utopie și existență imediată între „moarte și dragoste, amîndouă în haine străine“. Tîra visată se numește pe rînd Utopia, Himera, Entropia, și ea poate fi la un moment dat mai puțin ispititoare decît „mersul curat“ al lucrurilor cite sînt. Recuzita barocă a tîrimului imaginar își divulgă literaritatea, devine un joc al umbrei umbrelor, o depozitare triplă a realului de substanțialitate sa („Îmi trimiți fotografia cuvîntelor / în care te-am visat trecînd pe un pod“, etc.).

Al doilea ciclu, *Ceremonii interzise*, redescoperă necesitatea transfigurării poetice, dar la alt mod. Tonul majorității textelor este vădit ironic, pe linia unor poezii din *Diligența de seară*. Dicia este mai relaxată, conversațională, discursul poetic se împiedică ostentativ în clișee verbale sau neologisme. Decorul este minat de artificialitate, de livresc (vezi în acest sens și o poezie din ciclul anterior, *Păsări mecanice*). Dar acest peisaj încrimenat este reabilitat treptat prin „ceremoniile interzise“ practicate de poet ori de ființă iubită care au darul să producă o dereglare insolită a cotidianului. Poezii precum *Orașul privit dintr-o sanie*, *Ceremonii*

interzise, *Magazinul de păsări*, *Indignări*, antologice pentru fața mai nouă a ironiei lui Anghel Dumbrăveanu, exploatează un gen de fantastic absurd aproape borgesian, luînd în răspăr formele anchilozate ale existenței, recuperînd (prin canoane) viața secretă de dincolo de ele. Întreg ciclul proclamă dreptul poetului la visare, la insolitărea realității prin seducția cuvîntului. *Viața de fiecare zi a poetului* sau *Mica scriere despre zbor* (atrîgînd încă din titlu atenția asupra temei livrești, metapoetice) redefinesc condiția poetului modern, „împărat jefuit de imperiu“, ființă amfibie plutind pe apele imaginației și străbînd în același timp „tro-tuarele municipale“, care învață arta „cum se poate zbura / fără să zbori“.

În ultimul ciclu, *Iarna imperială*, cele două stiluri (ceremonios-baroc și ironic) se îmbină dialectic subliniînd acceptarea finală de către poet a condiției sale de explorator nu al Utopiei, ci al realității din imediata noastră apropiere. Dacă timpul (și un „Celălalt“ aleatoriu) par a supune poetul unor interdicții ce tîm mai ales de apropierea unei vîrste nefertile, acesta învață totuși treptat să accepte alteritatea și alterarea, transformîndu-se într-un sacerdot al iernii imperiale. De vreme ce „Nu ne-a mai rămas decît sărătura / Ce ne ferește de moarte“, poetul devine, într-o splendidă poemă, adorator al unei *Rosa canina*, dînd sens expiator arderii sale într-o poezie. El nu mai contemplă capătul incert de drum, nici „blindele zile din Utopia“, ci își propune să exprime înțelepciunea călătoriei în sine, „la începutul unui mileniu neînceput“. „Palmele mele pe rînilor veacului, / pe gîtul de întrebare al unei viori, / pe sinii și pîntecele ei / cînd adoarme în memoria imaculată, Rosa canina“...

Tematica umbrei rămîne astfel nu numai expresia unei căutări personale, soldate, în versuri de atîtea ori memorabile, prin acceptarea dialecticii schimbării și a realității timpului, ci și mărturisirea unei generații poetice în cadrul căreia Anghel Dumbrăveanu a refuzat „retragerea în tematica umbrei“, descoperind, dimpotrivă, mijloacele de a anima realitatea esențială de dincolo de ea, de a recupera virtuțile ei poetice.

Marcel Pop-Corniș

Modestie și exigență

IN 1929 Stelian Cucu publica prima plachetă de versuri — *Trec păsări în amurg* — căreia i-au urmat, la scurt interval, altele. În 1969 își aduna într-un volum selectiv de *Versuri* întreaga sa creație poetică. S-ar părea că cifrele nu spun nimic, dar marile intervale de timp la care autorul îndrăznește să se înfățișeze cititorilor cu o „retrospectivă“ depune mărturie despre modestia și exigența sa. Volumele *Iubiri și nunți* — sonete (1973), *Vinător în amurg* (1975) și *Iesirea din basm* (Ed. Cartea Românească, 1981), sînt emanația uimii din acele anotimpuri interioare care-i desfid vîrsta poetică.

Binecunoscutul aforism al lui Constantin Brăncuși, potrivit căruia „cînd nu mai sîntem copii, am murit demult“, condensează în el o dramă existențială, pe care autorul o transfigurează prin metafora „iesirii din basm“. Nostalgia acestui „vîrste pierdute“, a tineretii în general, se realizează liric, fie printr-o regresivitate în timp (*Întrebînd neîncetat*, *Remember*, *Bilețul*, *Iesirea din basm*), fie printr-o trăire prezentă într-un spațiu uman stăpînit de singurătate, tăcere, melancolie, moarte (*Cit o floare*, *Clătînd frunzișu-ntr-o singurătate*, *Melancolie*, *Sărbătoare tristă* etc.). Natura este văzută crepuscular, iar universul poetic este dominat de un „timp al tăcerii“, de „sfîrșituri de toamnă“ și de „frunze moarte“, de „munți înalți de ger“ și de „stele fărîmate“. Este un timp istovit sugerat și de folosirea verbelor la trecut, o natură deteriorată ca și sufletul poetului care se pregătește pentru „eternul și marele repaos“. Moartea, însă, nu i se pare o tragedie absurdă, aceasta fiind *Marea sărbătoare*, *Sărbătoare tristă*, „ora gravă-n care pleci“, „drum pe care nu-l alegi“, iar în ultimă instanță, o expresie a integrării în natură: „Pe urmă ne vom întoarce în flori /... / Și astfel vom trăi în nemărginire“. (*Înt-o noapte albastră*).

Drama născută din confruntarea cu timpul dă naștere unei tristeți senine, neclamate ostentativ. Poetul însuși ne îndeamnă să *alungăm singurătatea*: „Iar pe drapela, scrieți mare-anume / Că vrem să nimicim singurătatea / Și-n locu-i să-nălțăm iubirea-n lume“.

Gesticulația sa lirică cunoaște o contaminare folclorică, atît la nivel lexical (poenită, mierlă, norocel, tufanică, singurel, coșcel) și prozodic (cadente de doină și colind, rime specifice populare — *Cit o floare*, *Iscusitul vinător* etc.), cit și la nivel tematic prin prelucrarea unor motive — motivul cerbului solomonit, al florii scuturate (*Întrebînd neîncetat*, *Cit o floare*, *Iscusitul vinător* etc.). Astfel, motivul cerbului simbolizează pe omul însetat de absolut, încercarea artistului de a se înălța prin arta sa. De altfel, scriitorul s-a lăsat toată viața ademinit de *Ispitele eternului Baal*, năzuînd să descopere Graal-ul — simbolul semnificațiilor de taină, al năzuinței către lumină: „Căutător al sfîntului Graal, / Ascuns adînc în pesteră de tină, / Am smuls neorutător din rădăcină / Ispitele eternului Baal“. Poetul crede cu întreaga-i ființă în puterea recuperatoare a poeziei sale, în funcția terapeutică a „cîntecelor“ sale (*Pasăre străină*) care sînt „cel mai durabil strop senin din cer“.

Dincolo de căutările artistice „neîncetate“, de tonul ușor romantic, nu trebuie să trecem cu vederea farmecul acestor poezii, adevărul și sinceritatea care le prezidează. Sensibilitatea sa elegiacă dă naștere unei poezii cu tentă tradițională, muzicală și ritualică, avînd „nemodernă“. Dar cartea lui Stelian Cucu trebuie citită fără prejudecăți, autorul este încrezător într-o reevaluare a poeziei sale: „Mai tîrziu, cînd n-oi mai fi nici eu / Unii au să dea de vinul meu / Și-or să bea atunci, cunoscătorii / Vin bătrîn din vechile podgorii“ (*Cules tîrziu*).

Daniel Nicolescu

Debuturi la Cartea Românească

● Juriul concursului de debut (poezie) al Editurii „Cartea Românească“, format din George Bălăiță (presedinte), Mircea Ciobanu, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Florin Mugur, Marian Popa, Dumitru Radu Popescu, Cornel Popescu, Nichita Stănescu și Virgil Teodorescu, a selectat pentru premiere, din cele 397 manuscrise primite în redacție, următoarele volume: „Clavecinul bine temperat“ de Smaranda Cosmin (profesor, București); „Lumea la capătul strigătului“ de Ion Tudor Iovian (profesor, Buhuși); „Vorbirea fîntinii“ de Ioana Călina Marcu (inginer, București); „Poeme cotidiene“ de Alexandru Mușina (profesor, Intorsura Buzăului); „Poemul de oțel“ de Viorel Padina (jurist, Izbični-Olt); „Un efect de lumină“ de Radu Ruba (tehnician, București); „Curtea interioară“ de Radu Stoianescu (muncitor, București); „Troienii“ de Radu R. Serban (profesor, București); „Linia de plutire“ de Elena Ștefci (profesor, Balotești, Ilfov).

De asemenea, vor fi publicate într-o casetă unică, selecții din lucrările următorilor debutanți: *Romulus Brîncoveanu* (student), *Mircea Damaschin* (medic), *Valentin Dumitrescu* (referent literar tîrziu), *George Enache* (ziarist), *Bogdan Ghiu* (profesor), *Gheorghe Iova* (profesor), *Nicolae Jinga* (funcționar), *Ioan Moraru* (profesor).

Volumele premiate urmează să apară eşalonat în cursul anilor 1982–1983.

Următorul concurs de debut va fi anunțat ulterior în presa literară.

INCA neîntreacă într-un tipar, poezia Gabrielei Negreanu are oscilațiile unei instabilități temperamentale și ale unei rafinate și variate informații culturale. Eseiști subtilă (cartea despre Paul Valéry a arătat o reală vocație speculativă și teoretică), cu lecturi asimilate profund dar și capricios, autoarea acestor *Elegii pentru sufletul inflorit* (*) pare într-adevăr închisă „între două ziduri nemaiputînd suporta“, cum spune undeva, între o luciditate exersată intelectual și o sensibilitate deloc confortabilă. Reflexia exactă, rece se inflamează la apariția esențelor, a marilor adevăruri, a marilor experiențe transformînd pre-dispoziția analitică într-o suferință, într-o dramă care din pricina unei expresivități prea patetice par ușor exterioare trăirii, de o autenticitate întreținută artificial. O sentimentalitate ce se poate auto-urmări cu sarcasm și o observație necruțătoare, îndreptată asupra lumii din afară dilată pupilele acestei poezii foarte conștiente, de altfel, de mijloacele sale. Nemulțumită parcă de propriul destin, de evenimentele imediate ale existenței ei, poeta îngroașă liniile vieții într-un sens care ar trebui să releve conflictul dintre aspirațiile sale și constrîngerile sale. Această nemulțumire hrănește un patos nu lipsit de oarecare teatralitate, dar și violent grăitor. „Undeva sînt valuri furtună cataracte de spumă / undeva sînt seisme sinucideri și crime / eu stau închisă-ntr-o patru pereți / încerc să sparg nebulozitatea cu gînduri / imbolnăvite, cuvintele-mi mor și cine / să urle în locul sufletului asfixiat și cine /

*) Gabriela Negreanu, *Elegii pentru sufletul inflorit*, Editura Eminescu.

să zgîrie carcasa de plumb / — Vai mie, / m-aș așterne cu fața la zid / să confirm uriciunea și neputința / exasperarea și răul / — Vai mie, / aș blestema soarta și cerul / apocalipsa și nașterea / însă eu / de bunăvoie zac între patru pereți / însă eu / de milenii uitat-am gustul / soarelui și al brizei sărate, gustul / flăcărilor și al iubirii“ (*Undeva*).

Stările imediate, întîmplările apropiate sînt mereu raportate la valori sacre, la evenimente cosmice încercîndu-se de veninul dezamăgirii — o dezamăgire activă, deloc melancolică, deși volumul acesta de versuri stă sub semnul unei cîntări elegiace. Proiectată pe fundalul unor lupte majore (între viață și moarte, între iubire și indiferență, între lumină și obscuritate) drama se desface învolată, carnală și parfumată ca o floare căreia ochiul microscopului, îndreptat temeinic asupra ei, nu-i declanșează o timidă discreție, ci, dimpotrivă, dintr-un complex de superioritate, o energică dorință de a exista pătimaș, expresiv, ca și cînd s-ar socoti unul din puținele exemplare supraviețuitoare după un cataclism pustiitor. Există o trufie a „excepției“, un sentiment al apartenenței la un clan risipit în istorie ca în acest poem dedicat lui Zenon din Elea: „Noi, obidiții și sărătocii!... / Rafinații de odinioară, învățați și poeții!... / Aceia care pot aduce doar / creier și lacrimă curgerii lumii!... / Noi, care de foame și ofiții pierim / pentru un gînd / cei dintîi!... / ...Post-a vreme, asemeni? / Cei care știu să se biruie / întru adevărul cel mare / morți și uciși să rămîie / cu steagul vremurilor / la căpătîi?!“ (*Lumea-n schimbare*).

Majoritatea poemelor au în avîntul lor o romantică și imaterială fervoare, o aspirație neexplicită spre puritate, spre extaz, spre beatitudine. Sub presiunea lucidității, a temei de ridicol, poeta își înfrîngă o dorință firească de retragere, de echilibru, de pașnică și oportună adaptare la concret, cu acel donquijotesch curaj de a fi patetic. De altfel, în cel de al treilea ciclu al volumului (cel care dă și titlul cărții) zvîcnirea dramatică atinge accente de o gravitate atît de solemn cosmărescă încît spațiul „elegiac“ se umple de fantasmă, de descripții halucinante, de imagini ale spaimei și singurătății. Cu cîteva excepții, tocmai poemele de aici care au o violentă autenticitate nu-au plăcut mai puțin. Pentru că momentul fireștii transfigurării profită de o figurație deja convingătoare, aproape codificată. „Ce crimă se petrecu acolo, în noapte / ce crimă / vîntoasele smulg hoiruri de blocuri / și paratrăznete, / fulgere roșiatice izbesc turlile / clopotniței

de peste drum, / nînge și ninsoarea n-acoperă / urma // o, nu-mi spuneți că toate acestea / nu pot sta împreună // doi ochi sticlesc printre ziduri, / doi ochi de năpîrcă și rinjetul hid / imi paralizează cu-ncețul / obraji, membrele / inima / nu, nu e liniște / aceasta // dar răcnetul meu mut și / neputincios / va ucide urechile altcuiva / care acum (de departe) mă aștepte / cu ochii / albaștri de spaimă // și paraliza membrele mele / trece în membrele lui / și zvîcnirea inimii mele / întunecă zvîcnirile inimii / lui // nemaiputînd suporta / (nimeni, nici tu nu vei ști) / miine dimineață va fi găsît spinzurat / și ninsoarea va trece / și soarele va străluci, / semn că lanțul crimei s-a / consumat“ (*A treia elegie*).

Dincolo de aceste teme fundamentale ale poeziei Gabrielei Negreanu: conflictul dintre măsura absolută și cea umilă a lucrurilor, dintre patima năvălit teatrală și adesea agresivă ce cheamă adevărurile mari, „aventura totală“ (iluzoriu „salvatoare“) și ironica lamentație pe rugul iluziilor deșarte, dintre universul intim, populat cu fantasmă grandioase și grandilocvente și polemica deschisă cu realul, dintre, ca să parafrăzez pe Unamuno, ceea ce am voi să trăim și ceea ce ne e dat să trăim, există în poezia Gabrielei Negreanu și o zonă a liniștii estetice, foarte perceptibilă în ultimul ciclu al volumului *Și alte cuvinte*, dar și în poeme risipite prin celelalte cicluri. Echilibrul impus de formă, de prozodie, de melodia încifrată a cuvîntelor este benefic acestor poezii cuprinse de o freneză acută, scrisă parcă în momentele de tensiune sufletească sub dictul unei inteligențe arzătoare și de o geometrică subtilitate artistică și metafizică. Artificialul jocului temperează gesticulația lirică și versul avînd suficientă căldură desenează portretul poetei în clipele ei de relaxare, de liniștire a patosului confesiv, fără a pierde din intensitatea meditației: „ce-a mai rămas, întreb, din zarea-n care / adînc de stele se cernea pîlînd / și cum propti-vom liniștea cea mare / în umerii secătuiți de-argint // ne-or căuta prin valuri sarabande / cum te-ai pierdut, cum m-am pierdut, — fiind / și încotro și ce ne va mai arde / surpat în sine cum vom crede Timp // dă-mi mina, ne-a crescut veșmint de zale / înveșniciți să stăm la ceas zburat / statul rostînd pe vînturi osanale / printr-un amurg frumos, neterminat“ (*Ce-a mai rămas*).

Dana Dumitriu

Fascinația și capcanele puterii

UN fost ministru atrage luarea aminte foștilor colaboratori să nu neglijeze sărbătorirea aniversării sale, a șaptezecua, într-un cadru solemn, relativ largit. Bizuit pe zelul tovarășilor de odinioară, al căror destin a fost strâns legat de al său, într-o etapă decisivă a propriei lor existențe. Onisifor Suciu se întoarce „plin de speranță, de siguranță și de orgoliu în Orașul din Nord, socotit cîmp al ultimei sale bătălii victorioase”, fără să știe că venea în întîmpinarea morții. În noaptea banchetului, temutul ministru trece în lumea umbrelor, într-o dezolantă solitudine fizică și morală.

Între ziua sosirii și noaptea intrării în eternitatea anonimului, Francisc Păcurariu recrează în ultimul său roman, *Tatuajele nu se lasă la garderobă* (*), istoria mării și decăderii unui om înzestrat cu o voință deasupra mediei, care, printr-o vigoasă revărsare de energie, a deținut poziții de prim rang pe scena politică a României. Pe căi diferite, personajele cărții efectuează o sinuoasă călătorie prin patru decenii din istoria contemporană autohtonă. Aspectele luptei ilegale dintre anii 1938–1939, secvențele ieșene, din iunie 1941, evenimentele desfășurate în Ardealul nordic între lunile martie 1944 – aprilie 1945 și, selectiv, momentele semnificative din cronică următorului sfert de veac maturizează spiritele, clarifică conștiințele, prefacă sensibilitățile. Treptat, cadrul este lărgit și pe orizontală, mediul citadin adăugându-i-se, în scene de tulburătoare pregnanță, freacăntul marilor șantieri și zbuciumul lumii rurale. Peste oameni și fapte trece o privire proaspătă, lipsită de prejudecăți, în care investigația psihologică se îmbină cu sobra analiză a fenomenelor sociale, romancierul interzicându-și orice intervenție subiectivă.

Prin temă, Francisc Păcurariu se integrează în universul prozei de azi, alături de *Păsările* lui Al. Ivasiuc, *F și Vindătoria regală* de D.R. Popescu, *Fețele tăcerii* de Augustin Buzura, *Lumea în două zile* de George Bălaș. Profundă, suplimentar subliniată de titlul metaforic, ideea romanului reliefează implicațiile etice ale fascinației puterii și conturează capcanele întinse spiritelor incapabile să-și domine impulsurile primare agresive. Antiteza dintre faptele reprobabile săvârșite și străduința personajului de a le găsi o firească/motivare învalvă întreaga acțiune într-un tragic fior.

Montajul alert, modern, experimentat în *Labirintul*, 1974 : evocări, jurnal intim, colaje, fără a fi părăsit integral, este subsumat în *Tatuajele nu se lasă la garderobă* unei vechi și mereu noi probleme de estetică literară : „Mă gîndesc fără încetare la eșecul evident al romanului în fața realității mobile și alcătuite din suprapunerii de timp, întîmplări și stări de conștiință constituindu-se simultan, dar redată în text prin alăturări de secvențe, prin tablouri cusute cu ață albă, învederînd imediat că e vorba de literatură și

*) Francisc Păcurariu, *Tatuajele nu se lasă la garderobă*, Editura Eminescu,

nu de real...”. În acest context, complexa realitate umană „nu poate fi imaginată decît ca o suprapunere de nenumărate cercuri, și nu poate fi înțeleasă decît prin luminarea simultană a cercurilor ce se întretaie pe aria unei anumite întîmplări, a unei schimbări petrecute în destinul citorva oameni”.

Altfel spus, în realitatea înconjurătoare și în conștiințe, prozatorul intuiește existența unor acțiuni suprapuse ori concomitente, dar are sentimentul imposibilității de a depăși, cu ajutorul mijloacelor lingvistice, imaginea standard a acestei realități. Cuprinderea simultană a evenimentelor, a gândurilor și faptelor unuia sau mai multor personaje se subordonează unui cod, unui ansamblu de semne, care substituie realitatea percepută atenuîndu-i implicit autenticitatea.

Francisc Păcurariu își propune să utilizeze o altă tehnică „pentru a construi un roman cu adevărat uimitor, deconcertant, unde fiecare aspect particular va fi în același timp și sensul global”. Simultaneitatea, pe care H. Bergson o definea drept intersecție a spațiului cu timpul, e transformată în modalitate narativă, aptă a surprinde totalitatea actelor psihice sau comportamentale, desfășurate în același spațiu temporal.

Însă între valoarea artistică a unei opere literare și tehnica utilizată pentru realizarea ei nu există o legătură necesară. Pe de altă parte, de la John Dos Passos la mai modestul Rafael Sanchez Perlosio, străduința surprinderii simultane a aspectelor diverse ale existenței a cunoscut felurite grade de deschidere.

Informații în problemele romanului, Francisc Păcurariu nu putea să nu observe că ideile sale nu se singularizează ; destul de înțelept pentru a păstra o atitudine detașat-ironică față de propria teorie : „Desigur, va mai trebui să meditez la metoda de înțepare a simultaneității ce mă obsedează...”, este destul de lucid pentru a o experimenta totuși pe ample spații epice la nivelul sintaxei, în învertirea perioadelor temporale și la abordarea stărilor de conștiință.

Sintactic, fraza firească a întîilului capitol : „Este foarte posibil că nu aș fi acceptat invitația lui Onisifor Suciu de a participa la sărbătorirea aniversării sale, dacă aș fi reușit să scriu romanul la care lucram de ani de zile” — capătă o stufosă arborescență subordonatoare. Aproape treizeci de propoziții sint introduce după predicatul subordonatei subiective, după atributul adjectival posesiv de la sfîrșitul aceleiași și îndată după încheierea enunțului. Paradoxal, o asemenea amplă perioadă izbuteste să rețină și să fixeze atenția cititorului asupra textului ca unitate distinctă, ca suprafață materializată a operelor. Imaginile descătuse de sub crusta cuvintelor ne determină nu numai să vedem, ci să simțim și să înțelegem, monologul naratorului evoluind mai totdeauna spre reflecție. Se află aici, de bună seamă, o influență puternică personalizată a stilului scriitorilor sud-americani, Gabriel Garcia Marquez din *Toamna patriarhului* și Alejo Carpentier în *deosebi*.

Părăsirea succesiunii temporale la fa-

voarea adițiunii secvențelor crescute pe fluxul involuntar al memoriei contribuie de asemenea la sincronizarea romanului cu epica modernă. Procedul sporește considerabil sentimentul de autenticitate, deoarece descompunerea și recompunerea elementelor ficțiunii nu este arbitrară, ci subordonată, pe de o parte, relieforii valorilor morale — pilduitoare fiind episoadele în care sint implicați Onisifor, Sergiu și Lucia Suciu —, iar pe de altă parte, obținerii unei tensiuni constant ascendente, a unui efect de ansamblu.

Simultaneitatea surprinsă la interferența stărilor de conștiință acționează asupra individualizării personajelor episodice. Exemplificativ rămîne, în capitolul al IV-lea, confruntarea dintre Ștefan Borțig, odinioară colaborator loial al fostului ministru, și Mureșan, primul secretar al orașului în care Onisifor Suciu hotărîse să-și sărbătorească aniversarea. Trăirile sufletești contradictorii ale celui dintîi dezvăluie un adînc fond amoral, prin antiteză cu atitudinea condescendentă, rezervată, a primului secretar. Asemenea scene sînt numeroase și ele asigură densitatea epică a romanului pe mari suprafețe.

Personalitatea naratorului, romancier relativ cunoscut, care visează să transforme un dosar „de mărturie și documente” într-o scriere de excepție, asigură axul coordonat al cărții. Martor ocular, el notează propriile sale observații, asemenea lui Chiril Merisor din *Galeria cu viață sălbatică* a lui Constantin Toiu, adună informații pentru cititor, ca naratorul imaginat de Ștefan Bănuțescu în *Cartea Milonului*, sau rescrie mărturiile celor ce l-au cunoscut de-a lungul anilor pe Onisifor Suciu, păstrînd permanent o detașare fin-ironică, asemenea lui Ramon Perez de Ayala.

PRIN folosirea persoanei I singular, Francisc Păcurariu creează o lume fictivă subiectuală, prin intermediul căreia dezvăluie adîncimile nevăzute ale realului și descoperă abisurile surprinzătoare ale ființei umane. Cu toate acestea, prozatorul se ferește să instituie un timp al națiunii ulterior impregurării relatate. El găsește totdeauna mijloacele corespunzătoare prin care asigură simultaneitatea faptelor cu perceperea lor directă.

Cu ajutorul altor martori scoși în primul plan al scenei, — modelul prim al acestei structuri narative rămîne *Patul lui Procust* de Camil Petrescu —, Francisc Păcurariu imprimă evenimentelor o rezonanță subiectivă de excepție. Observația exterioară este prezentată în același timp cu analiza lăuntrică. Ecoul în conștiințe rămîne covîrșitor și timpul națiunii se transformă în nesizabil într-un timp al judecății morale. Reconstituția din perspective plurale, ficțiunea devine mărturie, iar naratorul, istoricul care redactează cronică unui timp revolut.

Informațiile sint uneori contradictorii, faptele, acoperite de vîlul aparențelor, oamenii care l-au cunoscut pe Onisifor Suciu emit versiuni conjuncturale, comportamentul lor prezent este duplicat și istoria ascensiunii fostului ministru păs-

trează o desfășurare ambiguă. El însuși, printr-o ingenioasă motivație, este pus să se justifice : „...lui Onisifor Suciu unele scene din viața sa îi mocneau în memorie sub forma lor nemijlocită, văzută direct și înregistrată cu mijloacele binecunoscute ale romanului-realist tradițional, fără deschideri dincolo de planul strict al desfășurării lor...”.

Asemenea lui Etan ben Hosaia, istoricul imaginat de Ștefan Heym în *Relatare despre regele David*, naratorul lui Francisc Păcurariu se străduiește să descifreze personalitatea unui om care, „conștient de calitățile și posibilitățile sale” le folosea perseverent pentru a ieși la suprafața „întinsei mări a afirmării libere a puterilor”, obsedat „de o singură dorință și însuflețit de o unică vreau : aceea de a ajunge cu orice preț o personalitate de seamă, stăpînă pe o pirghie importantă a puterii”. Energia unor asemenea indivizi, gîndește prozatorul, este tonică, „cu o singură condiție : ca atunci cînd sint lăsați s-o ia la goană să fie înțorși cu fața în direcția cea bună”. Numai că, uneori, viitorul apropiat sau mai îndepărtat nu este judicios prospectat și consecințele actelor noastre nu sint în întregime anticipate.

Conștient că fiecare om are despre sine o imagine diferită de structura lui caracterială nativă și dezvăluie celorlalți, integral ori incomplet, una sau alta din laturile firii sale, naratorul acceptă sub rezerva unui anumit coeficient de relativitate mărturiile Luciei și ale lui Sergiu Suciu, ca și ale numeroaselor personaje episodice. Procedul este folosit cu multă maleabilitate. Trecurile se fac prin gestică, comportament, prin angrenarea directă în conflict și, prin neașteptate nuanțe ale limbajului, vocile celorlalți se amalgamează într-un acuzator coral. Ca într-o tragedie antică, singur în fața spectatorilor, Onisifor Suciu își justifică o existență mediocră, sub privirile necrutătoare ale corului ce-i comentează întreaga viață.

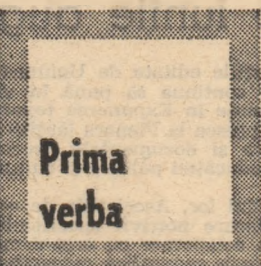
Onisifor Suciu însuși aspiră spre o complexă structură caracterială. Dorința de putere se îngeamănă cu o înflăcărată senzualitate, surgea multor drame personale. Zdrobind destine omenesci — printr-un denunț, aruncase în închisoare pe „cel mai bun prieten” sau, în alte cazuri, prezentase astfel faptele ca ele să-i confirme acuzațiile neîntemeiate, „mîntu a împinge la dezonoare, la pedeapsă și la suferințe oameni cinstiți” —, provocînd conflicte violente prin intervențiile sale în relațiile dintre oameni — ea în cazul Tiberiu Baciu-Hristu Papahagi, ori prin dezaprobarea dragostei fiului său pentru o tinăra asistentă universitară, „care nu avea nici o posibilitate de a-l lega de noi cercuri influente, capabile să-i sprijine la nevoie” —, bătrînul ministru își va precipita căderea prin „incendiul pasional” pentru Alina Leca.

La un alt nivel de lectură romanul scoate la iveală uluitoarea disponibilitate a lui Francisc Păcurariu spre portretul dinamico-reflexiv. Trăsăturile fizice ale personajelor sale se întorc într-o meditație asupra firii omului, latente sau manifeste, revelînd cunoașterea subtilă a caracterologiei umane. Privirile naratorului se odihnesc pe fața lui Sergiu Suciu, de pildă, și îndată întreg zbuciumul interior inundă ființa tinărului : „Ochii i se linișțiseră, se lăsau pe fețe cu greutate, cu siguranță, de parcă ar fi știut să cîntărească, să împartă, să disocieze. Atunci cînd l-am întîlnit ultima dată ochii îl pilpău nesigur, păreau că nu-și găsesc locul, ca niște fluturi zbîrind dintr-o floare în alta. Și, mai ales, se fereau să privească hotărît în alți ochi, de parcă s-ar fi temut că o să trădeze un secret... Acum, ochii lui Sergiu cîntăreau tot ceea ce intra în raza lor, dar fără dramatizări, fără să încerce să stabilească măsura dreaptă a oamenilor și a întîmplărilor, ci hîndu-le doar în seamă, trecîndu-le parcă într-o secretă evidență, și aceasta cu o plăcere pe care nu încercau s-o ascundă...” etc.

Spre sfîrșitul cărții lui Francisc Păcurariu mi-a năvălit în minte *Darul lui Humboldt* de Saul Bellow. Aparent, apropierea îmi părea imposibilă, hazardată. Dar ceea ce m-a determinat să le apropii este intelectualismul lor. Este pentru înția oară, în ultimele două decenii, cînd într-un roman un personaj intelectual se mișcă dezinvolt în lumea cărților și a scriitorilor. Montaigne, Sartre, Unamuno, Kipling, Dos Passos, François Villon, M. Sadoveanu, G. Călinescu, Cezar Petrescu, Nicolae Filimon, Ion Vlasu ș.a. sint citați, succint prezentați, luați ca punct de reper în comentarea vieții și a evenimentelor ei.

După *Labirintul*, cu *Tatuajele nu se lasă la garderobă*, Francisc Păcurariu face dovada unei generoase vocații epice. Conexiunile necesare stabilite între psihologia umană, fenomenele social-politice și reflecțiile etice, estetice și filosofice emoționează constant prin ascendența tensiune conflictuală și conving prin cunoașterea amănunțită a vieții ante și postbelice din Transilvania.

Ion Bălu

Voința poeziei

● AUGUSTIN POP : Ceea ce fulgerul amină (Editura Dacia). O frumoasă demonstrație de inteligență speculativă în maină critică face Marian Papahagi în prefața plăchetei de versuri a fostului echinoxist Augustin Pop. Din păcate, admirîndu-i sagacitatea, trebuie să recunosc și că teoremele propuse de el nu se prea potrivesc cu materia poetică a cărții, mai exact nu pot fi ilustrate cu ea (dealtfel, criticul și evită să citeze mai mult de cîteva frînturi de vers). Poetul cultivă o dicțiune excesiv critică în primul ciclu (*Nu mai există uitare, nu mai există trecut*), una blîndă pe sugestie, în al doilea (*Piramide în zbor*), una excesiv blîndă pe sugestie, pînă la dispersie în al treilea (*Bariera de potențial*) și una prozaică și relaxată, după modelul poeziei de ultimă oră în al patrulea (*Vă dorim noaptea bună*). Din primul ciclu pot fi reținute cîteva fragmente expresive și, nial ales, un efort fătîș de criptizare conducînd spre un ininteligibil cumînte, adică fără surprize imagistice șocante, de tip suprarealist, dar și fără însinuirea unui sens secund ca la mai vechii hermetici. Iată un astfel de text, o *Invocație*, (ales însă din... al doilea ciclu) bine construit ca „fapt de limbaj” din care însă n-am înțeles nimic în ordinea semnificației poetice : „Zeu al noului centru chipul tău vibrează / prin toate preriile ursei / Tu cunoști fluxul tram-

vaielor dincolo de labirint / și fiecare răvășire cu mentă : / valuri în abis peste cele trei coroane / ale faraonului. / În singele primăverii / uluitor de albastră planeta / își hăituește bizonii / Dar astăzi nu femeia din Antile să fie ecou : / au devorată-o șoimii dintr-o nălcuire avară / iar haosul ține luminile toate / și mereu le amină / Ci o ploaie cu veacuri / flagrant să își deschidă seva / în vîlulul privirilor noastre”. O idee despre posibilitățile poetului ne putem face totuși din al doilea ciclu (în ciuda exemplului de mai sus), vreau să spun din textele mai puțin discursive, concentrate și sugestive, scrise, se pare, mai demult ; aici cultul abstracțiunilor și imaginarii concret coalescează într-o tensiune lirică remarcabilă, chiar dacă modernitatea ei este de mijlocul acestui veac : „Nave nu mai ajungeau la cer / și tu / cum ai rămas în timp apus / pe scări de rادی / mă urma / — și erau aproape lanuri ochii tăi — / dar un vînt fără rug / ne spulbera mereu / în valea aceea / din care au izbucnit dragonii // Și tu cînd valuri albe / mă vor orbi pe țarm / să știi că pescărușii / au semn să stingă zarea”, sau, acest catren subtil elaborat spre un sens solemn : „Cum spulberă stamine caii de mare / așa te pierzi în lume mereu / Alături banchize de scrum / te invie în prag”. Notațiile de tip defini-

ție din ciclul terț sint înegale, unele sint și frumoase și sugestive („Zîmbetul — / singura transcendență / care ne rămîne” sau „Pasărea / izbucni din tine / ca dintr-o brazdă” sau „Și transparentă — / meduză / pe rană”), altele sint de tot neinspirate („Și os / de bou / lumina”) sau de o sugestivitate care-mi scapă („trestile crescînd / mult / peste piramide” sau „Și să știi că există o lume / pentru a da formă / surisului tău” ori „Cabluri / cit mai multe cabluri / pentru suflet”). Din ultimul ciclu se reține, alături de poemul titular (cam lungit însă) și de cel ce se cheamă *Nu ești dumneata un capitalista decadent ?*, un superb pillant poem într-un vers : „Pe țarm flautul își sugrumă iubita”.

Cunoscător de poezie, ins cultivat așadar și, probabil, cu o anume plăcere pentru parafrază (Saint-John Perse, Montale, expresionistii), Augustin Pop dispune de voință într-o poezie, de curiozitate activă pentru „faptul de limbaj” dar, deocamdată, nu mi-am dat seama de cît talent poetic dispune. S-ar putea să fie fragil, dar suplinît de voința intelectuală, s-ar putea să fie remarcabil, dar nerevelat pînă sîc însuși, cheștiunea rămîne deschisă încă la viitoarea probă a poetului.

Laurențiu Ulici

Sarcinile Uniunii Scriitorilor

PRECUM a informat presa, în ziua de 27 iulie a avut loc plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor, aceasta precedată de ședința Biroului, din 17 iulie. Ambele reuniuni, conduse de Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, au fost consacrate în principal Sarcinilor ce revin Uniunii Scriitorilor în lumina Expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu, la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 și a documentelor celui de al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste din 24-25 iunie 1982, dezbaterile implicând și Programul de acțiune al Uniunii Scriitorilor pe lunile august-septembrie 1982.

În cele ce urmează, prezentăm textul primului material cu titlul de mai sus și o sinteză a celui de al doilea, redând totodată succint din cuvântul participanților la dezbaterile din plenara Consiliului și din ședința Biroului.

I

LUNA Iunie a consemnat două evenimente de excepțională însemnătate pentru întreaga noastră societate și mai cu seamă pentru cei care lucrează în domeniul educației și culturii: Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și cel de-al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste.

Dominanța acestor evenimente au constituit-o expunerile secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care se impun nu numai ca documente programatice pentru cei ce slujesc spiritualitatea societății socialiste și alcătuiesc această spiritualitate, dar care, prin cutezanța ideilor, prin esența lor novatoare, prin analiza amplă și profundă a fenomenelor specifice ale societății noastre, prin curajul și claritatea afirmațiilor, redefinesc și redimensionează rolul educației și culturii, rolul celor care se dedică acestor nobile îndet-niciri, îmbogățind cuprinzător teoria și practica socialismului contemporan.

În teoria socialismului științific, educația și cultura, componente ale suprastructurii sociale, se definesc drept niște auxiliare, într-adevăr foarte importante, ale forțelor de producție ale societății, în calitate și menirea lor istorică de a transforma societatea, de a-i reduce antagonismele, de a o apropia concret, material, organizat de imaginea unei societăți ideale, fără exploatare, fără înșurubări și convulsii violente, cea mai bună lume din lumile posibile.

Dar tocmai pentru a atinge aceste țeluri, pentru a realiza mai repede și mai temeinic programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, tovarășul Nicolae Ceaușescu descoperă și afirmă calități și necesități noi educației și culturii, într-o finalitate cu adevărat revoluționară, definită de actuala cotă de nivel a construcției societății socialiste multilateral dezvoltate.

„Să demonstrăm în viață, în practică, unitatea deplină dintre muncă și activitatea culturală educativă, dintre dezvoltarea forțelor de producție și activitatea ideologică-educativă — sublinia secretarul general al partidului. Să demonstrăm că aceste două laturi constituie un tot unitar care asigură mersul ferm al României pe calea înfăptuirii Programului partidului, a realizării obiectivului fundamental privind o nouă calitate a muncii și vieții, trecerea patriei noastre la un nou stadiu de dezvoltare. Numai astfel vom demonstra că **frontul ideologic, educativ și cultural reprezintă o puternică forță materială, care — alături de forțele de producție — are un rol hotărâtor în dezvoltarea continuă a patriei noastre, în victoria socialismului și comunismului, în întărirea continuă a independenței naționale, în ridicarea bunăstării generale a poporului**”.

Înșurubarea, astfel, pe același plan a for-

țelor materiale și spirituale ale societății, investirea amindurora cu calitatea de rol hotărâtor în transformarea și dezvoltarea revoluționară a societății, interdependența dintre ele, dar mai ales înriurirea permanentă, pozitivă a unora asupra altora, sînt ideile principale care se desprind din această nouă formulare a tovarășului Nicolae Ceaușescu și pe care noi, scriitorii, ca parte integrantă, puternică și de nădejde a marelui front ideologic, educativ și cultural, le simțim în toată semnificația și în toate implicațiile lor, le acceptăm cu mindrie și le transformăm în însuși programul nostru, în rațiunea noastră de a fi, în cauză și destinație pentru profesiunea noastră, pentru creația noastră.

Evident, această reconsiderare a rolului artelor și literaturii, această ridicare a lor în categoriile de bază ale forțelor sociale — cele hotărâtoare pentru destinul societății în general și ale individului în special —, întăresc răspunderile noastre, adaugă altele, noi, și mai ales obligă, în contextul general al activității sociale, la o calitate superioară și la menținerea și apărarea acestei calități în profesiunea și în creația noastră.

Și pînă acum literatura noastră, în marea majoritate a creațiilor ei, s-a inspirat din realitățile vieții, din problemele și fenomenele societății noastre și s-a adresat, specific și nuanțat, celor care înfăptuiesc această realitate și care, la urma urmelor, sînt semenii noștri, cititorii. Într-un fel ea a anticipat și a răspuns prin opere solide, în diverse genuri literare, în poezie, în proză, în dramaturgie, cerinței formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste: „Trebuie să facem astfel încît activitatea literar-artistă să oglindească cu putere viața, munca și năzuințele poporului nostru, să contribuie la cultivarea nobililor sentimente de dreptate socială și națională, de muncă, de omenie, de formarea omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară, patriotică, hotărît să învingă orice greutate, să meargă ferm înainte spre societatea comunistă — visul de aur al omenirii”.

Întîlnim aici un program atît de complex și de complex, sarcini, indicații, idei și surse de inspirație, atît de variate, încît orice scriitor, orice scriitor care-și merită titlul, în individualitatea și personalitatea sa, în structura și temperamentul său, se poate realiza onest și neîngrădit, își poate construi cartea și opera. Își poate — deci — înfăptui destinul. Pentru că omenia, dragostea de țară, spiritul revoluționar, visul cel frumos, respectul față de adevăr, acea negație arheiziană a superficialității: „Ispite ușoare și blajine — N-au fost și nu sînt pentru mine”, toate ideile înțelese și subînțelese ale acestui adevărat apel al conducătorului Partidului și Statului nostru către omenia de literatură și artă stau la baza profesiunii noastre, o condiționează, o îmbogățesc, o înobilează. Nu e greu să ne descoperim, aici, fiecare, rolul și rostul nostru în literatură, calea spre creație, spre cea care se apropie cel mai mult de adevărurile și credințele noastre, de structura și cultura noastră, de temperamentul nostru. Trebuie să vedem aici un îndemn spre diversitate și, totodată, spre unirea eforturilor individuale care constituie literatura, acea republică a cântărilor, în care desigur există și primi prieteni egali. Să ne fie ca prezență majoră în conștiințe acea lege pe care secretarul general al partidului nu uită niciodată s-o repete: o omenia, lege care ne este proprie, ca o permanență a existenței scriitoricești. Abdicarea de la omenie, de la vastele ei întinderi și de la nenumăratele ei celule, unele nedetectate încă, de la această omenie care cuprinde în centrul ei complicații destin al omului, cel care este, cel care vrea să fie și cel care poate să fie, ar echivala cu însăși anularea cauzelor scriitorului, cu uciderea substanței înseși a inspirației și creației.

O ALTĂ IDEE, deosebit de pregnantă, în expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu o puternică rezonanță în rîndurile celor care alcătuiesc frontul educației și culturii, este cea cu privire la patriotism, la educația patriotică, la permanența dragostei de patrie. În concepția secretarului general al partidului, înșurubată pe deplin de către scriitorii, patriotismul românesc decurge din omenia românească, el n-are nimic comun — și ca atare le respinge — cu naționalismul, șovinismul și orice alte exagerări ale acestui nobil sentiment. Patriotismul, ca sursă literară, are un singur mare adevăr: dragostea, care fiind, existînd, neagă — ipso facto — ura, cruzimea, isteria; dragostea, dragostea cea mare, pentru țară, pentru locurile ei, pentru oamenii ei, pentru cunoscutele și necunoscutele ei, pentru visele care se visează și uneori se înfăptuiesc, dragostea cea mare, pentru țară, mereu dublată de respectul față de alții, care nutrește aceeași dragoste pentru țările lor. O asemenea dragoste, acest patriotism generos, nobil și vital există în literatura noastră și el apare ca un îndemn înflăcărat în toate cuvîntările conducătorului partidului nostru. De bună seamă că el va rămîne o componentă durabilă, de esență, a literaturii noastre socialiste, el va adăuga atitudinii cetățenești a scriitorului, activității sale creatoare un plus de demnitate și vigoare, de responsabilitate și entuziasm. El va primi faptele țării, cele mari și cele de toate zilele, cu sufletul deschis, cu gîndul limpede, cu conștiința că-și împlinește datoria de scriitor și de cetățean.

SECRETARUL GENERAL al partidului a subliniat cu tărie că nu se poate vorbi de educație patriotică, de cultură revoluționară, „fără cunoașterea limbii, a literaturii, a istoriei glorioase a poporului nostru”. Găsim aici întreaga tematică a literaturii noastre, cea despre care am vorbit pînă acum, tematica prezentului, dar și tematica istorică, necesitatea unei asemenea tematicii, pentru a ne îndeplini întru totul, ca scriitorii, misiunea noastră de educatori, de membri de seamă ai frontului ideologic și cultural. S-a vorbit mult și s-au și realizat opere importante în domeniul literaturii istorice. Momentul de față cere intensificarea eforturilor de creație în acest amplu — nedefinit încă întru totul — domeniu al faptelor istorice, al epocilor, personalităților și gesturilor care alcătuiesc istoria glorioasă a patriei noastre. Cartea istorică, cea deschisă și cea care cere, implicit, și miile noastre pentru a fi deschisă, trebuie adusă, și mai grabnic, și mai harnic, la stadiul de sursă principală a literaturii noastre, ca un prilej de întîlnire, în inima cititorilor, a patriotismului de ieri cu patriotismul de azi.

Scriitorii din România se află în fața unui program vast și de durată, încărcat cu sarcini și răspunderi, tematica realității și istoriei le este deschisă în toate compartimentele ei cele descoperite, și cele încă nedescoperite, și pentru realizarea lui nu mai este necesară decît munca, acel numitor comun care-i întregăz în forțele principale ale construcției socialismului și comunismului.

DAR în afara sarcinilor concrete cuprinse în expunerile secretarului general al partidului, cele tematice și cele de calitate, toate în deplin acord cu hotărîrea noastră de a ni le însuși și de a porni la realizarea lor cu răspundere și avînt, mai există o indicație, subînțeleasă dar cu atît mai solicitantă, de mare importanță pentru scriitorii și pentru ceilalți slujitori ai artelor. E vorba de spiritul care caracterizează cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, de curajul de a căuta, de a descoperi și de a afirma adevăruri încă nedefinite, sau noțiuni, gesturi și stări care încă nu au ajuns în stadiul de adevăruri, cum e, de pildă, ideea perfectibilității societății socialiste. Acest spirit, al curajului, al căutării, al pionieratului trebuie să caracterizeze și mai puternic acți-

vitătea noastră scriitoricească, efortul nostru de creație, căutările, încercările și, în ultimă instanță, creația literară. Pe această relație dintre realitatea socialistă, în continuă perfecționare, cu nenumăratele ei da-e și izvoare vii, și un spirit de abordare modern, cutezător, responsabil, se poate dezvolta în continuare literatura noastră, credințele noastre în drumul lor spre carte putîndu-se întîlni cu faptele vieții, în drumul lor spre adevăr.

ACESTE sarcini desprinse din cuvîntările secretarului general al partidului, acest adevărat program de activitate al Uniunii noastre și al fiecărui scriitor nu vor putea fi duse la împlinire fără o reînviore a activității Uniunii Scriitorilor, fără o unitate strînsă, activă, sinceră și profesională a tuturor membrilor ei, fără realizarea unui climat care să apere cele cîteva adevăruri absolute necesare dezvoltării creației literare.

În primul rînd e vorba de concepția, foarte vitală și necesară, că literatura română de astăzi e suma tuturor cărților scrise, e opera comună a tuturor scriitorilor, fiecare avîndu-și locul și rolul său. Elar, onest, chiar dacă despre unii se crede că ar exista doar pentru comparație. (Uneori datele se pot inversa și asta n-o face numai istoria, ci chiar și generația imediat următoare.)

Nu Uniunea Scriitorilor scrie cărți, ci membrii ei, cei aproape 1500, în orele, în zilele și în anii lor de muncă, de chin, de vis și de speranță. Ca atare, Uniunea Scriitorilor poate și se străduie neostenit în a instaura și apăra un climat în care legea

II

Sinteza acțiunilor pe lunile august

■ Publicațiile editate de Uniunea Scriitorilor vor continua să pună în valoare tezele conținute în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., ca și documentele recentului Congres al educației politice și culturii socialiste.

■ La rîndul lor, Asociațiile de scriitori din țară, fiecare potrivit specificului regional și în colaborare cu organisme culturale din zona geografică respectivă, vor organiza mese rotunde cu participare scriitoricească sau dezbateri cu public, în biblioteci și în cluburi muncitorești, la case de cultură orășenești și în cămine culturale sîtești, avînd ca obiectiv valorificarea, pe variate planuri și cu referire la realitatea noastră imediată, a multitudinii de principii și linii directoare cuprinse în aceste substanțiale documente programatice.

■ Preludînd ca pe o sarcină fundamentală și de durată a conștiinței scriitoricești afirmația secretarului general al partidului, potrivit căreia „Nu se poate vorbi de educație politică, de cultură revoluționară, fără cunoașterea limbii, a literaturii, a istoriei glorioase a poporului nostru”, Uniunea Scriitorilor va acorda sprijin Ministerului Educației și Învățămîntului în vederea îmbunătățirii programelor de predare a limbii și a literaturii române în școli, precum și a îmbunătățirii manualelor de specialitate. În acest sens, Comisia Uniunii Scriitorilor pentru cultivarea limbii române și a limbii fiecărei naționalități conlocuitoare va colabora, în mod constant, cu comisia de resort din Ministerul Educației și Învățămîntului. Pe de altă parte, revistele editate de Uniunea Scriitorilor vor iniția rubrici periodice consacrate special dezbaterii problemelor privind cultivarea limbii și a literaturii române. La rîndul său, Biroul Uniunii Scriitorilor va manifesta o preocupare sporită față de reflectarea în publicații și în literatură a celor mai importante probleme de istorie a patriei și, îndeosebi, a celor cu privire la istoria culturii și a artei noastre.

1982, în Palatul sporturilor și culturii. Vorbește tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU

pală, unica, să fie: respectul față de și față de creația sa. Truda această, care stă la baza fiecărei cărți, e în primul rând respectată de cei — datorită ei — există. Dar pentru liza acest climat ar trebui ca măcar (mai multe ar fi și mai bine) să emi ca acea toga candida cu care ni emule coala de hirtie înainte de a-i risi notinștile și credințele noastre, le dinăuntru. Să ne ferim, mai ales, învile literare", exclusivism, ne-hăruieli.

unea Scriitorilor e preocupată și de ile ei cu cititorii, cele care nu se fac prin carte, ci prin întinirile, mesale, schimbările de opinii, de idei, ntimente — toate la un loc însem-cunoaștere, cunoaștere de minte și flet, cunoaștere reciprocă, pentru în-a respectului reciproc. Putem vorbi lași bune, din ce în ce mai amicale i fecunde. Căci — o știm cu toții — ctind cititorul, semenul și fratele r, respectăm țara, poporul, dărnicia r pământuri, amintirile, nădejile și ștele celor ce muncesc aici.

turindu-ne mereu la masa de scris nea cititorului de azi, cititor profes-t, cititor intelectual, care poate fi plicată în sute de mii, în milioane emplare, emoțiile noastre vor fi du-și de răspunderea și de necesitatea l dăruie cartea pe care o merită, acea de aur, cartea omului și a demnită-sale, cartea credințelor și adevăruirile pe care ne urează să o realizăm tarul general al partidului nostru.

inii Scriitorilor otembrie 1982:

Aniversarea eliberării României, ziua ră națională, vor angaja deopotrivă cațiile Uniunii și Asociațiile de scri-in modalități specifice fiecărei re-și asociații. Se va acorda o maximă rțanță acțiunilor ce se vor desfășura ine și fabrici, pe platforme industriale șantiere naționale, în tabere școlare unități militare, acoperindu-se astfel e cit mai largă de unități socialiste e tot cuprinsul țării.

Cu prilejul aniversării, în luna sep-rie, a centenarului nașterii scriitoru-n Agârbiceanu, în afara de revistele utură care vor cinsti viața și memo-narelui prozator, toate Asociațiile de ori vor organiza adunări festive în le probril de reședință, o sumă de vii și simpoziune fiind concentrate uti care s-a născut și în localitățile de a profesor scriitorilor transilvănea-n. Se va desfășura o activitate perma-ă de îndrumări și de colaborare cu cluri și cercuri literare de sub ausp-Asociațiilor respective mobilizându-le cu toate acțiunile înscrise în calend-a acestor două luni și pregătindu-le pen-sforțul general de angajare în prima ă a Festivalului național „Cîntarea anilor”.

În domeniul relațiilor internaționale de subliniat o acțiune foarte impor-ă pentru popularizarea valorilor litera-române peste hotare: în colaborare înunea Scriitorilor din Iugoslavia, în ul Skopje, prilejuită de aniversarea ării României, va fi organizată „Săp-na literaturii române”. În cadrul că-va fi deschisă o expoziție de carte li-ră românească scriitorii români parti-nti la acțiune urmînd să aibă disentan-tilniri cu cititorii din țara respectivă. ăcelast context vor fi prezentate cu-ri de poezie, traduse în limba macedo-nă, din opera lui Eugen Jebeleanu, în Sorescu și Nichita Stănescu, iar re-a „Mislă” va dedica un număr special aturii române contemporane. De ase-

meni, la Festivalul internațional de poezie de la Struga, acțiunile vor fi concentrate tot asupra poeziei actuale românești, oca-zionate de acordarea, anul acesta, a pre-miului „Cununa de aur” poetului Nichita Stănescu.

Conducerea Uniunii Scriitorilor își ex-primă convingerea că Asociațiile din Bucu-resti și din țară, ca și totalitatea revistelor editate de Uniune vor depune toate efor-turile și în mod constant pentru a răspun-de sarcinilor puse acestor organisme scri-itoricești de către Plenara lărgită a Comi-tetului Central al partidului, de Congresul educației politice și culturale socialiste, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, astfel încît să ne putem înscrie în frontul unit al forțelor chemate să asigure Româ-niei Socialiste prestigiul pe care-l merită din plin.

III

Din cuprinsul dezbaterilor

A FI scriitor român este un lucru de a imensă responsabilitate și gravitate, a spus **Nichita Stănescu** în cuvîntul său, subliniind marea importanță pentru scri-itori a Expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara Comitetului Central din iunie. Ca atare, scriul românesc este sufletul acestei țări și în funcție de cum el se desfășoară și de cită măreți-are, el reprezintă un eucantum din însăși măreția reală a sufletului țării noastre. De unde și imperativul ca reîntegrarea mari-lor noastre valori de cultură să fie făcută cu dragoste, fără exagerări, dar cu intelegere pentru jertfa la care au fost predes-tinați în istoria națională. În perioada de mare maturitate politică în care ne aflăm, trebuie să îndepărtăm orice veleitate de grup, ca semn de solidaritate cu propriii noștri cititori și cu mersul înainte major al națiunii noastre. Fiecare avem gradul nostru de responsabilitate pentru că de munca fiecăruia în parte depind cîntea, loialitatea și demnitatea literaturii noastre.

Evocînd sublinierea cu hotărîre de către secretarul general al partidului a rolului limbii și literaturii române, ca și al isto-riei naționale, **Romulus Guza** a atras lu-a-re-aminte asupra grijii care trebuie să capete acum noi dimensiuni din partea comisiei speciale a Uniunii Scriitorilor, care, cu Consiliul Cultural și Educației So-cialiste, cu Ministerul Educației și Învăță-mîntului să elaboreze un plan prin care toți factorii în cauză să contribuie direct la acest măreț obiectiv — în primă aton-țiune necesitănd a fi manualele de litera-tură română, în care să-și afle locul cuven-nt și cei mai valorosi dintre scriitorii epocii acestor 17 ani.

Argumentînd pen-tru necesitatea sprij-înului Uniunii Scriitorilor în sfera învăț-mîntului umanist și în special pentru ame-liorarea situației actuale a manualelor de limbă și literatură română, **Romul Mun-teanu** a atras, totodată, atenția asupra accentuării eforturilor pentru a face cu-noscută literatura noastră peste hotare, în limbă de-circulație internațională.

În aceeași problemă, **Mihnea Gheorghiu** a propus în planul de măsuri un veritabil program de apărare și ilustrare a limbii române, iar **Ion Dodu Bălan** a sugerat o de-batere despre starea limbii române literare în poezia, proza și dramaturgia contemporană, o altă dezbateră propunînd a fi consacrată modelul în care istoria națională se reflectă în proza și în dra-maturgia noastră.

Ca un semn de bun augur în colabora-rea dintre Uniunea Scriitorilor și Ministe-rul Educației și Învățămîntului, **Ion Ho-bana** a semnalat, între altele, faptul că manualul de literatură pentru copii, care se adresează educatoarelor și învățătorilor de la clasele I—IV, a fost substanțial im-

bu-nătățit prin colaborarea fructuoasă cu Biroul Secției de literatură pentru copii, făcîndu-l să corespundă situației actuale a acestui gen de literatură din țara noastră. De asemenea, și la alte manuale s-a ținut seama de observațiile și sugestiile formu-late în ședințele de lucru respective de către Comisia Uniunii. Vorbitorul s-a re-ferit, de asemenea, la păstrarea numelor unor mari scriitori pe frontispiciul unor licee, marcînd astfel continuitatea unei tradiții active.

În spiritul promovării respectului pen-tru înaintași, **Mircea Tomuș** a argumentat pentru o mai vădită eficiență a Uniunii Scriitorilor, a Asociațiilor ei întru cinsti-rea memoriei scriitorilor dispăruți ca și, în genere, pentru manifestările culturale cu profil literar, cum este programat a fi, anul acesta, Festivalul „Cibinium” de la Sibiu.

Subliniînd că în expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu s-au dat aprecieri ge-neroase la adresa literaturii și totodată indemnuri pentru o literatură mai bună, **Marin Sorescu** a relevat necesitatea ca operele scriitorilor să fie cit mai aproape de realitate — ca atare, datorită de a ex-prima această realitate.

Îmbunătățirea continuă a legăturilor cu cititorii a constituit tema dezvoltată de **Letay Lajos**, care a pus totodată accentul pe imperativul cultivării patriotismului, a dragostei de patrie, în sensul dezvoltării reciproce a sentimentelor de frăție între poporul român și naționalitățile conlocui-toare.

Evocînd activitatea Asociației scriitorilor din Cluj-Napoca, **Ion Vlad**, după ce a menționat însemnătatea centenarului Ion Agârbiceanu, a evidențiat ca o realitate profund semnificativă unitatea culturală de o mare coeziune spirituală, ideologică, politică și culturală din această parte a țării. Și aceasta, datorită faptului că scri-itorii români și maghiari din Cluj-Napoca știu foarte bine ce înseamnă ca scriitorii maghiari din România să trăiască în spa-țiul spiritual, cultural al acestei țări și care este mistunea scriitorilor români și maghiari din Transilvania în colaborarea lor. Dialogul creat cu prilejul a două sim-poziune, dintre care unul în cîntea Ple-narei Comitetului Central și a Congresu-lui educației politice și culturale socialiste, a relevat coeziunea cu totul remarcabilă, strălucită a acestor scriitori.

În cuvîntul său, **Szász Janos**, referin-du-se la istoria comună a națiunii române și a naționalităților conlocuitoare, și-a exprimat convingerea în bunele rezultate pe care le va avea contribuția Comisiei pentru cultivarea limbii române și a na-ționalităților conlocuitoare în ce privește limba literară a fiecăruia.

Nikolaus Berwanger a subliniat consec-vența liniei partidului nostru în ce pri-vește problema națională, în sensul de-plinei principialității cu care trebuie pri-vite diferitele aspecte ce se pot ivi, făcînd și distincțiile necesare, cînd e cazul, între ceea ce este în spiritul acestei politici constructive și ceea ce, incidental, o poate contrazice. În continuare a făcut o serie de referiri critice la adresa modelului de difuzare a presii.

După ce în problema editării de cărți și de publicații **Bodor Pál** a menționat o serie de date statistice care au ilustrat necesitatea de a se face eforturi în con-tinuare pentru a acoperi sub aspect edi-torial bogăția de azi a literaturii noastre și s-a referit la răspunderea care revine oricărui scriitor din România, fără deose-bire de limba în care se exprimă, de a cultiva frăția între toți oamenii muncii, unitatea întregului nostru popor. **Gálfalvi Zolt** a apreciat că în perioada de la pri-mul Consiliu pînă la cel actual conducerea operativă a Uniunii Scriitorilor a obținut rezultate importante, a întărit legăturile cu scriitorii și s-a străduit să asigure un echilibru, o atmosferă sănătoasă în jurul Uniunii, ceea ce în bună măsură a și reușit. S-a rîcovenit însă o mai siste-matică muncă în comisiile de lucru ale Uniunii, precum, între altele, comisia de validare, care n-a reușit să discute nici jumătate din dosarele de primiri existente.

Aurel Rău, în cuvîntul său asupra refe-ratului, a făcut o serie de sugestii care să marcheze dragostea pentru țară și pentru locurile ei, pentru trecutul nostru și ma-rece preocupare pentru promovarea valo-rilor literaturii noastre contemporane. Menționînd importantul eveniment al re-citării *Istoriei literaturii române* a lui G. Călinescu, a sugerat ca Uniunea Scriitorilor să sprijine pe lingă edituri apariția de noi lucrări de sinteză care să ducă vizi-unea estetică mai departe de anul 1940, a-dică pînă în anii noștri.

Despre climatul vieții noastre literare, cu dezideratul ca el să devină propice pentru scris și să se consolideze ca atare, — precum și sint nu puține semne în ul-tima vreme, a vorbit în numele Asociației scriitorilor din Brașov **Dan Tăreșilă**. La aceeași sferă de preocupări s-a referit **Dan Desliu**, în finalitatea ca lucrările să meargă pe făgașul firesc, de unde necesi-tatea unei îmbunătățiri în continuare a funcționării complexului organism care este obște profesională a scriitorilor. Este necesar să se activeze preocupările Con-siliului Uniunii Scriitorilor, ale comisiilor, să fie consultate și sprijinite asociațiile scriitorilor, să se respecte în întreaga ac-tivitate normele statutare. În aceeași or-dine de preocupări și-a exprimat opinia **Hleana Mălăncioiu**, inclusiv prin formula-rea unor observații critice cu privire la activitatea Consiliului. Despre o mai mare exigență privind calitatea revis-telor literare, pe criteriul în-ntității de profil, s-a pronunțat **Doina Sălăjan**.

O analiză a manifestărilor literare or-ganizate în acest an de către Uniunea Scriitorilor a propus **Mircea Radu Iacoban**, cu argumentul că actualmente Uniunea Scriitorilor depune un efort cum nu s-a putut niciodată, de a fi prezentă preta-ntădeni. La sate, în uzine, în orase mai

mici, spre a putea aprecia eficiența ace-s-tui impact cu publicul larg, cu felurite ca-tegorii de cititori.

Relevînd că nimeni n-ar putea să cu-prîndă în cîteva cuvinte bogăția de idei care a emanat de la Plenara Comitetului Central al Partidului și de la Congresul educației politice și culturale socialiste, ele reprezentînd o strategie globală pentru un timp mai îndelungat și inclusiv pentru o perioadă determinată, **Aurel Cuvaci** a argumentat — în baza activității Ce-naclului de traduceri și literatură univer-sală — pentru o mai îndrăzneată iniția-tivă din partea noastră spre a face cunos-cută peste hotare literatura română în contextul celei universale.

În cuvîntul său, la încheierea dezba-terilor, tovarășul **ION TRAIAN ȘTEFA-NESCU**, prim-vicepreședinte al Consiliului Cultural și Educației Socialiste, a sub-liniat că din ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor — din referatul și planul de măsuri, ca și din cuvîntul participanților la dezbateri — se degajă o unanimitate de opțiuni în aprecierea excepționalului do-cument pe care-l constituie Expunerea se-cretarului general al partidului la Ple-nara din iunie a Comitetului Central. A-ceastă adeziune unanimă este legitimă din partea scriitorilor, dat fiind că documen-tul poartă pecetea unei preocupări deose-bite pentru destinele literaturii noastre, ale creației artistice în genere, pentru ac-tivitatea slujitorilor ei. De aici, desigur, și consensul deplin asupra materialelor ce s-au dezbătut, ca și o seamă de propuneri judicioase de a acționa în perspectiva fie-cărui și în perspectiva comună afit pen-tru ridicarea nivelului creației literare, cit și pentru perfecționarea activității obștei, a organelor sale de conducere.

Modelul în care tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus problema limbii și lite-raturii, a istoriei naționale, a găsit un larg ecou în rîndurile scriitorilor ca și ale tuturor oamenilor muncii. Demn de rele-vat este, însă, faptul că, urmare a dezba-terilor din Biroul și Consiliul Uniunii, se vădește preocuparea scriitorilor de a contribui în mod concret la perfecționarea predării limbii și literaturii române prin asumarea îndatoririi de a-și da concursul la întocmirea manualelor, prin abordarea în paginile revistelor lite-rare a acestor probleme pornind de la înalta răspundere de a cultiva grăul stră-moșesc.

De menționat este și grija pentru o mai bună difuzare a cărții, ca și a publicațiilor literare, publicații al căror nivel se im-pune să fie privit în raport cu gradul de instrucție atins de po-porul nostru. Dar, cu deosebire, tre-buie relevată exigența ca scriitorii să se axeze în creația lor în cea mai pro-zantă actualitate, în problematica la zi și în descifrarea perspectivelor diverse-lor categorii sociale din cadrul societății noastre aflată într-un continuu proces de transformare. Într-o asemenea ambianță trebuie considerate și opțiunile ce s-au vădit la stabilirea planului editorial pe 1983 — plan cu un număr sporit de titluri în raport cu anul curent —, și cu altă mai mult la stabilirea planurilor pe anii urmă-tori. Dinamica sistemului editorial trebuie să devină într-adevăr eficientă, îndepăr-tîndu-se cu răspundere ceea ce este vetust.

De o deosebită însemnătate s-a vădit, în desfășurarea lucrărilor Consiliului, afir-marea constructivă a spiritului critic privind bunul mers al organismelor Uni-onii Scriitorilor, aplicarea normelor pe care și le-a statuat, eficiența Asocia-țiilor, în spiritul democratismului socia-list care implică exigența comună pentru unitatea frontului scriitoricesc. Această unitate se poate consolida și afirma tocmă prin manifestarea receptivității cu privire la observațiile judicioase, privind activi-tatea Uniunii în toate sectoarele ei, in-clusiv în acela al spiritului de civilitate ce trebuie, cu o perfectă bună-credință, să-l respire confruntările de opinii în pu-blicațiile noastre și, în genere, pe an-samblul vieții noastre literare.

Asumîndu-și cu sensibilitatea proprie creatorului de artă spiritul înnoilor gene-rat prin și după Congresul al IX-lea, scri-itorii pot demonstra ca exponenți ai unei răspunderi colective o sporită capacitate în nobila misiune pe care secretarul ge-neral al partidului a conferit-o tuturor slujitorilor culturii noastre socialiste, în promovarea patriotismului revoluționar, în îmbogățirea continuă, prin operele lor, a culturii naționale, în reflectarea tot mai luminoasă a muncii eroice a poporului nostru pentru o viață mai bună, într-o lume a păcii și a cooperării sub semnul celui mai generos umanism. Și, indiscu-tabil, acționînd astfel, scriitorimea noastră va adăuga noi și strălucite succese în ac-tivitatea ei, intru totul demne de noua etapă pe care o parcurgem după istorica Expunere a secretarului general al parti-dului la ultima plenară a Comitetului Central.

EXPRESIMINDU-NE regretul de a nu fi redat deșit extrem de succint și fragmentar, în spațiul acestor 2 pagini, din participările la dezbateri, sperăm, totuși, să fi sugerat — măcar — di-mensiunea reală a lucrărilor, prin va-rietaatea problemelor și aspectelor menționate, el de desfășurîndu-se într-un climat profund colegial, respîndînd în-credere și optimism.

Într-o atmosferă entuziastă, Consili-ul Uniunii Scriitorilor a adoptat o te-legramă adresată tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidu-lui Comunist Român, președintele Re-publicii Socialiste România. Textul te-legramei a fost publicat în pagina întâi a numărului precedent.

R.I.

Mihai NICOLAE

VISUL

SI I-am visat atunci fără să știu că murise.

Se făcea că era în grădina Moromeților, acolo unde fusese uriașul salcîm și, ghemuit în genunchi, se chinuia să scrie pe hirtia care fremăta orbitor deasupra buturugii înnegrite. Așa-l vedeam sub soarele alb, neiertător, al cîmpiei și m-am apropiat să-l pot privi peste umăr amețit de fericirea de a-l fi văzut scriind. Dar mina lui se mișca pe hirtie fără să lase urme și inima mi s-a oprit de spaimă.

M-am trezit în aceeași clipă; geamurile erau aburite, semn că afară se făcuse frig, iar lumina vinată, viscoasă, curgea prin ferestre scaldînd perdeaua subțire și cărțile de pe masă. Deși mi se părușe că e tirziu, toți ai casei dormeau înșelați de pictele de afară. O poftă ne bună de scris a pus stăpînire pe toată ființa mea; am sărit din așternutul jilav încă de roua somnului agitat și am ieșit în răcoarea umedă de afară să mă bălesc în apa de ploaie adunată în butoiul de sub streșină. Eram înviorat și nespuse de fericit că ore întregi voi scrie sau voi lenevi între perne cu ochii lunecînd pe paginile cărților necitite. Mai tirziu am să aprind focul — deși nu e prea frig — și pe bulgării de jar din teracota incinsă am să pun ibricul cu țuică la fier.

Fără să-mi dau seama ce fac am deschis tranzistorul: cuvintele se risipeau în eter, gîndul meu se apropia de ceva neguros, înfricoșător, în care nu puteau pătrunde și, în clipele care au urmat, mi-a venit vestea morții lui. Poate că o presimțisem — și acel ceva neguros, înfricoșător se despică dintr-o dată iar gîndul explodă într-un imens ochi de lumină. Il iubisem cu încredințare și știam că așa va trebui să moară: închis în propria lui creație. Ațîția alții au murit putrezind de vii fără să mai poată pătrunde în lumea pe care ei înșiși o zămisliseră. Se întâmpla, totuși, ceva ciudat cu mine: gîndurile astea pluteau undeva, la suprafața unei stări care creștea, confuză și profundă totodată, un alt vis sau mai mult decît atât, amintiri care se chinuiau să capete formă.

A murit, mi-am zis, nu mă mai tem de el. Vulcanul a înghețat și cuvintele rămîn bătute-n cuie pentru veșnicie. De ce să mă ascund? Era o senzație de ușurare pe care-o mai trăisem odată, demult, în plin război cînd am primit vestea morții tatălui meu.

Oare am să pot scrie vreodată ce simt cu adevărat? Ceea ce cunosc și ceea ce se ascunde încă în străfundul ființei mele? Încremenisem în scaun și mă uitam prin sticla aburită la piețele de afară, tot mai groase și mai umede înecînd rămurișul negru al arborilor din grădină. Și-n acest cenușiu umed, nemărginit, ciudata floare singerie din ghevecul de pămînt de pe zăbrele imi fura ochii încercînd cu încăpăținare să-mi abată gîndurile pe alte căi.

EI da, acum îmi dau seama ce se întâmplă cu mine. Trebuie să-mi amintesc drumul acela spre satul din cîmpie și să încerc să dezleg acum, în clipa asta, taina aceluia loc, acea oarbă supunere a simțurilor în fața lucrurilor care te impresoară și te iau în stăpînire.

Acolo, în satul din cîmp, trăia singura soră a tatălui meu. O văzusem de cîteva ori. Venea totdeauna singură cu trenul pînă la gară și de acolo, șapte kilometri, cu trăsura și numai cu Neculai al Marii, vecinul nostru, birjar morocănos dar care ținea mult la meseria lui. La început, bătrînul a privit-o cu un fel de ciudă pe această femeie voinică și ciolănoasă care plecase descultă din sat și care acum își făcuse o gospodărie traicănică acolo. Pe bărbatul ei, Petre Ghîndă, nu-l văzuse nimeni. Se știa că și pierduse un picior în război, că e mult mai bătrîn și că are pămînt și vii.

Tata Anicuța ținea la mine și de cîte ori venea îmi aducea un cal uriaș de turtă dulce. Îmi plăcea să mă ia în brațe fiindcă mirosea curat și mai ales mi se părea că în sudoarea ei limpede regăsesc mirezmele pierdute ale trupului tatălui meu. Ceea ce mă ulmea era însă altceva: aducea de acolo, de departe, efluvii ciudate, fierbinți, ale unui pămînt necunoscut.

Așa că, într-o toamnă după culesul porumbului, am fost dat în grija vecinului nostru Neculai al Marii care de data asta înhănașe căii la o căruță cu coviltir să se ducă pe cîmp. Umpluse codirul căruții cu otavă, iar între scoarțe pusese saci cu mere creșteți și gurguete cu miezul roșu. Iar în față, sub scindura pe care stătea cînd mina caii — el îi spunea leagăn — așezase în fin două butoiașe pline ochi cu țuică veche. Am plecat de cu seara și n-am să uit niciodată noaptea aceea de octombrie cînd, înfășurat într-o toală de lînă și cu căciula trasă adînc peste urechi, simțeam acele de brumă înțepîndu-mi obrații și prin arcu coviltirului, în fața mea, stelele scăpărau în sîrmele de telegraf.

Spre ziuă am oprit la Hanu-Roșu, o casă veche cu streșini negre, foarte largi și cu pereții dați cu humă roșie. Nea Neculai s-a dat jos gemînd și mormăind ceva. A smuls

un braț zdrăvăn de otavă și a pus-o sub botul cailor. Aerul era uscat și rece, bruma avea gust de leșie și mirosea a praf și a cai nădușiți.

Coboram spre cîmp, printre dealuri cu vii acum culese, pătate de singele ruginit al frunzișului rar. Scheletele negre ale sondelor creșteau din pămîntul sterp, lacuri de păcură, uriașe pete de sare, bălării crescute bezmetic în șanțurile inecate de praf: era o lume necunoscută și ochii mi se umpleau de ea ca de o fericire încă fără nume. Am trecut un pod de fier cum nu mai văzusem niciodată, cu o apă verde revărsată în șuvițe subțiri în nesfîrșirea pietrișului alb; umbra uscată a răchișilor bătrîne tremura deasupra ochiurilor de apă, pete groase, cafenii, pluteau pe oglinzile umede. Apoi dealurile au rămas în urmă și în fața mea se întindea acum cîmpul fără margini. Am ocolit pe departe orașul din care nu se vedeau decît uriașele rezervoare cenușii și dantelăria scinteiitoare a instalațiilor.

— Acolo e Vega, mi-a spus nea Neculai, arătîndu-mi cu biciul spre marginea orașului.

Tot drumul nu scosese o vorbă dar îmi plăcea să-l văd înnodînd hățurile și lăsînd caii la pas în timp ce el își răsucea o țigare. Tutunul avea un iz pătrunzător și fumul plutea mult timp sub coviltir. Tot mai adînc intram în cîmpia de cenușă. Nu se vedea nici o casă, doar vina groasă de pietriș pe care șerpuia scăpărînd, în soare, calea ferată. Cîte un zarzăr bătrîn, răsucit de vînturi și răscopt de arșiță, se înălța stingher lingă răzoarele ca niște praguri de bălării zbîrlite. O floarea-soarelui întirziată înflorise fraged în această împărăție a țării uscate.

Mă usturau ochii și-mi venea, nu știu de ce, să plîng; dar mi-era rușine de bătrîn.

— Mai e mult, nea Neculai?

— Nu mai e. O alergătură de cățea și gata. Am trecut pe lingă o stîină pustie și mirosul de gunoi putred mi-a adus cu violență aminte de curtea noastră de acasă și de povarna răcoroasă. Nu mai puteam de urît și era să închid ochii cînd, deodată, ca într-un vis frumos pămîntul s-a rupt, drumul începu să coboare și în fața privirii mele uimite a apărut satul sub verdele coclit al salcîmilor uriași. Pe o coastă bătută de soare se vedeau vile, praful de pe drum mirosea jilav ca și cum ar fi fost stropit de ploaie; case de cărămidă, joase, cu stîlpi greoi, bulbucăți, susținînd bolțile prispelor înguste mi se păreau ciudate în adînc, suferinda lor urîțenie. Mai ales cărămida care uneori rinjea roșu din tencuiala jupuită îmi dădea fiori. Cum puteau trăi oamenii în casele astea de pămînt ars? Și uriașele hornuri cu căciuli de tablă mi se păreau caraghioase, minjite de funingine și strivind sub greutatea lor acoperișul.

BATRÎNUL opri scurt caii în dreptul unei podiști largi, cobori, deschise porțile de lemn de sub streșina înaltă cu hulubăria veche în podul îngust al acoperișului apoi, luînd caii de căpestre, băga căruța în curte.

Roțile uruiră greu pe birmele podiștii răsînd în șanțul adînc și din șopron ieși matusă-mea cu o furcă în mină.

— He, mă minzule, mă, te-a lăsat mă-ta să vii?

— M-a lăsat, că dacă nu mă lăsa tot fugeam, i-am zis lăsîndu-mă săltat din căruță și luat în brațe cît eram de lung.

Trupul ei mirosea a griu și a sudoare de cal, dar mie îmi plăcea și dacă nu mi-ar fi fost rușine mi-aș fi lipit fruntea de sinii ei uriași și cu nările fremătînd aș fi sorbit adînc mirosul de griu fierbinte. Eram destul de mare ca să simt și poate chiar să înțeleg că sînt pe lume astfel de făpturi curate, ocrotitoare și sfînte ca pămîntul sau ca cerul.

Nea Neculai a băgat caii nădușiți în coșar și din coviltir le-a smuls un braț de otavă. Era atît de ciudată mireazma otavei între pereții de birne, în această împărăție a griului și a porumbului. Ea amintea umbra mestecenilor și grădinile noastre bătute de brumă iar tata Anicuța își scaldă miinile în paliditatea mirezmei amare și închise ochii.

— Am să-ți dau porumb pentru cai, otava lasă-mi-o mie, spuse ea bătrînului. Îi dădu un coș de nuiel și-l trimise spre porumbarul din spatele grajdului.

M-a luat de mină și am străbătut toată bătătura arsă de soare pînă am intrat sub polata răcoroasă. De acolo am trecut peste pragul înalt în odaia albă, cu o sobă cît toate zilele, cu o fereastră mică spre răsărit și cu tavanul de scinduri sprijinit pe grinzi subțiri. Mirosea a var, a cimbru, a scoarțe de lînă și a busuioc. Pe patul tare, rezemat de perne, cu fața spre fereastră stătea bărbatul. Avea un păr de plumb, părea încă tînăr deși știam că și pierduse piciorul de mult, în primul război. Nu înțelegeam de ce avea părul atît de lung și ochii lui mici, rotunzi și umezi sub sprincenele crescute parcă din osul frunții mă priviră cu un fel de răutate pe care nici măcar nu încerca să și-o ascundă.

— Ei, cum e mocane, nu te-ai uscat de căldură? mă întrebă el și mă luă pe după umeri silîndu-mă să mă așez alături pe patul tare.

— Nu... nu... nu m-am uscat, i-am răspuns. De fiecare dată, cînd nu eram în apele mele, mă bibliam.

— Așa? Atunci să faci tuș-ta Anica o mămăligă mare, să puiște niște unt, să scoată și carne afumată și să mîncăm zdrăvăn.

Stătea cu clotul piciorului pe o pernă și și pusese cartea alături, o carte mare, cu scoarțe de lemn și cu litere ciudate. Rămăsesem singur cu el și înlemnisem cuminte pe marginea patului. Mă simțeam stingher și nu-mi plăcea deloc omul cu părul de plumb, cuibărit între perne, cu cartea veche în mină. Îmi lungeam gîtul să văd prin perdelele forestrei înguste grădina pe care o bănuiam în spatele casei.

— Dacă n-ai astîmpăr, n-ai decît să te duci afară!

Parcă m-ar fi plesnit cu palma peste gură dar i-am văzut ochii rîzînd și mi-am dat seama că așa era felul lui, părea doar un om rău. Și am ieșit trecînd iarăși pragul înalt. Pămîntul mirosea aici pretutîndeni, în odăile răcoroase, sub polată, în girlicul beciului adînc, în pereți și mai ales în bătătura cotropită de soare. Mă ulmea această prezență nevăzută, stranie, parc-ar fi fost un nesfîrșit cîrîng de țel înfloriți. Nu mi-am închipuit vreodată că pămîntul poate mirosi așa.

Pe vatra joasă tucul de mămăligă aburea. Un coș cu coceni roșii de porumb era lingă perete și focul avea un gust acrisor. Am ieșit în dogoarea de afară: soarele scăpătase dincolo de perdeaua de salcîmi iar pămîntul părea luminat din adînc: ardea. Gardurile erau vechi, părgănite, dar gospodăria avea totuși un aer statornic de îndestulare. Tufe uriașe de urzici și de știr singieru creșteau în straturile de varză. Pe lujerii virtoși, ciorchini de roșii tirzii, mărunt, atîrnau sub umbra subțire a mărarului îngălbenit. Un uriaș vrej de dovleac cobora de pe grămadă de gunoi și sub foile aspre, cît roata căruții, își clo-

teau aurul și mierea dovlecii turcești. M-am ascuns între fol, pe pămîntul negru și nu știu de ce mă stăpînea o dulce spaimă ca și cum aș fi găsit o comoară și mi-era teamă să nu mi-o fure careva. Și totuși nu era vorba de o comoară, mă gîndeam eu, era altceva, o stare a sufletului meu, clipe ale vieții mele pe care n-am să le uit nicînd.

După un timp m-am auzit strigat. Cînd am intrat sub polată, masa rotundă și joasă, cu lemnul răzuit cu cuțitul și opărit, era așezată la mijloc iar în jur se aflau patru scaune cu picioarele scurte. Mămăliga fierbinte aburea ca soarele, iar tata Anicuța frămînta cu lingura de lemn într-un castron untul proaspăt cu gălbenușurile de ou. Într-o tîgaie de tuci sfîrșiau costițele de porc, că amețit de atîtea mirosuri îmi venea să leșin de foame.

Nea Neculai s-a spălat pe miini, și-a scos căciula pe care o purta pînă și-n tocul verii și s-a așezat oftînd, luînd între genunchi un sfert din cercul mesei. Am mincat în tăcere și nu mi-aș fi dat seama că se inserase dacă jarul din vatră n-ar fi licărit mai viu și mai ales, dacă n-aș fi auzit tîrîitul greierilor. Cîntecul lor se auzea prelung și melancolic amestecîndu-și pinza sonoră cu altele mirezme, necunoscute, care creșteau din țărînă.

Tata Anicuța a aprins apoi lampa și-a agățat-o de stîlp, într-un cui. A scotocit într-o firidă din perete pînă a găsit o luminare și cu o cană mare de sticlă în mină mi-a zis să mă duc să-i țin lumina pînă trage vin din butoi. În cramă era răcoare și parcă un miros de ziduri vechi și de mucegai umed. Stăteam pe vine, cu lumina în mină și mă uitam la vinul care curgea întunecat din caneaua de lemn.

— Bea și tu, îmi zise matusă-mea întinzîndu-mi cana, după ce băuse mai întîi ea, pe nerăsuflăte. Hai, bea mai cu nădejde că vinu curat nu face rău. Și pe urmă tot ai să te culci și-ai să dormi ca după scăldat.

Am băut încă și ochii mi s-au umplut de lacrimi. Vinul fierbea în cana de sticlă. După ce-a umplut-o iar, ne-am întors la masă.

— Mă, zice nea Petre, credeam că v-ați înecat în butoi că prea v-ați moșmondit și noi crăpam de sete.

Eu am ris tare și el s-a uitat la mine cu ochii lui întunecați sub sprincenele uriașe. Tata Anicuța mi-a făcut patul într-o odăiță mică dinspre drum.

— Să lași ușa deschisă, mi-a spus, să te-ai scăldă dacă vrei să-ți fie somnul ușor.

Pusese lampa pe colțul mesei și se chinuia să mă îmbrace cu una din cămășile vechi ale bărbatului ei.

— Niciodată să nu dormi în ce-ai purtat ziuă dacă vrei să-ți fie somnul ușor.

Mă înfășură în macatul de lînă așezîndu-mi pernele la perete. O vedeam aplecată deasupra mea ca un arbore uriaș, ocrotitor și nu știu de ce îndurerat.

— Tata Anicuțo, matală n-ai copii deloc? am întrebato eu.

— N-am pușor, m-am măritat tirziu și n-am mai avut noroc să am.

Se așeză pe pat lingă mine și și lipi palma de fruntea mea. Avea degetele calde și mirosea a pămînt încălzit mi-a venit așa, din senin, să rid la gîndul că ar putea avea greieri sub unghii.

— Ți-ar fi plăcut să stai la mine? mă întrebă ea și înflorat mi-am dat seama că avea cei mai frumoși ochi din lume.

— O, mi-ar fi plăcut! Aș fi pus în spațele casei un tei și trei mesteceni și-aș fi rămas aici.

Ea se ridică oftînd.

— Gata, culcă-te că e tirziu și ardem gazu de pomană.

— Nea Neculai unde doarme?

— În fin, în podu grajdului.

— N-a avut loc în casă?

— A avut da' așa-i el, om crucit, îi place să doarmă cu nasu sub coada calului.

Luă lampa și trecu pragul. Lăsase ușa pe jumătate deschisă și mult timp lumina palidă a lămpii m-a împiedicat să dorm. Dar nu lumina mă ținea la marginea somnului ci tîrîitul greierilor care erau ascunși pretutîndeni în crăpăturile pămîntului, în grinzile casei, în perete lingă urechile mele și poate că-mi vor intra în oase fiindcă, iată, mi-am adus aminte de ciudatele vorbe ale unei vecine ursuze de acasă care-mi zicea: „Cîntăți-ar greierii-n oase, măică! Știussem eu că e un blestem dar niciodată nu m-am gîndit că mi s-ar fi putut întîmpla mie una ca asta.

Și mă gîndeam că e tirziu, că la noi acasă, deasupra telor, a răsărit luna și noaptea e limpede. Aici luna trebuie să fie mare și roșie iar cerul nesfîrșit poate că alunecă peste pămînturi pînă la capătul lumii.

M-am trezit cînd se înginau zorile...

Mult nu mai putea fi. Apucasem să văd cerul însingurat fierbînd în așteptarea luminii fierbinții. Iar pe gardul putred, pe lujerii groși ai tufelor de roșii și mai ales pe foile de dovleac, tremurau limpezii lacrimi umflate de rouă.

STĂPINIT de vrajă stau acum în fața

hirtiei albe și aștept cuvintele. Gîndul meu străbate timpul înapoi și clipa de ieri se topește în clipa de față. Dincolo de mlaștina norilor fierbe nevăzut soarele. Și în acest cenușiu palpitînd de viață, ciudata floare roșie vibrează. Ar trebui să-i găsesc un sens ascuns, o valoare metafizică, dar renunț: floarea roșie plutește în universul lichid.

Iar acolo, în visul meu, pătrund de astă dată rupînd blestemul miinii lui care alunecă încă pe hirtie fără să lase semne. Mă las în genunchi, îi iau pana dintre degetele încheștate și încep să scriu.

Fantomele silențioase

În nopțile senine de mai cînd numai ochii fîntinilor mai rămîn atîrîți spre depărtatele stele, pe deasupra orașului — pe sub lună trec în cohorte silențioase fantomele bombardierelor din al doilea război mondial, așele care au bombardat orașul și i-au calcat cu gura-n țărînă și i-au presărat pe limbă cenușă. Ca un roi de fluturi cap-de-mort acoperă fața vizibilă a lunii fantomele bombardierelor din al doilea război mondial. Atunci copiii morți ai orașului acei ucși în bombardamentele din al doilea război mondial încep să alerge prin sevele arborilor și strigătele lor de spaimă fac să pleznească mugurii ca o manifestație pentru pace! Dimineața explozia albă a florilor de cireși sălbatici și de castani pune stăpînire pe oraș ca un protest împotriva morții

Fruct oprit

Miros de iarbă și lapte are botul umed de miel în dimineața de ianuarie, răsuflarea caldă ce aburește transparența tăioasei priviri a gerului în inima mea: bisturiul lucios și rece ca o disecție în amfiteatru, ca ivirea de-o clipă a șarpelui, ca iubirea interzisă din rai!

Aici a fost cuibul de aur

al păsării cîntătoare,

aici a lucrat viermele unei iluzii pierdute —

în două, în patru, în opt

și în mai multe părți egale

imi spui și zimbești

și tai mai departe mărlul ispitei

Nicolae Stoie

Aurel RĂU

La Moară la Făgădău

IȘI va alege traseul acesta pentru plimbarea de dinaintea cinei. Are în cap ca un foc, în spațiul dintre creștet și pălărie. I-au spus toți că se va simți mai bine, referindu-se la altitudine, dar poșghita aceasta subțire de jeratic, cind atenuată cind potențată, închină la alți zei decît zădă, zăpada, susurul riului, majestuoșitatea piscurilor prin aerul de cristal. Stațiunea îi place. Există clipe, dar simple clipe, rare și bine grănite, cind vede posibilă, ce-i drept, dispariția membranei surde care într-o regiune greu definibilă s-a interpus între el și viață, între el și speranță, indiferență, ambiție. Pe care o intuiește numai, și doar în clipele cind are pentru oameni, pentru medici, pentru femei, o clipeie stenică. Ah, cuvîntul acesta cite îi amintește. Ironia elanurilor de artă, anii tineri, „Scriți mai stenic”, „gîndiți stenic”. Sfaturi prin care erau ucise în fașe cărți, școli, generații năpustite spre vis. Deci la Moară la Făgădău. În clădirea părăsită se amenajase un han. Mai văzuse locul, în cursul unei dimineți. Iată-l acum sub estompările grave ale amurgului. Moară adevărată. S-au păstrat igheabul, roata de lemn cu cupe, ceva din intimitatea ogrăzii, ferestrele infundate, cu amenajările de rigoare după toate regulile chiciului. Cobori pe sub o ripă, astfel că brazil și molizii pornesc brusc de deasupra capului, prelunghiți ca-ntr-o filmare de jos. În dreapta, riul cu intrări și ieșiri pe sub sloiuri de gheață, în desene ingenioase. Și multă tăcere, prin început de albastru. Tăblia pe care citești amplifică nota de straniu, cum simulacrul comercial funcționează exclusiv vara. Nota de sinistru? „Pfu-hu, pfu-hu”. Desigur bufnița. Localnicul ce se apropie lent ca toți oamenii locului, mincători de slană, un bătrîn gros, pare să confirme: „O pasăre cu ochile mari”. Om de pace, secuiul. Și-n ora pustie intră trenul, locomotiva cu abur, un mărfar. După stingeră sirenei și a traserelor, pasărea „ce-l văzu” amuți. Totuși cîntec. Ii e cunoscută superstiția: vestește moartea. A nu uita și semnificațiile culte. Atena, înțelepciunea, Veghea. Trebuie acceptat numai sensul prim: lirismul. Intenția de comunicare. De undeva de pe fața ursuză de peste riul, din sisturi șirbe, întoarsă spre mieznoapte. Își amintește: „Să nu te îndepărtezi”, cuvintele de la hotel; însemnînd pînă la urmă dragoste. Se va întoarce. Munții sînt intunecați cînd încep casele, trec două femei spre izvor. Cît o gheretă, de o simplitate de paracelis paleocreștin, adăpostind doar țeava pe care curge apa caldă, în încăperea aceasta te poți ruga. Mai sus, unde valea sfîrșește pe cer, o fereastră mare aprinsă. O casă? Aștepti citva, nu mult, și s-a născut o lună enormă. Distingi luceafărul, scutier, scăpărător. Apoi alte stele. Din fiecare constelație care-i este cunoscută doar cite o... piesă. Pietrele unghiulare întii, călăuzele acestor fantastice migratoare cerești prin amestecul zi-noapte. Nu știuse. Încercă o metaforă: „stelele vin spre el”. Mda! Apoi văzu dinspre două stele de mărime egale, despărțite întotdeauna printr-o distanță apreciabilă, în direcția unei stele mari singuratic și spre Orion, pînă se adînci în pădure — un satelit. Stea de mărimea a doua. „Un satelit”, se adresă celor două femei care acum se întorc, iar ele au încă timp să observe astrul artificial și să nu interpreteze altfel. Pe aleea îngustă putu în sfîrșit să observe crengile brazilor, de energie sau de sacru. Zeci și sute de cruci, de minere de săbii. Ale molizilor, grațioase, evocînd Dansul. Intr-un local din Creta, într-un templu shinto din Khios, brațe bărbătești, brațe de tinere vestale se arcuiau așa.

Pe urmă linia pîrtiei de schi printre crengi departe. O! lacul înghețat, undeva foarte în adînc. Foșnetul trotuarelor. „Are zile”, se surprinse îngîinînd, rostind chiar, sub himera unui suris adresat sieși sau iernii, la percepția frigului ferm al clanței ușii reședinței lui de alt veac.

Psalmul 50

TRANȘEEA era săpată, ultimele lopeți au fost scoase și străluea cu fețe netede de groapă de mormînt nou noută și tocmai acum le veni femeilor de Psalmul 50, cînd s-ar putea aprinde țigări în voie. O mie de draci. Tranșeea lor e binișor mai departe, 50 de metri oricum și vîntul bate dinspre acolo spre noi, așa că n-ar dibui nici o nară prea curînd fumul. În același spațiu cu ele — mame, surori, bunice — nu mai puteai rămîne. Atît se aprinseră spaima, blestemele, trîncăneala și țipetele la fiecare bubuit, că mai bucuros ai fi ales ploaia de focuri. Ni se admise după parlamentări separarea, și săpotul a mers destul de repede, două ceasuri, cînd te așezai acum pe lutul călduț nici o scăfîrlie nu rămînea afară în raza schijelor. Dar sonația era fermă, trebuia onorată cu orice preț, și ne cărăbănîrăm pînă la unul sub cortul de ritmuri ale regelui David.

De ce s-a ales această grădină și nu alta, de ce n-am rămas răslețîți fiecare prin ogrăzile noastre, răspunsul aparține acelor zile șovăitoare prin spinii memoriei. Tunurile izbîră toată noaptea de pe un deal spre celălalt pe deasupra caselor care ocupau valea, spîrgînd ferestrele și exilînd somnul, făcînd să se prăbușească ici colo cite-o ruină, dîndu-ți ca trîznetele impresia că acoperișul tău a fost țînta, victime omenești nu s-au înregistrat decît în rîndurile soldaților. Vedeam însă războiul în manifestările-i adevărate, din interiorul lui, dacă nu e prea mult spus, cit

satul nu mai era ocupat de cei ce se retrăseseră pe terasa nordică și nu era încă ocupat de cei care, în înaintare, își fixaseră pozițiile pe coastele dinspre sud, lăsîndu-ne pentru o noapte și o zi iluzia unei neutralități și libertăți stranii. Fiecare rafală își avea cîntecul din două durate. Prima era un sunet dublu, cu o silabă infundată și mai lungă și una clară și mai scurtă, ca în trivocalicul moar-te, intonat de tun, respectiv de ripele de vizavi; a doua era sunetul produs de obuz, nedivizibil, enorm, căruia nu-i găseam analogie, fiindcă în acel moment gîndirea se intrerupea, încetînea, și singele înghețat în vine îți dădea o senzație de obștesc sfîrșit. Între cele două extreme erau bătăile în creștere ale inimii și percepția limpede a unui sfîrșit, ca al fusului între degete, la tors, doar mai prelung și mai amplu pînă la a deveni un șuier, iar în afara acestui cîntec viața noastră, de copii, de femei, de bătrîni, nu mai conținea nimic. Nici trecut, nici viitor, nici amintiri, nici vise.

Psalmul susura lin, devenit primă substituie acestei tiranice instaurări și într-adevăr melopeea versetului izraelit cuprindea nu numai întinsul ci și înaltul. Încape pe pămînt puțină milă și îndurare dinspre fața Tăriei. Bruma pe frunze de trifoi, pișcate de frig, și de limba oii, și pe ferigi, străluea ca lacrimi care nu sînt ale durerii. Riul de dincolo de sălcii cuteza ca un abur prin dimineața de octombrie, al creatului spre creator. Năfrămile de lină, proaspăt scoase din lăzi, suplineau cu naftalina duhul de tămîie. Nădușeau la clipea.

Cînd Dumnezeu se supără. Rău de tot. Ruga se-ndoi ca un fum, de semn ce nu lasă dubiu, și-n bilbiulele-i agonice, orizontale, impleticite, căzu vocea Lui, oarbă de măreție. Ruga permise, ispravă diavolească, să se strecoare între itele-i palide și rare sfîrșitul și fișitul acela terorizant de care abia ne eliberaserăm. Un timp sonurile au fost paralele, egale, ca apoi cel al cuvîntelor să cedeze lăsîndu-ne atîrnați doar de curba subțire a șuierului terestru, contingent, absolut. La capăt fu troznetul, iadul, frîngerea torțelor, năruirea — și peste conglomeratul de mîini și brațe și respirări oprite zburară păsări de fier. Un stol repede de sturzi înnebuniți care și-au văzut apriat de drum.

Seara pătrunse tristă, neobișnuit de tîrzie, pe pămînt. Tranșeea săpată de noi, flăcăiîndri între 10 și 15 ani, înspăimîntător de vii, școlari în vacanță prelungită, grăbiți să scăpăm de vîlcăreală și cicăleli și să aprindem primele țigări, dispăruse. Adîncitura era mai mică și se reducea progresiv pe o suprafață mai întinsă și tulpinile prunilor de jur împrejur purtau toate creștături, cicatrici, rîni, din care mustea un lichid incolor, icnirile artileriei se opriseră, scurt popas înaintea runde de noapte, iar steaua pe care o vedeam tremurătoare deasupra capului, era înaltă și foarte galbenă.

Pipa de tușlean

MÎNAM boii pe dealul din mieznoapte. Peste sat și pe țîntirim luna pune a vîpaie potolită. Le vedeam, cum coboram, în vale, pe amîndouă, ca printr-o ceață: lăcașul viilor și lăcașul morților. Cînd pe lîngă boul din stînga trece o păreră de om.

— Bună sara! îi răspund.

— N-ai un foc? Si caut chibritele, aprinjoarele, măcăuțele, șfebelele, candilele, lemnuțele, de-perete-frecătoarele, și-i întind flăcăriua pilpiitoare.

Abia atunci observ că are de aprins pipă. Făcută dintr-o tulpină de porumb zdravănă, înaltă cit crescuse între două noduri, și cu o sipcă și ea lungă, din creangă de nuc necojită. Fumul gros care urca mult spre clop și din care trăgea adînc lăsîndu-l apoi să-i lasă fuicare pe nări și pe ochi, mai sporit, îl producea un pumn bun de frunză uscată și zdrobită, de cînepă, îl trăda mirosul. N-apuc să întreb dacă-i dintr-un sat de pe cîmpie ori de prin pădurile cu mistreți, sau să încropesc un „Unde-unde?” ori „Cu ce treburi pe aici?”, că și sare lîngă mine pe ilic c-un „Merg și eu o bucată de drum, nu-i avea nimic contră!”

Nici un drac, mă gîndesc, îndată-s casele. Oi efla ce-l aduce, îi însurat sau văduv, a făcut războiul... Dar lucrurile iau altă întorsătură. De cum a urcat în car numai pufăie larg. O vorbă, nu, și boii lasă drumul și-o iau prin mlaie anapoda. Îi lovesc cu bățul, strig la ei, în darn orice trudă. Carul ca un șarpe, roțile rup cu troznet bostani și păpușoi, fumul pipei vecinului mă-neacă. Nu mai văd prin el decît stelele. Sar din car și trec în fața jugului și aduc iar în drum vitele speriate. Doi boi albi ascultători și buni.

Dar omul s-a făcut nevăzut. Nicăieri și Nimeni. Cunosce perfect locul, știu cui aparține recolta, dau ocol să apreciez stricăciunea, să-mi fixez bine-n cap totul, călcătura și ruptura și izbeliștea, iar a doua zi cînd mă reped de dimineață, nici urmă nici de copite nici de roți. Porumbul ca o pădure tînră...

Realist, materialist, un bărbat harnic, cu coasa noaptea singur în cîmp, de duminică seara spre luni dimineața — nevorbăreț și neinventiv — bătrînul care azi nu mai este, iubire absolută, pe toată durata copilăriei mele s-a cramponat de fabulos doar prin această relatare. Ținea strict să rămînă detaliile aceleași, se supăra ori de cite ori, mai tirziu, îi ceream să se explice.

Oglinzile

LA vremea mea se făcuse bănoasă arta oglinzilor. În ținut erau mulți domni și doamne, de rang diferit. Și norodul și-avea meșterii. Unii cirpoceau piei de măgari, alții învătau porcii să zboare, alții ciopleau cataligi. Toată lumea făcea ceva. Pe mine, m-au dat la stîclar. Mă observaseră privind prin vitrine și mi-au dibuit fe-lul, ziceau: — Te-i alege coșcogeamite sullător sau șle-ai-tor, meseria-i brătară de aur lei un bulgăre mic de foc cum ai lua un clăbuc de săpun sau cum ai umbla într-un soare și dai trup luminii. Adaogi puțin argint. Meșșug subțire. Frații schimbau priviri. Dar dus am fost. Adio moriști din aripi de ginganii, adio smee.

Sticlar, începui să fac oglinzi. Promiteau. Rădeam mustața, umblam cit era toamna de lungă pe sub plopi care împărteau indulgențe, stringeam la piept cite-o fată cu țîțe tari. Dar mai ales veacul mi-l făceam între ivirile de luciuri translucide și la întinsul aluatului aceuia sfînt, de siliciu. Semnul că ai reușit era de fiecare dată răsărîrea propriului chip. Cum te-ai fi aplecat peste o fîntînă. Maistrul spărgea șampania de fruntea unuia dintre noi, strigam toți la întimplare un nume și dacă se întîmpla să nu articulăm doi aceleași litere, semnul era că am reușit. Le așezam în rame care de care mai înflorate, în chenare aurite sau din aur plin și eram lăsați duminicile la bărci: visleam în jurul unui pilc de sălcii pînă amețeam. Scriam fericiti părinților.

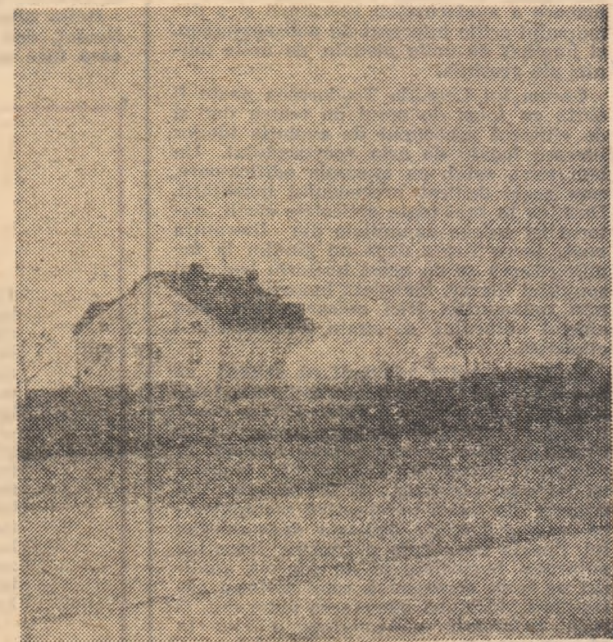
Dar iată că lumea înnebuni. Meșterul nu-și mai găsea locul, nu-și mai găsea astîmpăr. Ce zile, doamne! Curcubee jucau prin finețe, trăsore albeau ferestrele. Cu oglinzile e ceva: puteai să te vezi în ele după dorință. Mai lung, mai scund, mai frumos, mai timp, mai curat, mai drept, mai adînc, mai tînr. Întii fu suspectat argintul. Pe urmă curenții atmosferici, pe urmă meșterul. Dar el muri subit. Și rodul miinilor noastre, acest miracol.

În ținut erau mulți domni și doamne, de rang diferit. Rețeta noastră n-o știa nimeni. Chipul, de-atunci, după pofta inimii. Te apleci, cum peste-o fîntînă, peste imaginea dorită. Leși mai lung, mai scund, mai frumos, prețurile diferă. De obicei mici. În locul acela se-ajunge pe-un drum cu mulți stilpi. Cînd ai îmbătrînit nu știi explica nimănui taia: dacă e în vreme, sau sub vreme. Lei un bulgăre mic de foc, cum ai lua un clăbuc de săpun. Meseria-i plug de aur, ziceau și schimbau priviri.

Noaptea, cerbii

LOTUL lui, acolo-n pădure, de peste-un hec-tar, plantat cu pomi, nu-i o afacere. De fapt n-a fost chiar ideea lui ci a socrului lui ori a socrului lui. Azi, la șaptezeci de ani și el, ce-ar mai putea schimba? Totuși între stejari, fagi și ruguri de mure, în sihăstria dinspre pămînturile săsești, s-a prăsit o livadă în lege, merii, cireșii, perii îl scot cam tot al doilea an din bucluc. Ba sînt singura-i sursă de venit, dacă puținul cu care își plătește impozitele se poate numi așa.

Și acum, cerbii. S-au ivit mai mulți decît în oricare altă iarnă. În turme, în ciopoaară, zece, douăzeci, treizeci odată, zic cei ce au coborît în sat, ocupă fețele și se așează pe ros. Nu mai știu nici o frică. Dacă înainte o luau din loc la cel mai mic zvon de pași, acum se uită la om, drept în ochi și-și văd de hrînitul odraslelor și ciutelor. Cu coamele mari, de scinte, îi umblă noaptea prin somn, ca vitele. Adoarme dracu. Zăpada înaltă, tulpinele încă zvelte, ei ca minji, ca juncani și-n frunte cu stea. Vin pînă la fruntea lui unde sînt poveștile ca-n copilărie și din fruntea lui desprind coaja zemoasă, din carnea lui. Se întoarce într-un cot dar are dinaintea ochilor fereastră. Și după fereastră, coamele lor, și mai crengoase: iau locul Raritei, Locul Carului mic, locul constelației în formă de A mare. Și-l împung cu focul ceresc. Pînă acolo, la grădina din cîmp, pe jos faci vreo două ceasuri, pe cal un ceas. Ei străbat calea cit ai clipit. Zăpada nu va fi prea înaltă. Totuși în gropi umplute de viscol le trece de piept. Miine va cumpăra soluția aceea grețoasă de care i-au spus vinătorii și va lucra citeva zile bune pînă va înveșmînta în duhoare ce a mai rămas teafăr. Troznitura e riul, riul înghețat. Nu, nici o armă. Să se întoarcă spre perete. Auzi, obraznici: în turme, în ciopoaară, și fără frică. Încet, înalți, de văzduh îi trec peste obraji, peste piept, peste miini. Nu poate fi somnul...

LASCAR VOREL : Gară

Cartea:

„Catharsis“

de Leonida Teodorescu

THEORETICIAN al teatrului și dramaturg al situațiilor limită desfășurate în spațiul absurdului, Leonida Teodorescu are deci avantajul de a vorbi despre ideile teatrale ca și cum ar parcurge, printr-o dublă experiență personală, fiecare din etapele demersului său, mai întâi teoretic, apoi văzută din unghiul practicianului. De aici, pe semne, disjunția ce apare, la fiecare rind aproape, în cartea sa intitulată *Catharsis* (Colecția „Discobolul” a Editurii Dacia din Cluj-Napoca), prin preluarea titlului unui articol, între teza anunțată și carnația eselui pornit de la un termen literar ori spectacologic. Nu vedem în felul acestei obligații să precizăm deindată că lucrarea aici comentată nu reprezintă monografia unui termen literar, respectiv cel al catharsisului. Cuvântul nu e de mirare să fi dat prilejul unui cercetător inteligent, cum este Leonida Teodorescu, de a realiza un excurs în istoria teoriilor despre teatru, așa cum ar apărea acestea în relație cu ceea ce Aristotel considera că duce la curățirea unor patimi, o imitație în măsură să stărnească mila și frica. Mai mult, autorul cărții apărute la Cluj-Napoca nici măcar nu se ocupă de analiza termenului, incitant într-adevăr, ci, aplicându-l, ambicionează să vorbească despre „un fel de catharsis al evoluției literare”. Problema este, așadar, de a detecta în paginile lucrării germinii unei deveniri a literaturii dramatice și a modului de a înțelege valoarea și sensul în relație cu genul suprem, tragedia, în al cărei spațiu au fost repetate de obicei capodoperele antichității. În această ordine de idei precizările autorului sînt în măsură să aducă lamuriri fără de care subtilitățile exegezei sale ar avea de suferit. „Genul, spune Leonida Teodorescu, n-a fost decît o modalitate tehnică, deschisă, directă, revelatoare, deci n-a fost decît un instrument. Importantă nu este tragedia ca gen, ci tragedia ca substanță”. Prin urmare, „lucrul fundamental relevat de marii tragici antici și teoretizat de Aristotel n-a fost genul, care nu este decît o consecință, ci sursa și sensul valorii literare”. Ori, cît de pătrunzătoare se vor la un moment dat argumentele invocate în sprijinul teoriei. L. Teodorescu reușește, cu o dificultate deloc surprinzătoare — dată fiind finețea și temeritatea sondei aruncate într-un subiect încărcat de o materie stratificată deja — să ne convingă de noua condiție a catharsisului. Termenul ca a-tare a încetat să opereze într-o procesualitate istorică, a tradiției literare și spectacologice. El însuși s-a transformat ca urmare a modernizării literaturii și a demersului critic interesat de polisemitism, și implicit de noile modele, de noile tehnici ale acestuia.

Cartea lui Leonida Teodorescu poate fi citită cu folos de omul de teatru dar și de cititorul preocupat de evoluția ideilor literare legate de arta spectacolului. Un bun eseu, solid, cu exemple edificatoare, este acela dedicat procedurii insolitării. Deși, ca în mai toate articolele cărții, autorul își culege exemplele din literatura rusă, lucru firesc dacă ne gândim la familiarizarea sa cu acest teritoriu bogat al spațiului literar, niciodată lucrurile nu rămîn nelămurite. Nici măcar atunci cînd efortul autorului se simte, copleșindu-l citeodată.

Nu-i mai puțin adevărat că evitînd să dea o lucrare doctă despre catharsis, Leonida Teodorescu are abilitatea de a nu se îndepărta niciodată de zona tragicului, în relație cu care se află primul termen. În poezie, în proză, ori în tragică, tragicul își impune metodele, tehnicile sale. Din această din urmă perspectivă metodologică, partea lucrării dedicată dramaturgiei lui Pușkin constituie o reușită, intențiile autorului bucurîndu-se de consula analizei pe text. *Dezbaterea* este cuvîntul către care îndeamnă cercetarea autorului, și stilul redactării ne convinge o dată în plus de aceasta.

Ioan Lazăr

O stagiune a opțiunilor majore

EXISTĂ stagiuni care pot fi definite cu ușurință, avînd trăsături și elemente caracteristice ce ies în relief încă de la început, după cum există altele mai potolite, mai calme, al căror profil se evidențiază mai cu seamă atunci cînd sînt puse în legătură cu cele ce le-au precedat, constituindu-se ca o continuare a acumulărilor anterioare. Așa apare, chiar și la o analiză sumară, stagiunea de curînd încheiată, prețioasă verigă între tot ceea ce a adunat de-a lungul anilor teatrul românesc și ceea ce înseamnă deschidere către viitor. Contribuție la această impresie poate și faptul că unele dintre premierele anuanțate au rămas pentru deschiderea noii stagiuni, dar și modul în care au fost împlinite promisiunile trecute, maturizîndu-se și afirmîndu-se tendințele majore ale victiei noastre teatrale.

Și totuși, dacă ar fi să-i descoperim dominantele acestei stagiuni, ele pot fi găsite într-o vădită îndreptare către piesa de idei, către spectacolul-dezbateră lucid, angajat, conceput ca o meditație colectivă pe marginea celor mai acute probleme ale contemporaneității, printr-o trecere de la convenția teatrală puternică de acum cîțiva ani, de la exploziile formelor exterioare către concentrarea asupra descoperirii cauzelor lăuntrice ale acțiunilor umane, de la afecte și senzorial către rațiune, stăpînire și cugetare. Există întotdeauna momente sau evenimente cu valoare simbolică, ce dau parcă tonul și sensul unor direcții. Printre multiplele fapte de seamă ale stagiunii trecute, două dintre ele mi se par a fi cele definitorii, și anume, *Ifigenia în Taurida* de Goethe pusă în scenă la Petroșani de Aureliu Manea și *Politica* de Theodor Mănescu în regia lui Silviu Purcărete la Teatrul Foarte Mic din Capitală.

Vreau să spun de la început că nu sînt cele mai mari spectacole ale acestei stagiuni, și nici nu au stîrnit cele mai multe dezbateri, atrăgînd atenția publicului și a specialiștilor, dar sînt cele care au în substanța lor trăsăturile dominante ale momentului: apelul la rațiune și potolire a pornirilor pătimase făcut de eroina goethecană, regăsindu-se aproape simbolic în multiplele întrebări și încercări de a se cunoaște pe sine, și de a-i cunoaște pe ceilalți, ale eroului contemporan imaginat de Theodor Mănescu.

S-a vădit și în această stagiune, ca de altfel și în cele precedente, o sensibilitate sporită a oamenilor de teatru pentru un repertoriu bogat în idei, pentru o paletă multicoloră din punct de vedere stilistic, ca deschideri către un realism al esențelor și nu al aparențelor. Și chiar dacă pe afixe au apărut și lucrări minore, indiferent dacă au fost semnate de autori români sau străini, cu o așa zisă tentă distractivă, definitorii au fost lucrările bune, originale și străine, după cum și tendința din ce în ce mai puternică de a umple golurile, de a fi aduse în atenția spectatorilor piese rămase pînă acum doar în rafturi de bibliotecă sau cunoscute numai din lecturi.

Dintre lucrările originale noi m-aș opri în mod special asupra ajungerii, la Teatrul Bulandra, a dramei lui D. R. Popescu *Mormintul călărețului avar*. Jucată cu mult succes în stagiunile anterioare la Brașov și Timișoara. Montarea la Naționalul bucureștean a unei lucrări ca *Tineretea lui Moromete* de Marin Preda poate fi de asemenea reținută, datorită mai cu seamă potențialului dramatic neexplorat de acest mare scriitor, al unui univers întreg de personaje și probleme rămase în afara rampei. *Karamazovii* în viziunea literar-dramatică a lui Horia Lovinescu și Dan Micu, în regia celui din urmă la Nottara, a fost o nouă implantare a spiritului românesc în universalitate, care alături de *Jocul victiei* și *al morții în desertul de cenușă* a marcat și prezența noastră la Teatrul Naționalilor de la Sofia din acest an.

Beția sfîntă de Paul Everac la Piatra Neamț, dar mai ales la Constanța. *Omul care face minuni* de Radu F. Alexandru

Mariana Mihuț
și Ion Besoiu
în spectacolul
Teatrului „Bulandra”
cu piesa *Mormintul
călărețului avar*
de D. R. Popescu

la Nottara și *Mansarda* de același autor la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, *Între etaje* de Dumitru Solomon, la Brașov și la I.A.T.C., *Hardughia* de Mircea Radu Iacoban și *Preferam să mor de ris* de Nelu Ionescu la Naționalul ieșan, *Zidarul* de Dan Tărbilă la Galați, *Ninge la Troia* de Kincses Elémér la secția maghiară de la Satu Mare, sînt numai cîteva dintre noile piese originale, dovezi ale modului în care, în forme dintre cele mai variate, de la parabola cu trimiteri pe un larg fundal istoric, pînă la discuția contemporană angajată și tensionată, autorii noștri înțeleg să se implice în problemele zilelor noastre.

Mai semnificative însă pe această linie mi se par, în stagiunea de care vorbim, umplerea golurilor, completarea peisajului teatral cu lucrările românești încă ne jucate sau insuficient jucate, cum sînt *Dirijorul* de D. R. Popescu, *Insula de Gellu Naum* la Sibiu și *Ifigenia* de Mircea Eliade la Naționalul bucureștean — pentru a nu menționa decît cîteva dintre ele — sau cu lucrări străine. Și pentru că am vorbit de la început de o dominantă a dezbaterii de idei și a spectacolelor de autentică tensiune intelectuală, nu se poate să nu subliniem că acest lucru a fost accentuat și de jucarea a două opere fundamentale din acest domeniu, și anume, *Diavolul și bunul Dumnezeu* și *Muștele* de Jean-Paul Sartre (la Teatrul Mic și la Piatra Neamț), după cum și de premierele pe țară ale unor opere semnate de Antonio Buero Vallejo (*Velázquez la Timișoara*), Alfonso Sastre și Preston Jones (*Cu călușul în gură* și *Ultima întîlnire a cavalerilor Magnoliei albe*, ambele la Brăila), Ion Drută (*Tot ce avem mai sînt la Tg. Mureș*), Michel de Ghelderode (*Hop, signor!* — Constanța), Eugen Ionescu (*Imaginile sînt imagini* — Teatrul „Ion Creangă”), Frank Wedekind (*Deșteptarea primăverii* — I.A.T.C.), Max Frisch (*Andorra* la Teatrul Evreiesc de Stat) ș.a.

În direcția deschiderilor către zone încă neexplorate sau insuficient explorate trebuie să amintim în mod special și prezența primei piese japoneze pe scenele Capitalei, *Strigoi la Kitahama* de Kobo Abe, montată de Cătălina Buzoianu la Teatrul de Comedie, nu este numai un eveniment repertorial, ci și o nouă demonstrație a forței de vizualizare a acestei regizoare, a capacității ei de a transpune în imagini scenice autentice conținutul de idei al unei piese. Cu *Strigoi la Kitahama* Cătălina Buzoianu s-a afirmat din nou ca o regizoare ce creează mai ales spectacole-stare, cu un bogat sistem conotativ la nivelul vizualizării și cromatice, continuînd și îmbogățind astfel una dintre direcțiile importante ale mișcării noastre regizorale, dezvoltate pe la mijlocul deceniului al șaptelea. Fără

discuție că și Alexa Visarion este unul dintre reprezentanții de frunte ai acestei direcții, definit și prin rigoare și exactitate în organizarea unui spectacol cu un puternic impact emoțional, dar noile sale realizări cinematografice l-au îndepărtat de scenă în această stagiune.

Pe largă paletă a mișcării regizorale românești s-au manifestat în ultimul timp noi tendințe, definite fie printr-un echilibru între senzorial și rațional, fie prin găsirea unor mijloace sobre, moderne, reținute, de rezolvare a spectacolului-dezbateră. Un căutător al echilibrului din ce în ce mai cartezian se afirmă Dan Micu, în timp ce Silviu Purcărete se arată preocupat în primul rînd de comunicarea prin intermediul cuvîntului.

Alături de Silviu Purcărete par a se situa, în același efort de realizare a unor spectacole lucide, raționale, de o mare înțelegere a sensurilor și de comunicare a lor prin mijloacele esențializate, și alți tineri, ca Radu Dinulescu și Dominic Dembinski.

Cu eforturi permanente de cizelare și eliminare a redundanțelor s-au afirmat în această stagiune și Adrian Lupu în *Andorra* de Max Frisch, Sergiu Savin în *Casa Evantai* de Marin Sorescu, Iulian Vișa în *Negutătorul din Veneția* de Shakespeare și Ludmila Szekely în *Doi pe un balanșoar* de William Gibson.

Această trecere de la exploziile cromatice și gestice către sensul esențializat nu înseamnă cîtuși de puțin diminuarea rolului regizorului, chiar dacă pe afixele teatrelor au început să apară cele mai diverse nume, și nu numai din rîndul actorilor, semnînd punerile în scenă. Unii dintre ei demonstrează că sînt și regizori, așa cum este cazul lui Constantin Codrescu sau dovedesc aptitudinile regizorale, mai ales pe linia pedagogiei teatrale, și Ion Caramitru pare a se înscrie în această categorie, dar un bun cîștigat de teatrul românesc în ultimele două decenii, și anume acela al autorității și locului regizorului nu numai că s-a menținut, ci s-a afirmat din nou. Cele mai bune selecții repertoriale s-au datorat regizorilor, și cele mai originale viziuni, cum ar fi noile dimensiuni filosofice ale dramaturgiei lui Molière puse în lumină de Alexandru Tocilescu în dublul său spectacol de la Teatrul Bulandra cu *Tartuffe* de Molière și *Molière de Bulgakov* sau *Karamazovii* la Teatrul Nottara sînt în primul rînd victorii regizorale.

Viabilitatea și trăinicia teatrului românesc s-au manifestat în această stagiune și prin alte dimensiuni decît cele menționate. Organism viu, în continuă prefacere, teatrul nostru a cunoscut ridicarea la lumină sau mai bine spus omogenizarea continuă a victiei teatrale și prin afirmarea unor noi programe estetico-ideologice decît cele din anii trecuți, cum ar fi de pildă cel ce a început a se înfăptui la Teatrul Bulandra, la Teatrul din Brăila, la Teatrul de Comedie, la Teatrul Național din Iași, prin noile opțiuni repertoriale, prin înscrierea în calendarul evenimentelor a *Antologiei spectacolelor cu piese românești contemporane* de la Cluj-Napoca sau organizarea în cursul anului trecut a Festivalului dramaturgiei ruse și sovietice și a Seminarului Brecht.

Și pentru că un teatru nu există decît atunci cînd are viitor, aș dori să mă refer la faptul că în stagiunea trecută s-a făcut mult și pentru tinerii spectatori. Festivalul spectacolelor pentru tineret și copii din noiembrie 1981 de la Piatra Neamț a fost însoțit și de Zilele teatrului pentru copii de la Focșani, din această primăvară, după cum și de valoroase întîlniri și festivaluri ale teatrelor de păpuși și marionete, dintre care Săptămîna teatrelor de păpuși de la Constanța consacrată capodoperele literaturii universale merită o atenție aparte.

Și un ultim cuvînt despre spectatori. Au fost mai mulți decît altădată și contribuția lor mai prețioasă ca oricînd.

Ileana Berlogea

Secvența

● Conceptul inițial ca o întîlnire a cineaștilor aflați la început de carieră cu spectatori tineri, Festivalul filmului de la Costinești își declară tot mai răspicat aspirația de a deveni o manifestare de anvergură națională. Timp de o săptămînă — între 23 iulie și 4 august — pe ecranele din tabăra de pe malul mării, s-au proiectat lungmetraje de ficțiune, scurtmetraje documentare și de animație, iar alături de creatorii cu bogată experiență, au fost prezentați pe afixele Festivalului debutanți și chiar studenți de la I.A.T.C. Astfel, prin multele și

febrilele ore de proiecție și de dezbateri, s-a încercat o examinare lucidă a stadiului actual și a perspectivelor cinematografiei românești. Vara lui 1982 a adus în confruntare directă cu exigențele publicului autohton producțiile recente ale studiourilor noastre. De ce oare n-am putea spera ca la edițiile viitoare, Costineștiul să se impună — de pildă, prin simpla invitație în jurul său și a unor cineaști străini — de asemenea ca un forum eficient de relansare în conștiința și în discuția specialiștilor de pretutindeni a filmului românesc.

L. C.

„Contrabandiștii din Santa Lucia”

FILMUL regizat de Alfonso Brescia nu e lipsit de originalitate. E drept, o originalitate care produce mai mult nedumerire. Totuși, originalitate, care face tolerabilă o serie de cusururi și de vulgarități. Prostul gust se simte în imaginile care sînt stridente, ca și în întreaga construcție a peliculei **Contrabandiștii din Santa Lucia**. Gangsterii sînt sau bortoși, sau trogloditi; acțiunea se petrece într-o ambianță de gălăgie și înghesuală perpetue amindouă; iar scenele spectaculoase nu au nici un sens (un bal de 100 de persoane, căruia îi urmează un număr revuistic unde executanții de ambe sexe, cu un făcăleț în fiecare mînă, lovesc în făcălețele celorlalți, nu se știe de ce și mai ales de ce asta durează o nesfîrșită secvență). Totuși, inevitabila cursă de automobile, deși adună toate acrobațiile obișnuite, e, ce-i drept, executată mai cu har, iese din comun printr-o notă umoristică. Fugarul luase la iu-țea! automobilul altuia. Acest altul conduce mașina poliției, și îl urmărește pe cel fugit. Dar supărarea lui nu e că i-a fost furată mașina, ci că păcătosul nu știe să conducă, că o să „i-o facă praf”. Fiecare clocnire violentă e deplorată de el separat, cu vaiete sfîșietoare și argumente tehnice precise.

Dar să trecem la ce numeam la început „originalitate”. Prima calitate a unui detectiv este talentul de profet, de ghicire a ceea ce se va întîmpla. În cazul povestit de filmul **Contrabandiștii din Santa Lucia** e vorba de o cantitate enormă de heroină, sute de kilograme, ce urmează să treacă prin portul Napoli, apoi să străbată Atlanticul. Detectivul nostru știe că opiumul brut urma să fie prefăcut în heroină pură. Și că trebuia să ajungă, astfel „finisat”, la New York. Unde oare se va executa prelucrarea? Detectivul nostru ghicește. Merge la sigur. Pe bază de inteligență. Napoli e un centru care nu se prea ocupă cu drogurile. Acolo bandiții nu vor fi suspectați. Deci: Napoli!! Așa!! Numai pe bază de celulă cenușie!

La Napoli, detectivul (căpitanul din poliția italiană a drogurilor, interpretat de Mario Marola, singurul interpret cu o nutră admisibilă) are o idee genială. Se pune în legătură cu doi șefi de bandă și le propune să colaboreze cu poliția la capturarea stupefiantelor. Veti zice poate că unul din ei ar putea fi chiar posesorul drogurilor? Puțin importă. Vom vedea. Și ce vedem? Că unul din cei doi gangsteri care căzuse de acord chiar era direct amestecat în chestiune. El trimite în largul mării vreo douăzeci de „băieți” cu pistoale, care vor descărca în bărci marfa de pe vaporul cu pachetele de heroină. Erau pistolarii **celui alt**, ai asociatului, ai celui care propusese afacerea! Rezultat: marfa e descărcată în liniște în bărci, după care o altă liniște se așterne. Celălalt intervine însă, îi împușcă pe pistolarii adversarului, iar marfa va fi dusă în loc sigur. Explicație: intervenția, probabil, a poliției! Dezolare, amărăciune jucată de doi bandiți: unul seamănă a

doică, celălalt, Vizzini, seamănă a fiară. Dar acest procedeu de a-și suprima asociatul cu întregul personal era la Vizzini, probabil, o idee fixă... Se va duce la o nuntă de mafioți new-yorkezi. Și le va face nuntașilor un cadou regesc. O parte din heroină o transformă în bomboane. Mii de bomboane vor sosi în care alegorice, în plină nuntă. Bomboanele vor fi distribuite pentru ca mafioții înșiși să moară intoxicați. Cam neverosimil, nu-i așa? Ei bine, nu e așa. Căci asociatul său, sosit la New York, irupe cu pistolul în plină nuntă și împiedică distribuirea otrăvii. Începe o altă interminabilă, înghesuită fugărire, cu mii de impuscături, totul terminat cu intervenția... poliției! Căci detectivul, care știe tot, urmărește din elicopter nunta, pe nuntași și depozițele de heroină. Și li umflă pe toți.

Altă trăsătură originală a poveștii. În Napoli desigur se face contrabandă de dimineață pînă seara. Dar nu cu bijuterii, tablouri, valută sau droguri. Nu. Cu țigări americane. Îndeosebi cu țigări. Și contrabandiștii ca să nu pară suspecti, nu sînt adulți, ci copii din Napoli, nu rareori sub vîrsta de 10 ani. Li vedem, la fiecare colț de stradă, cum își zbiară cu glas tare marfa. Ei bine, căpitanul din poliția italiană face o interesantă ofertă unuia dintre șefii bandelor de contrabandiști: dacă o să „coopereze” cu poliția, atunci poliția va închide ochii și va lăsa în pace pe copilașii contrabandiști. Ne dăm seama că sacrificiul poliției nu e prea mare, căci chiar înainte de insolitul „pact” micii vinzători lucrau netulburați. Să notăm

aici că acest pitoresc tineret e actoricește bine realizat. Sentimentale cupluri de logodiți (el 10 ani, ea 7) își vorbesc totodată dragăstos și eficace (căci ei au treburi serioase de făcut). De la dinșii va porni dezlegarea enigmelor. Căci micul gangster Francesco stînd de vorbă cu gangsterul Vizzini (cel care îi omorise „ragazzi”-i) ia dintr-o tavă plină cu bomboane, una, cu care, mașinal, se tot joacă. Mai tirziu, oferă unei fetei bomboana. Rezultatul: fetița e gata să moară, și analizele semnalează o intoxicație masivă cu heroină. De la Francesco află multe polițistul italian. Și se duce glonț la New York unde știe că aceeași „glumă” cu bomboanele trebuie să expedieze pe toți mafioții new-yorkezi într-o lume mai dreaptă... Găsim aci suflul duos al gangsterului italian așa de iubitor de copii.

După cite vedeți, cu multe sale cusururi de vulgaritate, de convențional și chiar de neverosimilitate, filmul are mișcare și situații insolite după care se înnebunesc „harnicii” vinzători de bilete în plus. Iar din punct de vedere al frumuseții plastice prefer ca, în loc de bișnițari înrâți și violenți, să defileze pe ecran o întreagă „Disney Land” de ingeri roz răs-pîndind Kent-ul cu strigăte suave. Avem și momente de umor negru. Acolo, la spital, în mijlocul dramaticei forfote, își tot face drum un nou venit, cam cenușiu și cam străveziu, care întreabă pe toți unde este camera mortuară. I se răspunde, politicos și administrativ: „Nu mai e nici un loc liber”.

D.I. Suchianu

Pe ecranale bucureștene — Vasili și Vasilisa, un film regizat de Irina Poplavskaja, inspirat din nuvela omonimă a scriitorului Valentin Rasputin

Cinema

Peisaje flaubertiene

■ CARIERA regizorului Jean Renoir a fost întotdeauna marcată de voința de a-și trăi independent și original experiențele; societățile de producție inițiate — cu capitalul său și cu sprijinul prietenilor — nu au avut însă o soartă prea norocoasă, iar fama de om incomod, de realizator nesupus și contestatar i-a făcut deseori dificil accesul în celelalte studiouri. Traectoria zigzagată a destinului său artistic urmează strict oscilațiile puterii de rezistență a lui Jean Renoir în fața modestelor, dar neclintitelor imperative ale industriei cinematografice. Într-un interval de timp relativ scurt, semnează **Căteaua** (1931), **O plimbare la țară** (1936), **Bestia umană** (1938), **Regula jocului** (1939), opere de referință pentru îndelungată și bogată sa carieră; dar tot în anii '30 mai filmează încă alte zece pelicule „sărăcăcioase”, din care nu îndrăzneala gîndului lipsește, ci pur și simplu forța autorului de a fi — dincolo de condițiile în care lucrează — fidel sieși. Astfel din **Doamna Bovary** (1934), de pildă, nu rămîne viabil decît decorul dramei; turnat chiar pe locurile unde într-adevăr își purtase pașii Delphine Delamare, modelul real al eroinei imaginate de Flaubert, filmul lui Jean Renoir se construiește dintr-o suită de tablouri savant modelate în transparente cenușii; în ritmuri plastice rafinate, cerul inovat, drumurile prăfuite, panorama mohorîtă din împrejurimile orașului Rouen, ca și secvențele din interioare (concepute cu aceeași măiestrie în profunzimea cîmpului) își păstrează elocvența expresivă, numai că firul povestirii cinematografice se frînge neîncetat, răzcodurile fiind grăbit melodramatice. Narațiunea se destramă în unități elementare și stîngace; iar acuzatul retorism — ivit prin artificiala concentrare a timoului, prin dîsoașia corepondențelor de stare sufletească ori de ambianță socială — conferă întregului o alură paradoxal teatrală.

Asupra filmului **Doamna Bovary** plutește doar umbra maestrului Jean Renoir; căci ecranizarea sa avea trei ore și jumătate, dar a fost redusă drastic, înainte de premieră, din „rațiuni” comerciale. Nici publicul, nici criticii vremii nu au apreciat varianta scurtată, totuși cale de întoarcere către versiunea inițială, dorită și împlinită de cineast, nu a mai existat, astfel încît istoriei celei de a șaptea arte nu i-a rămas decît să consimțea esecul unei pelicule de Renoir: ar fi putut fi „o perfectă adaptare a romanului lui Gustave Flaubert, dacă n-ar fi fost mutilată”. Iar spectatorii de astăzi sînt și reconfirmă verdictul de odinioară al lui Georges Sadoul, sancționînd încă o dată eroarea și neputința epocii — a producătorilor și distribuitorilor din deceniul patru — de a-și înțelege creatorii.

Ioana Creangă

Radio Televiziune

Marile texte

● Ultimul Minut cu Nichita Stănescu a fost un elogiu al memorizării. Un elogiu cu totul tulburător relevînd scăpătoarele energii ascunse de un act la prima vedere, doar la prima vedere, banal și lipsit de inefabil. A învăța „pe dinafară” marile texte ale literaturii naționale nu este, argumenta poetul, o simplă obligație școlară. Nu pentru a obține premiul I trebuie să știm versuri din Eminescu și pasaje din Sadoveanu. Adolescenții, tinerii și nu numai ei intră, grație acestei nefermecătoare tehnici, în posesia unei averi extraordinare, ce devine treaptă și definitiv a lor printr-o adîncă reacție simpatetică. Mutații nebănuite se petrec atunci în noi, informația urcă treptele formației, cantitatea aspirînd, prin metamorfoză, spre calitate. A memoriza nu înseamnă doar a te supune și, în nici un caz, a te ascunde dincolo de cortina opacă

a disimulării. Motivele, căile și, mai ales, urmările acestei imprevizibile (prin semnificații) practici sînt de o fascinantă complexitate. Reținem la un moment dat, poate, pentru că așa ni se sugerează, ne atașăm, în sfîrșit, de cele citite din necesitate. Selecția este tot mai personală. Subiectivă în cel mai bun sens al cuvîntului, și furtunilor interioare ale textului sînt stăpînite prin memorie. Perfectă este doar uitarea, s-ar putea spune deîndată, dar cită forță în imprevizibilul labirint al tînerii de min-te pe care ne clădim destinul ce este, cum accentua săptămîna trecută chiar în paginile revistei noastre Octavian Paler (reluîndu-l pe Herodot), propriul nostru caracter. Către aceeași concluzie înainte, în fond, și demonstrația poetului Nichita Stănescu: citînd și citînd marea literatură, ne edificăm, într-o cristalină libertate, persona-

litatea. După epuizarea **Minutului** asupra căruia ne-am oprit, gazda emisiunii, Tudor Vornicu, observa că întîlnirea „pe viu” cu un mare creator este o autentică sărbătoare. Imediat, însă, el adăuga cu oarecare (întemeiată) tristețe că asemenea ocazii nu sînt încă frecvente în programul săptămînal. Întîrim, la rîndul nostru, constatarea. Am invocat destul de des, în rubrica de față, statistici lămuritoare dar jocul pur al procentelor nu a fost, se vede, convingător. Televiziunea are imense datorii față de personalitățile de vîrf ale culturii noastre. Adu-nînd cu nemărginită grijă metri de peliculă dedicați lui Sadoveanu, Arghezi, Philipide sau Blaga ajungem, oare, la un rezultat satisfăcător? Îndreptîndu-ne spre actualitatea imediată se schimbă cu ceva situația? Iată întrebări pe care organizatorii programului literar t.v. nu au cum să le ocolească.

● Luni seara, în dramatizarea radiofonică după **Oraș patriarhal** de Cezar Petrescu, Valeria Seciu a demonstrat încă o dată că este una dintre marile interprete ale literaturii noastre clasice.

Ioana Mălin

Inserturi

● Filmul n-are spațiu, trebuie să „în-torcă pe loc”.

● Ecranul — mereu tensionat între orizontala ochilor privitorilor și verticala trupului celui privit.

● Publicul e ca un copil: aceeași poveste îi poate fi spusă în oricîte feluri.

● Există filme care vor să innobileze și altele care se mulțumesc să distreze. La acestea se gîndesc, bineînțeles, cel ce pun filmul pe același plan cu muzica ușoară.

● Vampirul, fiul natural al filmului, este de fapt un precursor; proliferarea lui contagioasă (v. Dreyer), de un convenționalism apăsător anume, ca să pună pe gînduri, a fost mai tirziu preluată, ca mecanism, de rinocerii din teatru.

● Mahalale, cocioabe, hoteluri, concerte, corali, sirene, palmieri, harfe... Musicalul indian, austriac, american are, de la un popor la altul, un alt standard de frivolitate, în raport cu puținul de care fiecare se declară satisfăcut.

● Marginile extreme ale realității: comedia și melodrama.

● Prefer în film naturalul, frumosul, după cum prefer ciulinii fotogenici, trandafirului sfîdător. Arta bună s'te demonstra că și frumusețea poate fi urîtă, după cum urîțenia poate deveni frumoasă.

● Există filme care nu fac decît să lege între ele planurile vieții.

● Actorii-vedetă sînt mai longevivi decît actrițele-vedetă. Să fie la mijloc un compromis prin care se impacă nevoia de frumusețe cu aceea de artă?

● Nu-s cu nimic mai suportabili „pozitivii” instalați tacticos în dulcегărie, decît „negativii” prea grăbiți să se dea de gol.

● Cu cît culoarea unui film a fost mai superbă, cu atît pare mai spălăcită copia alb negru.

● Forța de catastrofă a melodramei este rudă cu fanfara care stoarcе lacrimi sau cu valsul care înalță la eroism.

● Sărmanele flash back-uri ermetice, unde oamenilor trebuie să li se pună mustați sau haine belle époque pentru ca să se înțeleagă că e altădată.

● Filmul prost confundă imperfectul cu perfectul. Două doamne stau de vorbă, sosește poștașul cu o scrisoare, una e chemată la Philadelphia. „Plec să-mi fac bagajele”, spune ea, ca și cum chemarea ar fi fost pentru această clipă, nu în general.

● Să nu uităm niciodată că primele înfățișări obiective ale omului, primii oameni imortalizați, s-au datorat filmului.

Romulus Rusan

MIRCEA BARZUCA : Arlechino

Galeriile municipiului

DINCOLO de nuanțările ulterioare, MIRCEA BARZUCA atestă o sensibilitate cromatică și o intensitate a trăirilor afective ce se transmit, filtrate prin sentimentul nevoii de ordine, picturii sale de reală sinceritate. Există în lucrări o certă ținută artistică, o căutăta echilibrare a datelor de sintaxă și morfologie, o reală preocupare față de ceea ce reprezintă armătura interioară a expresivității plastice. Aceste date, indispensabile pentru o exprimare coerentă și specifică, sunt rezultatul dotării native, al observării atente a fenomenelor și a tuturor marilor precedente picturale, dar și al sintezei operate cu indispensabilă luciditate și dorință de stil, în afara unei școlarizări specifice propriuzise. Lucrările lui Mircea Barzuca stau sub semnul unei duble tensiuni, ușor detectabilă prin comparația imaginilor expuse, al cărei termenii sunt o propensiune către ordine și rigoare constructivistă, și exprimarea pasională, turmentată chiar, a sentimentelor umane prin intermediul unui ciclu de Arlecchini cu pronunțată tentă expresionistă. Dacă ecranele de culoare definind forme și ritmuri spațiale ne trimit către o anumită puritate postcubistă, cu un plus de investitură afectivă în alternanțele tonale ce aspiră uneori la eclatările fove, fizionomiile personajelor și o contorsionare provenită din interiorul existenței lor cheamă amintirea precedentului Ensor sau Soutine, fără o citare servilă sau explicită. Interesant și definitoriu pentru arta lui Barzuca ni se pare faptul că ambele atitudini sînt rezultatul unei necesități interioare, neminate și nedeliberate, dar evident supuse controlului regulei, oricare ar fi domeniul de acțiune al acesteia. Poate chiar această dihotomie funcțională, tradusă în iconografia compensatorie, este șansa artistului de a fi el însuși, poate aici rezidă și sensul capacității de a demonstra seriozitatea dotării sale, absența restricțiilor adoptate ca program fără justificare interioară lăsînd deschisă calea talentului intrinsec. Cu atît mai mult cu cît, sub raportul manipularii materiei picturale propriuzise, al lucrului cu culoarea și forma, soluțiile alese dovedesc spirit de cenzură și un incontestabil rafinament intelectual. Acceptînd aceste sumare premise ce decurg din starea iconică, analiza picturii lui Mircea Barzuca se poate desfășura mai firesc și mai nuanțat, relevîndu-ne calitățile sale reale, poezia și forța conținută.

Galatea

EXPOZIȚIA de ceramică LUCIA TEODORESCU MAFTEI reprezintă simultan demonstrația unui profesionist de clasă, controlînd materialul și tehnologia, și a creatorului liber față de restricțiile categoricale, valorificînd dintr-o perspectivă insolită disponibilitățile genului. Este specific, dealtfel, pentru ceramica noastră actuală, acest proces deliberat de reconsiderare a tradiției formale în sensul redactării unui nou repertoriu adeseori inedit, mergîndu-se pînă la contaminarea cu problemele sculpturii propriuzise. Lucia Teodorescu Maftei

Jurnalul galeriilor

Căminul artei (etai)

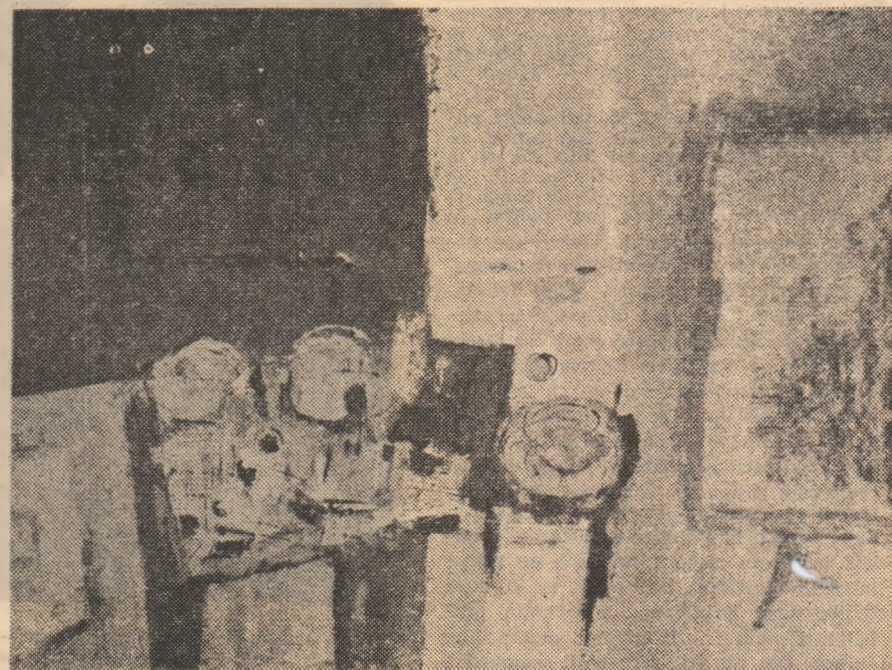
IDEEA unei expoziții de pictură cu lucrări realizate ca rezultat al activității în taberele de creație nu este rea, în măsura în care ea nu rămîne o intenție de circumstanță și se transformă în argument convingător în favoarea acțiunii în sine. În acest caz ar trebui, cel puțin în principiu, ca trecerea printr-o regiune sau un loc anume să transpară în structura lucrării, nu neapărat ca inventar de obiective pitorești sau eroizante, ci mai ales ca spirit al lucrului, ca sentiment, ceea ce presupune și o certă prospețime a limbajului, o ieșire din habitudinile de atelier. Nu ne gîdim, firește, la un fel de „neobarbizonism”, nici sub raport tematic și nici formativ, ci la inerentul impuls dat de contactul cu o altă realitate decît cea de pe parcursul anului, cu o schimbare de perspectivă din unghiul aceluiași stil. O mare parte din lucrări atestă efectul pozitiv al ieșirii „la motiv”, cîndva practică consecvent de artiștii noștri, astăzi abandonată în favoarea problematizărilor reale sau false, altele par confecționate în prelungirea soluțiilor devenite manieră. Chestiune personală, pînă la urmă, în măsura în care fiecare din noi poartă pretenții cu sine propriile obsesii sau ticuri, rămînînd în fond cetățeanul unui singur loc, cel reprezentat de propriul eu. Dar iată că și cubismul acuzat al lui SPIRU CHIŢILĂ dispăre în contact cu natura „naturală”, vigoarea paletelor lui ION PACEA sau CONSTANTIN CRĂCIUN se reanșează cu o nouă forță expresivă,

gama care îl acreditase pe BRĂDUȚ COVALIU revine la datele originare, CONSTANTIN ALBANI produce o subtilă piesă de atmosferă, suprarealismul lui GHEORGHE PATRAȘCU se dovedește o soluție „de atelier”, apetitul său pentru peisaj restituindu-ne picturalitatea intrinsecă, GETA MERMEZE nu mai „alegorizează” ca și CORNEL SEVER MERMEZE, dovedindu-se romantic în esență, OCTAVIAN VISAN sau DAN CRISTIAN rămîn observatori și compoziști subtili, ION SALISTEANU subliniază intenția realizării armoniilor cromatice sonore prin referirea la natura model, ION GRIGORESCU reface pictural precedentul fotografic polemic prin raportare la banalitatea cotidianului, LIA SZASZ forțează asociațiile cromatice în sonorități anaturale, ca pentru a sublinia autonomia picturalului față de realitate, iar ALEXANDRU CIURA produce, în tabere ca și la București, compuneri cu indicații disparate și derutante, de la „ogîndă” la „dispozitiv pentru dezvoltat circubeul”, sau altele. CORNELIU VASILESCU se menține sever și imerturbabil în limitele programului său, tema „Arcurilor” putînd îngloba orice spațiu concret în abstracția cromatică ca și CONSTANTIN DIPSE, la extrema atitudinilor, pentru care atelierul este oricum locul reintîlnirii cu o natură suprasaturată coloristic. Diversă și sub raportul generațiilor, nu numai sub cel al procedeeelor, expoziția „Tabere '81” place publicului, propunînd studierea unei posibile amplificări și transformarea în manifestare periodică.

Virgil Mocanu

MIRCEA BARZUCA : Colombina

MIRCEA BARZUCA : Paleta pictorului

MUZICĂ

Festivalul tinerilor dirijori - IV

DACĂ în teatru și în film trăim în era regizorului, în muzică, fără îndoială, ne aflăm în cea a dirijorului. Nici un alt participant la procesul elaborării muzicii nu a fost atît de contestat sau adulat ca dirijorul. O întreagă literatură încearcă să-i definească personalitatea, puterea și slăbiciunea, să surprindă esența raporturilor sale cu orchestra etc. Care sînt calitățile necesare dirijorului? Este cert că trebuie să fie un muzician complex și sensibil, să cunoască meseria pînă în ultimele consecințe, să fie un tehnician al baghetei dotat cu îndemînare și expresivitate la gestul lui. În plus, față de oricare alt confrate intr-ale muzicii, trebuie să aibă forța de a-și proiecta voința dominatoare, impunînd-o ca factor unificator asupra grupului de individualități diverse care constituie ansamblul orchestral.

Cum arată noua noastră generație de dirijori? Cine sînt tinerii ce se încumută pe acest drum anevoios, cum evoluează și cum li se conturează personalitatea pe parcursul a doi-trei ani? Acestea sînt întrebările pe care le ridică fiecare nouă ediție a Festivalului tinerilor dirijori, organizat de Colegiul criticilor muzicali din ATM sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste și, în ultimii ani, cu sprijinul substanțial al Comitetului județean de cultură și educație socialistă al județului Prahova. Ajuns la a IV-a ediție, Festivalul este singura manifestare din țară care lutruiește pe tinerii aspiranți la gloria baghetei oferîndu-le (într-ales celor ce nu lucrează în cadrul vreunei Filarmonici) prilejul de a se confrunta cu o orchestră simfonică, cu publicul și cu opinia criticii.

Deși nu are caracter de concurs, el creează implicit o ierarhizare a valorilor care s-a reflectat și în lansarea celorva nune, intrate azi în circuitul vieții muzicale, ca de exemplu Radu Ciorei, Alexandru Iosub, Marian Dida.

Și în ultima ediție, care a avut loc recent la Bușteni, s-au impus atenției patru dintre cei zece dirijori ce s-au succedat la pupitrul Filarmonicii din Ploiești. Revoluția — aș spune — a Festivalului a fost Mihai Vilcu (lași). Cu o mină sigură, el dă discursului muzical dinamism, strălucire; linia este tensionată, detaliile au plasticitate, gestul este simplu și eficient, impresia generală, de spontaneitate și vitalitate cuceritoare. Despre Ion Marin — încă student la Conservatorul din București, dar deja cunoscut în cercurile muzicale — se poate spune că este mai mult decît o surpriză, este o confirmare de excepție. Intr-un teritoriu repertorial foarte pretențios — Ravel și Chausson — a realizat un echilibru delicat între planuri, a cizelat cu finețe liniile fluide, balansul de creșteri și retrageri, creînd momente de poezie rafinată. Se cuvin de asemenea relevante seriozitatea și profesionalismul cu care Dorel Pașcu, într-o simfonie de Haydn — muzică dificilă în care „se aude tot” —, a obținut, cu o stăpînire calmă a mijloacelor dirijorale, transparentă, poezie și echilibru.

Festivalul tinerilor dirijori se vrea deschis tuturor și de aceea acceptă nu numai „premierile”, ci și „reluările”, utilitatea lui constînd și din posibilitatea de a urmări evoluția unor tineri de-a lungul mai multor ediții. Unii revin, dar se verifică, din păcate, că truda lor nu

a dat roade; alții ne dau satisfacția unei dezvoltări evidente. Este cazul lui Emil Aluș (Cluj), care a parcurs, de la prima sa apariție în Festival (cu doi ani în urmă) și pînă acum, o evoluție substanțială, susținută de o muzicalitate aleasă, de forță emoțională și de capacitatea de a construi suprafețe sonore vaste. Este un tînăr de la care putem aștepta foarte mult.

Spațiul nu permite un comentariu mai detaliat; să spunem doar că sugerează o promisiune Florin Totan, dacă se va debarasa de poză și se va așeză mai sincer în muzică, și Mihai Diaconescu, după ce va dobîndi necesara suplete.

Pentru prima dată, ediția actuală a introdus și două numere solistice: Concertul în re major pentru violoncel și orchestră de Haydn — cîntat de Anca Vartolomei cu sensibilitate și sunet amplu — și Poema pentru vioară și orchestră de Chausson — intuitiv stilistic cu o justă măsură și cu anvergură instrumentală de Cristina Angheliescu. Ideea unei probe obligatorii de acompaniament a fost reluată și în colocviul cu autoritățile culturale și cu melomanii din localitate, colloviiu fructuos, în care s-au emis multe idei pentru îmbogățirea Festivalului în viitor (un seminar încheiat cu un concurs, diversificarea programului, invitarea unor maeștri, cursuri de vară etc.). Dar, deocamdată, să nu uităm că toate acestea s-au realizat datorită sprijinului generos al Orchestrei Filarmonice din Ploiești, care odată mai mult și-a dovedit profesionalismul și conștiința artistică.

Elena Zottoviceanu

Satira și umorul în secolul trecut (1871-1880) V

„Bobârnacul”

■ O revistă care s-a prezentat destul de satisfăcător în fața cititorilor a fost „BOBÂRNACUL”, apărută la București de la 1 ianuarie 1878 și până la 3 iunie 1879, apoi de la 21 decembrie 1879 până la 7 februarie 1880; de la 9 la 18 aprilie 1885 și 2 februarie — 7 aprilie 1886. Revista a fost înființată și condusă de un I. Marian și a avut printre colaboratori pe Al. Obodenariu, M. Deme-riade și — probabil — pe L. L. Caragiale, care a publicat doi, în primul trimestru al anului 1878, diferite schițe — oate nesemnate însă.

Din rubricile „BOBÂRNACULUI”:
STAREA SĂNĂTAȚII CAPELĂI
la 8-15 ianuarie 1871)

Născuți: 1 legitim; 33 333 nelegitimi, între care 4 de genul masculin, 29 de genul feminin și 33 300 de genul neutru.

Morți: Toți aceia care au răposat în decursul săptămânii.

Bolnavi: Mai mult de jumătate din populația orașului.

Pricinile boalelor: Sărăcia, Ligneala, Jerpeleala, Calicia, Flămânzeala, Prostia, Lenea, Gugumânia, Funcționamia, Metromădăia, Gazetaromania, Beția, Moftominciomania și Luzomania.

SFATURILE „BOBÂRNACULUI”

Cind aveți a vă sfădi
Cu vreo doamnă, de necaz
Purți-i punctul pe i
Lăru nu peste obraz.

GLUME

Un mut întinde mina către un trecător, semn că-i cere un ban de pomană. Trecătorul îi dă banul și-l întreabă:

— De mult ești mut, nefericitule?
— De mic copil, domnule, răspunse „mutul”, ul-
tind că făcea pe mutul.

EPITAFURI

Unei soții:
Lângă această piatră oricând voi călca
Voi depune asupra-i calde lacrimi,
Căci ziua din urmă din viața ta
Fu cea dintâi zi a fericirii mele.

Unui leș:
X se odihnește-n pace —
Ce-a făcut în viață, face.

Unui cioclu:
Cît el fu în viață, Moartea-a adorat.
A mincat prin dînsa; ea l-a și mincat.

Unui bețiv:
Toată viața-i astfel i-o pot rezuma:
El mergea la crîmă și se întorcea.

„Diavolul” și „Tarara”

■ Pornit cu pretenții mari, de reformare a preslei umoristice românești, revista „DIAVOLUL” a apărut la București, în perioada 24 august—25 septembrie 1878; în total opt numere. A avut ca deviză amenințarea: „Voi rideți unul de altul; eu voi ride de voi toți”. Colaboratorilor ocazionali, neinvitați, li se dă avertismentul: „Articolele nepublicate se vor trimite în iad”. Deși numerele apărute sînt interesante prin conținutul lor antimonarhic și antigubernamental, totuși revista nu și-a putut cîștiga destul cititori ca să poată apărea mai departe.

Vrînd să se răfuiească în primul rînd cu regele Carol I și apoi cu guvernul liberal, poetul Alexandru Macedonski a scos, la București, în perioada 6 ianuarie—6 aprilie 1880, periodicele „TARARA” — „ziar satiric [care] apare în fiecare duminică” cu mențiunea: „Ne punem candidatura pentru decorația Bene-Merenti”.

Poetul scrie aproape în întregime toată revista cu proză și, mai ales, cu poezie satirică usturătoare, de care nu scapă nici unul dintre afaceriștii timpului, cei din camarila de la Palat, demagogii și marii parveniți.

O știre „reprodusă” din „Monitorul oficial”:
Decorare: Noi, Găgăuță, prin grația Necuratului și prin voința domnilor Rosetti-Brătianu, am decretat și decretăm:

Art. 1 În urma raportului secretarului nostru de stat la departamentul Ignoranței publice, acordăm redactorului „TARARALEI” medalia Benemerenti cl. I (cl. II lui „NICHIPERCEA”) pentru spiritualele sale producțiuni literare.

În cele 14 numere apărute din „TARARA”, Macedonski a publicat, între altele, și zece poezii satirice adresate direct neubitului domnitor străin Carol I: „Tararaula nemți”; „Substantivul rege”; „Bal la palat”; „Vodă e în lege”; „Și mai și”; „Să trăiască vodă”; „Pilda Mariei sale”; „Al doilea gingav politic”; „Vodă Trefeleac I” și „Gingavul politic” — cea pe care a reprodus-o din ziarul „Oltul”, unde o mai publicase în anul 1875.

GINGAVUL POLITIC

Jos străinul ce domnește,
Legile disprețuește,
Vrea pe bete să ne dea,
Vodă Car...
Vodă Car...

Trădătorul... Caragea!
Cu mișei se înconjoară,
Impilează și omoară
In urgia lui cea grea,
Vodă Car...
Vodă Car...

Nemblînzitul... Caragea!
Patria cea strămoșească,
Cu o mină dușmănească,
Pune la meaz să stea,
Vodă Car...
Vodă Car...

Vinzătorul... Caragea!
Vai — Moșia românească
A ajuns s-o stăpînească
Un mișel, un venetic,
Vodă Car...
Vodă Car...

Vodă cel cu suflet mic!
O! Români, sculați cu toți,
Dacă sînteți strănepoți
Neînvinșilor eroi!
Piară Car...
Piară Car...

Caragea cel dintre noi!
Muma noastră-ngenunchiată,
Sărăcită și trădată,
Zace sub urgie grea,
Pe cînd Car...
Vodă Car...

In palat, stă... Caragea!

Cinci calendare

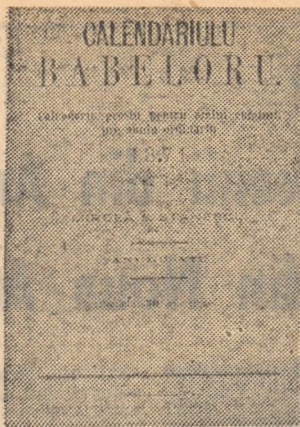
■ Din numeroasele Calendare apărute în secolul trecut — mai cu seamă între anii 1871-1880 — semnalăm cinci, pe care le socotim mai reușite în aria satirei și umorului.

CALENDARUL BABELOR — 1871. A apărut la Arad „cu scopul de a lovi în răul ce domnea în lume”. Deviza acestui Calendar, pornit să satirizeze pe stăpînitorii abuzivi, era:

Să măturăm,
Să scuturăm,
Și murdăria,
Și tîlhăria,
Gunoaia și praful,
Boierul și groful
Și din palate,
Și de prin sate.

La comentariile politice se face următorul pronostic pentru anul 1871: „Anul acesta tot între doi români vor fi trei partide, ca și pînă acum”. Și din cugetările lui Lascăr Catargiu: „Țăranii sînt capitalul boierilor”.

CALENDARUL DARACULUI — 1872. Ne anunță eclipsele cele mai mari ale anului: „În mintea unui monarh va fi o eclipsă care va ține pînă la căderea lui de pe tron. Va mai fi o mare eclipsă în mintea tînor repre-

zentanți ai țării, care vind nafta străinilor”. Acest Calendar a apărut la București, deci se înțelege despre ce monarh și ce politicieni era vorba.

Glume:
— Am văzut pe Dracul fugind.
— Cum era?
— Ca un măgar.
— Te-ai speriat de umbra ta, fricosule.

Judecătorul:
— Vii la Tribunal de cinci ani, nu ți-e rușine?
Hoțul:
— Păi, dumneavoastră care veniți în fiecare zi?

CALENDARUL BASMELORU — 1874. A apărut la București, cu un samar „cuprînzînd pe lîngă cele necesarii unui calendar, diferite basme, cîntece populare, ghicitori, etc — ilustrat cu mai multe gravuri”. Acest Calendar a avut meritul de a fi răspîndit printre țărani cele mai cunoscute povestiri, balade, anecdotă și ghicitori care pînă atunci fuseseră transmise din generație în generație numai pe cale orală, și, de asemenea, de a fi contribuit la combaterea superstițiilor, explicînd, bunăoară, în termeni științifici, fenomenele cerești obișnuite.

CALENDARUL „GHIMELEI” — 1875. Din amuzantul conținut al acestui Calendar:

STATISTICA UNUI BAL

Pentru balul dat de Doamna X, cu opt zile înainte madamele începură gătirea. Opt zile dură gătirea damelor de toate clasele și de toate vîrstele, pentru 8 carturi de oră de petrecere.

— Eu voi uimi balul, zicea una din ele, uitîndu-se în oglindă.

— Eu voi fi regina balului, o lăugă alta, agășîndu-și 16 flori în cap și 8 trandafiri în piept.

— Eu voi înnebuni pe toți tinerii, zicea a treia, pîndu-și 3 malacoave, 12 fuste și o rochie în 24 de foi.

Balul a început la 10 ore și s-a terminat pe la cinci din spre zîud.

Iată o statistică făcută după încheierea balului: s-au bolnăvit 80 dame de jun hîiri, 39 de colică, 276 de îngreunare la stomac din cauza bunătăților de la bufet, 47 de sughiț, 93 de scriitură, 85 de guturai, 54 și-au turcit nosul cîzînd pe ghiață, 62 au rămas știrbe din cauza multor giasele ce au mincat. S-au rupt 1000 de mînuși albe, s-au mințit 900 de fracuri, dintre care 600 închiriate. Au ieșit și 9 căsătorii, însă din interes, nici una din amor”.

CALENDARUL „COCOSUL ROSU” — 1876. Apărut în tiparul lui Ioan Götts și fiul său Henric, la Brașov. Printre alte anunțuri de senzație, acest Calendar prorocește și patru mari întunecimi:

Una în rîndurile eparhiilor noastre și se va vedea mai bine la Sibiu, Arad, Caransebeș și Bra-dea-Mare.

A doua întunecare va fi în mintea domnilor noștri care nu vor să știe că în țara aceeași mai sînt și alți oameni afară de maghiari.

A treia întunecime va fi în capul celor ce au luat politica în arendă și în numele națiunii declară pasivitate, activitate, subscriu programe generale.

A patra va fi în mintea celor ce încheie convenții de căi ferate și concesii comerciale.

Documentar realizat de
Ion Munteanu

Americanii din Anglia — și din Noua Anglie

PENTRU dumneavoastră literatură este ca pictura — un scop; pentru mine, literatură este ca arhitectura — un mijloc, ea are o utilizare... Eu aș prefera să mi se spună ziarist, mai degrabă decît artist, asta este esența problemei". Așa îi scria H. G. Wells lui Henry James, la începutul acestui veac, clarificînd deosebirea dintre ei în privința preocupărilor lor principale: pentru Wells — mesajul, atitudinea față de actualitate, cărora literatură trebuia să le servească drept vehicul; pentru James — realizarea însăși a operei sau, permițîndu-ne să „deturnăm” comparația lui Wells, arhitectura romanului, construcția lui. Desigur, ar fi nerecomandabile absolutizările simplificatoare și similitude: Wells nu a fost un teoretician indiferent la exigențele specifice literaturii, după cum pentru James structura romanului, utilizînd ca elemente principale personajele și optica lor, substituiește aceleia auctoriale, avea rostul de a contrapune liniile de forță ale unor conflicte evidente etice.

Observațiile privitoare la James se aplică integral romanului *The Golden Bowl*, în 1904, într-un moment de maximă realizare a unui destin literar care merită o evocare, fie și sumară.

Henry James a trăit mai mult în Europa, vechiul continent oferindu-i nu numai stimulentele unei „vieți literare” mai diverse și mai animate decît aceea nord-americană, dar și o civilizație cu forme net conturate, atestată de tradiții și, prin aceasta, generatoare de sugestii artistice: „romanele și poezia, ielera și mușchiul au nevoie de ruine pentru a crește” — scria un alt prozator american, Nathaniel Hawthorne. Chiar dacă Hawthorne a fost, așa cum afirma T.S. Eliot, cea mai puternică influență asupra lui James, fapt este că formația sa literară poartă, în rest, amprente europene: Sainte-Beuve și Balzac, Turgheniev și Flaubert (pe aceștia doi i-a cunoscut la Paris), George Eliot, Browning. Stabilit la Londra din 1881, James avea să devină cetățean britanic în 1915, opțiune menită să-i exprime atitudinea față de războiul din 1914—1918.

Desigur, decizia simbolică din 1915 nu tranșează în problema apartenenței sale literare — și, de fapt, un verdict în această privință ar putea să nici nu fie necesar: inclus, fără accente polemice, în istoria ambelor mari literaturi de limbă engleză, James pare să beneficieze de o dublă cetățenie sau, generis, confirmată de faptul că influența sa a fost fertilă de ambele părți ale Atlanticului.

Tematica romanelor (și, de altfel, și a scrierilor de proporții mai mici) se divide corespunzător acestui statut special: există romane consacrate exclusiv Americii, cum sînt *The Bostonians* și, în ciuda titlului, *The Europeans* („europenii” fiind americani formați pe vechiul continent și care, revenind în S.U.A., încearcă dificultăți de reintegrare) și romane englezești prin subiect, personaje și ambianță, cum sînt *The Tragic Muse* (Muza tragică) sau *The Awkward Age* (Virsta dificilă); în sfîrșit, o a treia categorie se referă la tema, desigur binecunoscută lui James, a americanilor în contact cu modul de viață european. Această subdiviziune include și *Potirul de aur*.

O discuție detaliată a tramei epice nu pare necesară — și putem invoca aici autoritatea lui George Steiner, care scria că literatura modernă nu mai aparține „autorilor care povestesc” și că, începînd de la cîțiva scriitori, dintre care cei dintîi menționați sînt Conrad și James, ceea ce se interesează în primul rînd nu este răspunsul la întrebarea „ce va urma?”. Subiectul merită totuși să fie enunțat pentru a semnala o ambiguitate care a dus la interpretări diverse. Povestea este a căsătoriei făcute de fiica milionarului american Adam Verver, Maggie, cu prințul Amerigo, descendentul unei vechi familii italiene

scăpătate. Maggie este îndrăgostită de prinț și impresionată de vechea civilizație al cărei reprezentant îl consideră; prințul se lasă iubit, apreciînd, totodată, posibilitatea de a-și restaura domeniile; dl. Verver, aflat la Londra pentru a achiziționa obiecte de artă destinate unei colecții pe care urmează să o expună în patria sa, acceptă căsătoria așa cum ar accepta să facă orice cadou fiicei sale. Relațiile dintre Maggie și tatăl ei sînt extrem de apropiate și, pentru a restabili echilibrul afectat de căsătoria ei, Maggie îl încurajează să se recăsătorească cu o veche cunoștință a ei, Charlotte Stant. Charlotte se cunoștea însă și cu Amerigo și între cei doi apare o legătură sesizată de Maggie și apoi și de tatăl ei. Maggie se străduiește să salveze aparențele, primind cu ușurare soluția oferită de Adam Verver, care se hotărăște să-și ia soția și să se stabilească în S.U.A.

Cum trebuie privite faptele rezumate mai sus? *The Oxford Companion to American Literature* nu caută ce esurături, ci apreciază eforturile tinerei Maggie de a face față situației ca eroice și cîștigîndu-i în cele din urmă stima soțului, iar soluția lui Adam Verver ca pe o echitabilă restabilire a cuplurilor legitime. Alți comentatori nu se mulțumesc cu o asemenea înțelegere a situațiilor și cred că, prin autonomia personajelor sau cu complicitatea tacită a autorului, conflictul e altul, mai aspru: *The Golden Bowl*, scria Henry Gifford, „nu pune în scenă tocmai conflictul avut în vedere”.

În sfîrșit, alți exegeți exprimă clar aprecierea că realitățile din roman sînt dintre cele mai sumbre și că ele nu apar așa în mod intimplător: „Precum Swift, precum Balzac, Henry James se ocupă de lucruri intolerabile, reprobabile în domeniul relațiilor umane. *Potirul de aur* este un roman ironic” — scria criticul și poetul american R. P. Blackmur.

ACEASTĂ din urmă apreciere (căreia înclinăm să ne raliem) constituie cam jumătate din textul tipărit pe coperta a patra, singura lămurire ce însoțește această primă traducere a romanului. Este, evident, puțin. Ce să spunem însă despre propoziția de pe ultima copertă a volumului *Ethan Frome* de Edith Wharton? „Conflictul dintre individ și sistemul social, etic și moral, constituie într-o formă sau alta tema principală a cărții” — iată o apreciere a cărei generoasă generalitate îi permise să fie aplicată la mai bine de jumătate din literatura modernă. Să ne limităm, însă, la exprimarea speranței că editurile (fenomenul nu se manifestă numai la Univers) vor dispune de spațiu tipografic și de ce mai este necesar pentru a înfățișa „cu tactim complet” ceea ce au a oferit publicului. Și să notăm faptul că alegerea făcută de editură este, și în acest caz, excelentă.

Despre Edith Wharton unul din primele lucruri care se spun într-o prezentare este acela că a fost influențată de James. A fost, într-adevăr: îl cunoscuse personal, îl evoca foarte călduros și îi cita opiniile cu privire la literatură (ceea ce nu e chiar surprinzător dacă ținem seama că James a fost unul dintre cei mai valoroși critici literari ai începutului acestui secol). A călătorit mult în Europa și a scris romane, nuvele și povestiri ale căror personaje sînt americani atrași (și eventual respinși) de ambianța de la est de Atlantic.

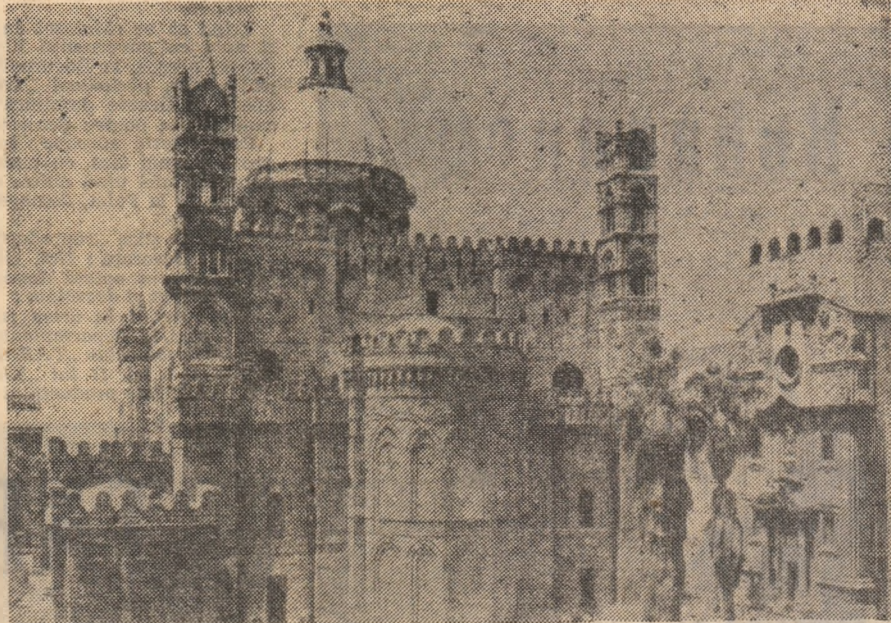
Pondere principală, totuși, revine scrierilor consacrate Americii: înalta societate din New York este fundalul revoltelor împotriva convențiilor sociale care constituie tema predilectă a prozei acestei autoare, inclusiv în frecvent-citatele *Casa voioșiei* (1905) și *Virsta inocentei*, romanul care i-a adus în 1921 unul dintre primele premii Pulitzer. În acest sens, *Ethan Frome* e o excepție prin ieșirea din ambianța obișnuită. Scriitor „de interior”, lipsit, așa cum s-a observat, de sentimentul naturii, comun la acea dată printre autorii americani, James nu ar fi putut scrie o asemenea năvală în care iarna aspră din Noua Anglie este un element major (și simbolic) în decorul tragediei rustice pe care Edith Wharton o conturează, cu deplină originalitate, în semitonuri delicate.

Personajele se caracterizează prin stîngăcii semnificative, prin tăceri și elanuri reținute, în această poveste simplă și tristă a unei iubiri imposibile, care nu duce decît la o avăsătoare, îndelungată și nedreaptă ispășire. Modelele, sau măcar termenii de comparație, sînt greu de identificat. Maupassant, realistiții ruși? Poate, totuși, Hawthorne ar fi umbra tutelară a acestei capodopere de proporții reduse.

Mihai Matei

2) Apărut la Editura Univers

Sicilia,

Absida catedralei din Palermo

CEI mai mulți rămîn la Neapole fiindcă, se zice, e formidabil. Rămîn pentru Pompei, Herculaneum, pentru Capri, Ischia, pentru Caserta, pentru Sorrento și Amalfi și, evident, pentru năucitorul Neapole ca frontieră de unde începe să lumineze steaua uscată a Sudului. O presimțiră însă de pe perechele Romei, la binario 13: fizionomie mai dure, tuciuri, agitație mare, genți mai uzate îndoaie trenul pe fereastră, apar maieurile pe torsul bărbaților, prunci și mame mai scunde, bicepsii muncii în toată lumea, tipete dialectale în care predomină chi-ul; ambianța îmi aduce aminte de plecarea la oaste și iată, începe mica mizerie latină a aruncării scrumului de țigă: *dappertutto*. Ici, colo cite o pereche blondă din Nord cutează spre soarele Siciliei; ea — lăptoasă și cirilontată, el — apatic și insultător de înalt; abia și-au așezat rucsacurile impermeabile la port-bagaj. Probabil nemți care vorbesc englezește sau neo-zeelandezi stabiliți în Islanda, sau, știu și eu, fiul și fiica gumei de mestecat gheată; un fel de copii parcă procreați in vitro, în tot cazul curați, cam laxi și foarte suedezi, care se înmulțesc numai între ei și, scriu tratatele, chiar asta cu mare dificultate din pricina nopților polare despre care am auzit că ar fi un fel de melancolie peste orașe. Cu rucsacurile alea în spate, voluminoase, colorate, cu zeci de cureluse și catarami, ei poartă în spănele chiar și camera de hotel și foarfecă Europa în toate direcțiile impletind cunoașterea cu sportul și amorul.

În trenul pe care scrie Roma-Siracusa nu te așteaptă confortul ci oboseala după care ai jinduit. Și oboseala este o țară. Calabrezii și sicilienii o cunosc deosebit de bine, fiindcă, îmi spunea un Alfio, fac drumul Londra-Palermo o dată la trei luni să-mi văd Marea Copilăriei, după ce spăl vasele la restaurantul „Diana”, care este și soția viitorului rege al fostului imperiu britanic. Țările din Ceată au nevoie de noi ca de aer proaspăt; dacă noi am lipsi, pe-acolo s-ar aduna munți de fărîmuri și tacumuri murdare, circulația s-ar bloca și civilizația lor ar pieri. Noi sîntem salvatorii Occidentului, spălăm bine vasele. Italia — rîfîșii de Europa, Sicilia — rîfîșii d'Italia. Îi chema chiar Alfio, era laureat dar putea să-l cheme și Carmelo fiindcă la sicilienii din ceatăză. Poți purta orice prenume dar să fie unul din aceste două, așa cum la fetele de sex feminin e obligatoriu să fii Rozalia, Agata, Graziela sau Conceta. Expresia „fete de sex feminin” nu trebuie să mire pe nimeni; la Messina, în gura gangurilor, băieții în travesti, cu pomeții obrajilor fardati violent, rujați și purtători de fuste, cu sinii falși, surid provocator novicilor. Dar parcă nu știu ce împărat roman nu se căsătorise cu un băiețel de patruzeci de ani! Dar parcă nu știu că puterea absolută duce la nebulie! Apoi nebulia devine Lege, ne obisnuim cu ea și scriințele devine apa caldă în care ne îmbătem copiii seara, înainte de culcare. Și așa mai departe pînă în vecii vecilor.

La Neapole, ca un semn că ai trecut barierele Sudului, trenul se întoarce de-a-ndoaselea; e noapte și nu mai contează dacă mergi cu spatele înainte. Un mic izvor de sudoare țîșnește după ureche, alunecă pe ceafă, altul se varsă în el, doar ai două urechi, pielea e umedă, acum e un riu pe șira spinării care se varsă în delta chilotelor. Cămașa e a doua ta piele iar călătoria spre inima fierbinte a Siciliei abia a început. Sezonul ploilor a încetat astăzi primăvară, prin aprilie, și abia în octombrie se obișnuiește ploaie. Ceea ce crezi că ar fi nori nu-i decît imaginea în oglindă a dorinței tale de a ploua sau, poate, răstîrîngerea iluziilor de portocali care țivesc Insula. Acum parcă știu despre ce este vorba: lumea schimbată de pe peronul Romei, de la binario 13 este lumea care vede atît de rar ploaia. Sînt furnicile soarelui, Africa iradiază,

căldura se revărsă peste margini, traversează Mediterana și aprinde lumina în lămiile și smochinii Siciliei. Uneori Insula cade în zodia focului.

Crezi că voiajul e chiar plictisitor? Crezi că poți dormi? Îți rezeamă capul de ceva tare la clasa a II-a totul e tare, am o întreagă teorie despre asta, o expun și vecinilor mei de compartiment care mă cred polonez. O, dimpotrivă, zic, și eu sînt insular, ei se bucură, cum așa? Le divulg secretul că locuiesc o insulă latină inconjurată de o mare slavă, insula e fixă, nu poți visli s-o duci departe. Ei se amuză, eu nu. Credeau că sînt polonez, nu, nu sînt polonez, noi românii sîntem foarte români, doar părul atît cit mi-a rămas e nordic, aș vrea ca dacă să fi fost blond. Aș fi vrut să fi fost un dac tipic dar nu mi-a putut din pricina Mării în care pluteste Insula mea. Deci nu eram polonez. Columna, zice laureatul, la Roma, auzise de ea dar n-o văzuse, noi italienii cunoaștem alte țări, pe-a noastră deloc. Le dau amănunte: acum Columna e înconjurată de o schelă, e în renovare, nici n-am putut s-o fotografiez. Aha, *fratello*, exclamă el, știu, *fratellastro*, mama Roma, Romania, am dat examen la istorie dar nu mi-a folosit la nimic; mamă comună, tată diferit. *Yes*, confirm eu simțind cum le devin drag. Tipul de vizavi, cam bărbos, geometru la Ragusa, cu ciolanele vizibile, se descaltă, își întinde picioarele pe bancheta mea ca un semn de prietenie. Vagonul e *affollatissimo*, adică foarte aglomerat, se vede și după cele trei consoane dure ale cuvîntului. Parcă aud mici împușcături și cum stau cu ochii închiși construiesc un climat de insecuritate: mă obsedează calamitatea de a mi se fura dolarii, pașaportul și bilețul de tren. Ideea mă înspăimîntă, dacă nu-mi fac griji mă cuprînde toropeala. Nu cumva somnul meu e provocat? Bombosana oferită de geometru nu conținea vreun somnifer? N-au descărcat vreun spray în compartiment ca în Arlberg-Expres? Parcă mă simt intoxicat, parcă pierd contactul cu realitatea obiectivă, cum spun dialecticienii noștri. Să-mi înghete pașaportul, să-l vindă Nu-știu-cui. Și autosugestia naște monștri, nu numai somnul rațiunii. Pleoapele grele, miinile grele. Sînt victima lecturilor? Manevrat de mass-media? Dar în trenul Belgrad-Veneția nu-mi relatase draguțul de Lalo, să-l numesc astfel, nu-mi relatase el cum încercase să sustragă o mină de pe la noi, din Arad și, prins la granița iugoslavă, nu făcuse patru luni de *prigionia* la sirbi și ieșise chiar atunci și mergea spre casa lui, la nevastă și copil, undeva, pe lângă Modena, la Camposanto? Cu un milion de lire italianul își poate cumpăra o amantă fără acte; o ține închisă într-o cameră închiriată; cameră cu suflet, cum spun ei, femeie în cușcă. Vorbesc serios, în Catania există așa ceva, comert cu carne vie, cine se duce? Povestea lui Lalo mă pune pe gînduri. Mari contrabandiști italieni! Fără pereche. Cît privește micile împușcături inventate de îngrijorarea mea, ele nu sînt decît zgomotele potolirii setei; se deschid cutiile de Fanta, sau Cola, sau Sprite, sau Heineken sau Alte-zece-de-feluri de băuturi. Foarte ciudat că în țara asta răcoarele sînt reci și foarte acidulate. Dealtfel, voi remarca surprins că la un mic bar dintr-un *paesino*, Mascalucia, la poalele Etnei, toate cele 18 feluri de înghețată sînt reci, dulci și au gust de fructe proaspete. Pe-acolo cînd te întîlnești cu un prieten nu se folosește cînzăca cu Cinzzano ci invitația la un *gelato*. Planul la desfacerea băuturilor e în suferință. Deși Italia, de la Veneția pînă în bombeul cizmei, și peste strîmtoare, la Marsala, este o vie continuă. În bar se fumează, se poate bea o cafea *piccolissima*, microscopică, pură, trăznitoare, care produce luciditate politică. Evident, politică de bar, suetă, parole. Ca și alurea toți se plîng și mai cu seamă sicilienii. Ei dau vina pe

1) Henry James, *Potirul de aur*, Editura Univers

44° la umbră

Meridiane

guvern, pe climă, pe solul stincos, siamo un popolo de parlatori, de asta mi-am dat seama încă din tren când amicii mei ocazionali și gentili, eram fratello, nu-i așa, amicii mei, laureatul (în ce ?) și geometrul ofereau cele mai eficiente soluții politice tuturor problemelor care frământă peninsula, insula și omenirea: discutau în contradictoriu, erau Puterea și Opoziția, Contrariile, deși amindoi supuseseră același lapte al Ragusei. Prea puțină unanimitate, mi-am zis, naște Haos și nu-i bine. Nu-i bine deloc. Toți ar trebui să avem aceeași părere.

IN VREMEA asta trenul se înfige în inima căldurii, străpunge tunele, vai, atât de multe, prin aceste artere de piatră aerul e rece și umed, apoi iar stelele sudului deasupra Calabriei și în toate compartimentele, cine nu doarme, produce zumzet politic, acuză incompetența politicianilor, jocul de interese, jocul dublu al poliției, terorismul, invazia mascată a japonezilor și americanilor, ca pe o a doua debarcare, de data asta economică. Drept relaxare se întoarce pe toate fețele cazul Sofiei Loren căreia, întorsă în patrie, Italia i-a oferit trandafirul recunoștinței și puscăria la Caserta, un palazzo divin cu nu se știe câte sute de încăperi imperiale. Italienii se plictisesc doar atunci când au ce mânca. În rest pun la cale spectacole.

Îmi place teribil la clasa a II-a. e un fel de minereu călător, fără ștaif și cravată, o periferie cehoviană unde fleacurile strălucesc ca diamantele și dau farmec umanității cu mai puțini soldi, adică bani. Sint și rămin în călător de clasa a II-a, ceva mai în coada trenului. E o plăcere înjată de circumstanțele crizei mondiale, ca să spun așa, cunoașteți. Ador aglomerația, lumpenul, efortul de a-mi găsi un loc din două coate, patru pe o banchetă, 1.000 kilometri așa, ador pensiunile obscure de la etajul IV la care ajungi urcând gîndind cele două valize și nu găsești loc, e complet, și doar voiai un singur pat ieftin iar signora Fiorella se scuza că nu dispune decât de un letto matrimoniale, adică să plătesc și locul femeii care ar trebui să fie cu mine și din păcate nu-i.

Cînd călătorești tu la clasa a II-a e-ți și hotărît să trăiești totu la clasa a II-a. Ah, signora Fiorella din Roma, cum îmi cerea ea banii înainte, de noaptea-n cap, voce răgușită, uzată, de precupeată, dom-niile impozibile sint mari, 20.000 lire e pretul minim, vazăzică un dolar ora de somn, calculez în valuta țării mele și mă sperii, bietul de mine, de unde să știu eu că din curtea interioară, pînă după miezul nopții televiziunea și gălăgia locatarilor îmi vor transforma somnul într-o dorință irealizabilă? Jublez înșă la gîndul că am la purtătorul celebrului salam de Sibiu, o adevărată artă, roșie care-mi rezolvă considerabil obiceiul uricilor de a mânca. Adaog la proteina de-a-casă un litru de lapte peninsular, trei panini, o piecă și cei 20 kilometri de mers pe jos mîine mă așteaptă să-i consum. Rezist, nimic nu mă umilește, nici chiar marile pulmanuri cu toilette chimice. Trec printre bunurile pămîntesti, m-am desprins de contingent, calea spre Spirit îmi este deschisă, n-am dorințe și de ce le-aș avea?

PINA la Stracuze e cale lungă; voi călca pe urmele lui Platon-grecul, filosoful-filosoful vinut de un Oarecare Tiran ca sclav, asta se cunoaște. Uneori Tiranii se lipesc de cîte un nume ilustru ca să rămină în istorie, altfel îi inghitie groaza comună. Dacă mă gîndesc bine, în urmă e numai nebulie.

De la Neapole la Villa San Giovanni, unde voi parăsi pe un traghetto pămîntul ferm al Europei, tînutul e arid, împărăția caprelor, cum am învățat din filme și jurnale, populația rară, ca bărbății prin satele noastre; numai că în ultima vreme au apărut de-a lungul țărmului mici rezedinte de vacanță. În august italienii se retrag la mare să se bălăcească în apa cea mai albastră, printre sirene și pești-spadă.

Paralel cu linia ferată, autostrada aeriană Del Sole, undeva sus, evită stîncile, apare-dispare, cînd cocoțată pe piloni, cînd suptă de galeriile cu lumină de sodiu și imense ventilatoare; prelungind piatra roșie, pe coiful reliefului accidentat cîte un paesino cu străzi comprimate și celeste, un pînten locuit de cetățenii sudului. Miroase a amar, a scoici aruncate pe plajă, marea iese din întuneric în dreapta, e liniștită, metal topit, și geometrul îmi indică Acolo, în direcția aia e Stromboli, adică am ajuns viza-vi de Messina.

În Italia ceea ce nu incipe în muzee rămîne afară.

Traversarea strimtorii este ea însăși o operă de artă. Trenul fragmentat în bucățele este inghitit de un traghetto printr-o gură gigantică, și, în burta balenei, te simți ca Iona. Haideti cu noi pe punte, mă invită geometrul, tu rămi să păzești bagajele, și catanezul care n-a scos un cuvînt tot drumul încuviințează tăcut din cap. Probabil că și sicilienii își au ardeleii lor scumpi la vorbă. Urcăm o scară metalică întortochiată, aidoma cu scară marinărească din cupola basilicii San Pietro (acolo 310 trepte + alte 300 pînă

pe acoperișul bisericii), și odată ajunși pe puntea superioară privești este magnifică. Pentru a o înțelege mai corect bea o cafea, mă reamint de balustradă: răsăritul de culoarea florii de o-leandru în stînga; în dreapta noaptea Insulei și noi despicîndu-le cu prova în două jumătăți distincte, așa cum ai tăia în două un măr. În stînga azzuro, în dreapta stelele Siciliei. Toate astea nu mai erau de clasa a II-a. Clipocitul apei, năsterea culorilor, pescărușii, adierea tropicală, buzele femeilor și primele raze prefăcînd în marmoră conturul Messinei, vocile interioare ale istoriei romane te aruncă în decolteul luminos al visului. Și deodată — mirosul Insulei, flonare de lămii și ginestra. Platon alesese bine locul pentru utopia lui republică a literelor.

Traversarea durează jumătate de oră, uimirea persistă ani în șir. Coborim în cală. Fără amicii mei ragusani m-aș fi rătăcit în burta acestui metalic Moby-Dick. Bagajele sint la locul lor desigur, mă chinuia prejudecata că pentru ceea ce văzusem afară ar fi obligatoriu să plătesc, prin compensație, cu o nenorocire. Înfricoșat că prețutîndeni misună hoți, iată acum mi-e rușine de mine însumi.

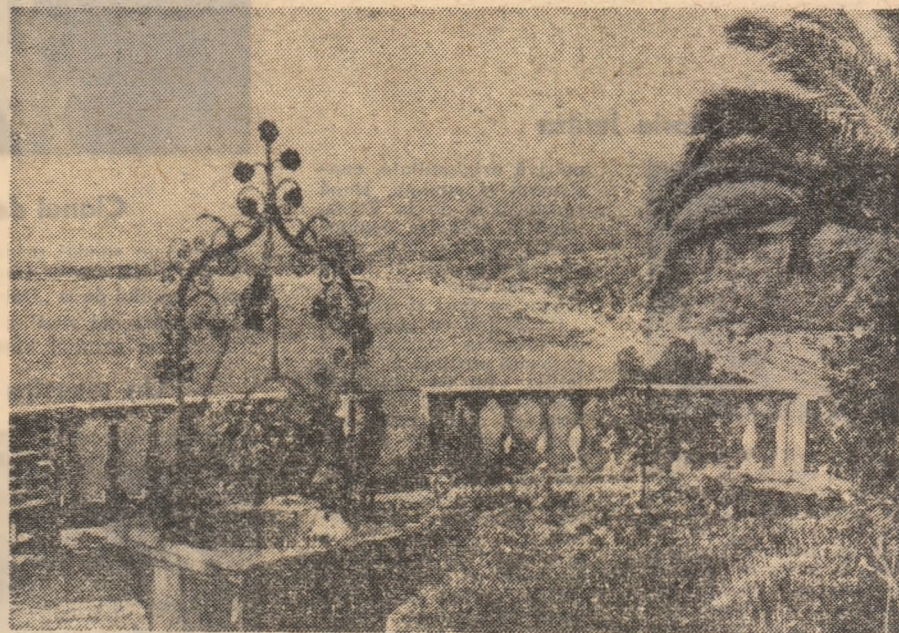
SI AM AJUNS la Messina în alba, adică în zori, pentru a vedea me-reu fumegosul Etna, cu zecile lui de cratere, și Riviera.

Blonzi, la fereastră vagonului, țin gura în formă de O; o-la-la. Traghetto ancorază solid, ne aflăm în burta balenei, o nemtoaică își caută disperată vagonul, nu știe o boabă italiană. Observ și alți rătăcitori imprudenți, vagoanele, ca și pisicile noaptea, sint asemenea. Personalul vaporului încearcă să-i ajute. Aerul african a pătruns deja în cală; înotăm în sudoare. Cînd vii din nord numai și vederea unui palmier te incinge pînă la roșu. Fie-b hainele pe tine, pariez că sint unicul român de pe vas. Cîștig pariul cînd aud „lăsa-mă în pace”, tresar căutînd sursa expresiei, oare să fi pierdut pariul? Emană de la geometru. Îl întreb consternat dacă știe românește, o nu. E chiar dialectul sicilian, unul dintre numeroasele, cu parole surprinzătoare de identice cu-ale noastre. În Catalonia am avut aceeași plăcută surpriză, cu doi ani în urmă: o domnișoară, fiica poetului Goitysolo (unde este y-grecul?), avea o intîlnire cu un hidalgo și își descifra bioritmul năzuind să afle dacă este în deplinătatea posibilităților ei intelecto-sexuale cînd a susurat: eu cred că nu se poate.

Trenul se realcătuiește și ieșim în zorii Messinei, pun piciorul pe Insulă și mă cred mai înțelep. Voi face o escală la Catania. Milano-ul sudului, port important și de-aici consecințele: străzi sub presiunea contrabandei, viteză, decibeli și cosmopolitism, Teatro Massimo Bellini, Mafie și Universitate, asfalt înfîcș, Pronto Soccorso Ospedale (Salvare), Carabinieri, Violentă, Corso Sicilia, Ambiguitate și Castello Ursino. Borg recomandînd pe afișe ultima gumă de mesecat. Se poartă din nou scurt, luați a-minte domnișoare, natalitatea va fi, deci, în creștere. Tomba di Bellini, flori și mercato stradale sau fieră zilnică, poți cumpăra și o aschie din crucea Mintuirului și un casetofon moale. Elefantul — stema cetății și, vai de mine, era să uit esențialul: plutind fil-fil și omni-prezent peste o lume în blugi sau fără, sau peste negotul paranoic, trece pe bol-tă bătînd leneș din aripi Sant Agata, ocroritoarea orașului haotic, patroana mirifică cu o lungă țigară Marlboro în gură. Unde e port și Marlboro cartonat, japițe și vagabondai, Interpol și hașă, iar la subsol resturile amfiteatrului roman din Piazza Stesicoro asteantă un viitor mai acătării. Misticismul e un alt drog, îmi atrage atenția geometrul, ca orice ideologie, intervine laureatul (în ce, n-am înțeles).

„Un” antecă legenda racconta come Catania sia stata fondata in tempi remoti o da : i giganteschi Cicloni, i Lestrizoni, i Lotofagi”. Am încheiat citatul din plantul turistic, așa, care vazăzică. În plin secol al navei spațiale sunranaturalul domină viața sicilianului; orice catedrală care se respectă dispune de o „secție” de miracole bine pusă la punct. Le-am văzut la Tremestieri, la Trecastagni și Pretutindeni, oameni în toate mințile, zău așa, atîrnă chipul Madonei în fața casei și plătesc o contribuție bănească pentru ocroritorul cerșe al vieții și succesului în afaceri și iubire. Sfîntul este sărbătorit anual ca și cum chiar ar exista.

RIVIERA Siciliei: o floră exorbitantă, unică în Europa, stropită cu cele mai rafinate spray-uri pariziene, marea-i spălată cu shampon, muntele intră cu sandalele-n Mare, valuri de flori ciclame, fichi d'India în crăpăturile stîncilor, palmieri, magnolia și faragioni, adică pietre masive în apa sărată, de culoarea amurgului, populat de Ciclopi, vile boierești și nebolerești, o spiasia alunecînd fără sfîrșit de la Taormina la Acireale, Aci Trezza, Aci Castello pînă dincolo de Siracusa lui Platon, soare orbitor, micile restaurante și baruri pe plajă unde peștii sar din Mare Ionio direct în farfurie, muzică și 700 000

Taormina

lire o cabina de vară. Am trecut ca o nălucă prin toate, iar spre Palermo, pe autostrada rapidă care taie insula în diagonală, spre a mă întoarce pe Riviera de nord spre Messina, pe la Tindari, Bagheria, Termini Imerese, Cefalù și Capo D'Orlando, a ezări albe plouate de lumină antică; timpul stratificat în fundațiile construcțiilor, case peste ruine grecesti, coloane romane încastate în ziduri cartagineze și Evul Mediu cu ferestre îngustate privind veacul XX cu suspiciune; cristale locuite, într-o înghesuială de tîrg shakespearian. Și uneori olande ca la Mangalia de pe timpuri.

Iată Chiesetta di San Giorgio din Taormina, săgeată pe buza prăpastiei, cu unghiurile ei de fugă, virful unei piramide de cuarț implintat în fragedul azur, ori San Michele ori San Pietro, lăcașul pentru un Dumnezeu de buzunar, păzite de chinaroși „ca fuselii” și, la orizont, magi-cul Etna dominînd peisajul pe o rază de mai bine de o sută de kilometri. L-am urcat, am urcat o parte din el pe rețeaua hașurată a drumurilor asfaltate, o plasă de pescuit, ca să spun așa, care-i prinde baza conului: în loc de noduri — pae-sini potopite de verde, verde impenetrabil de ardori de niatră vulcanică. Mai sus de Nicolosi, Pedara și Zaferana cresc castanii comestibili și alunii fabricilor de ciocolată. Uneori la Nicolosi ninge, la Catania niciodată. Refugiul G Savienza e punctul maxim, 1.910 m, la care ajunge gîndind Alfeta noastră. Bem o cafea „la bar”, cea mai bună din lume, la întîlnirea aceea, ne asigură barmanul. Spre virf urcă o telecabină, sau mai multe, pînă la observatorul Etno, unde specialiștii ascultă la căști ce se petrece în furnalele inferului. Mici cratere însă, ca niste buduroaie de albine, sau ca pălăriile chin-ezești de paie sint prezente și la 1.000 m. În stîlcelul lor, cam în laringe, zărești zănodă de anul trecut. De la zănodă la foc e doar o secundă geologică. Lava dărimă, arde, și omul ridică iar casa cu o teraciotă specifică sicilianului, familist de profesie. Ca după o invazie barbară. Cum știm noi din istoria noastră. Mereu așa. Nu greșesc cînd consider că si Pina a format caracterul dîrz al insularilor. Pe solul cimentat sicilianul cără cu stelele substanta roditoare care cu 20 ani în urmă era lava vulcanului. Planează un fir de via de vie, îl infasă, îl a-lătează, îl vechiază noaptea la căoștii. Sărăcia îl învață munca, nu școala. Ne aflăm în mezzogiorno. Interiorul Insulei e lunar. Există zone atât de aride încît te noti crede acolo pe o planetă nelocuită. Și totuși ovăzul, ca oîrul scurt al recrutului, crește. Am lăsat o parte din sufletul meu măslinului, această oaie a desertului sicilian; nu cere nimic decât astentare și încredere. E atât de cuminte încît mare un sclav resemnat; pumnul rădăcinilor sfîrșind piatra pură de ultimă nicătură de ulei și frunza neînsemnată, de salcie argintie, nemîscată în arsită, un fel de steag al anonimului. Măslinii răspîndiți în pîlcuri pe versanții austeri, ca oile noastre, turme de măslini pascînd soarele. Mi-a plăcut modestia lor proletară. N-am să-i uit niciodată fiindcă ei, ca și mine, urăsc trufia și lăcomia dictaturii. Cîndva va fi revolta măslinilor, presint.

Există pe-acolo și un flume, ceva rar, Alcantara; taie adînc, vertical o masă neagră, argilooasă, de lavă preistorică. Arabii îl numeau Al Cantara, adică podul. Grecii, iubitori de apă, s-au așezat prima dată aici întemeind Naxos. Sint grozav la istorie cînd am cartea în mînă. Nu-mi place să scriu așa, cu date, cu denumiri, despre muzee și pictori. Prefer viața ireparabilă, clipa, acum. Poți vedea multe albi de riuri prin Sicilia. Sint scate, podurile traversează denozite imense de gunoaie, rifiuti, cîmitire de automobile, milioane de butelii de răcoritoare și detergenți. Ironică soartă ca tocmai ce este sortit să curețe, să spele, murdă-

reste, împletească natura. Din moartele alea de automobile, să fi avut la mine un inger cu un aparat de sudură, mi-aș fi făcut rost de un Volvo strălucitor să-l duc acasă. Mai greu ar fi fost la vară. Mahalaua mea din Bacău ar fi rămas paț plescînd din limbă țî-țî, țî-țî.

Dar să revin la cele 44° la umbră, pe cînd la soare nu te puteai arăta. Mă uitam în jos și n-aveam umbră, gîinile ouau ouă fierte. Numai fiind mîștră puteai rezista. Bătea Siroco dinspre Africa fără să tremure frunza. Smochinul se bucura. La prînz orasele sint pustii, ne retragem după renumitele jaluzele italiene, acum se circula excelent cu mașina prin cetăți, pentru că media crară în peninsula este doar de 11 km/oră. La televizor, pe unul din cele nouă canale, văd oameni în jurul unui fir de apă potabilă, o tisitoare ca în Gara de Nord. Îmi amintesc o reclamă politicoasă, o recomandare, o etichetă lipită pe tot ce-i suprafată plană, ușă de biserică sau de bordel: Apa dă culoare vieții, n-o risipiți!

La Venetia, la Villa Rosa, îmi cînta mierla la fereastră. La Enna, care-i chiar simbul cîntat al insulei, vrabia era cenușă. Cînd părăseam Sicilia, Messina se profila seara pe un fundul de flăcări zdrentuite; ardeau păduri, boscheți, ierburi. Întocmai și în Calabria, o imagine dantescă. Încerc să iau legătura cu informația unei gări importante și pînă la orele 17 a 2 secunde telefonul e blocat. La 1 fix viața iese din paralizie. A fost primul meu contact cu o grevă. Am făcut un drum prea lung ca să văd și cîteva meciuri de fotbal la un Philips cu telecomandă, un Mondial colorat, dominat de brazilieni. Căldura și maniera de joc a „echipei albastre” intrisăr Italia. Molesală și tritare și nemulțumire temporară năste eternitatea romană.

Laureatul și geometrul sint la Ragusa, simpatnici și aroape șomeri. Au cedat locul, la înapoierica mea spre Roma, unei femei cu un copil în brațe și cu un tată cu dexterități matiarhale. Plînsul alina micu, continuu și acut, m-a aruncat fărăși în brațele confortului clasei a II-a, atât de dragă mie. Astfel m-am inițiat în înfășurarea unui prunc al secolului XX; e o chestiune de spray-uri, nimic mai simplu; cînt călătorești, înveți. Se desfașă conilul ud, se utilizează spray-ul nr. 1 formînd un nouas antipipi în zonă; ăla mic începe să ridă. Se coboară chiloteii cu mina stîncă, în vreme ce cu dreapta se atacă spray-ul nr. 2, și se eliberează continutul asupra chiloteilor uscați pentru dezinfecție și pentru realizarea unui mediu bazic imorejural nouoului. Chiloteii uzi și împachetați solicită spray-ul nr. 3. Cu nr. 4 se orește conilul din ris, iar cu 5 se pulverizează prin compartiment ca să fie plăcut. A fost un întreg tărăboi fiindcă el, tatăl, uitase acasă spray-ul nr. 6 și am înțeles că nu pentru prima dată l se reproșa asta. Au fost deri nevoiți să utilizeze direct spray-ul nr. 7 pentru ca pofa de pînă la drum a micului italian tr-turat de industria de spray-uri, să fie anihilată pentru două ore, cît garanțea fabricantului. Iur că cele relatate s-au petrecut întocmai, în ziua de vineri 25 iunie în trenul expreso Siracusa — Venetia, cînd buletinul meteo a fost mai îngăduitor cu noi: doar 41° la umbră.

Am ajuns cu bine acasă, dar misterul spray-ului nr. 6 urmărește ca o fantomă. San Pietro, Muzeul Vaticanului și Via dei Fori Imperiali, Cimitirul Capuchinilor din Palermo, Piazza Signoriel florentine, Uffizi și Isola Murano, Termele lui Caracalla, scad vertiginos în amintire.

Devin un punct de fugă.

Ovidiu Genaru

Maria Jeritza

● A murit la New York, aproape centenară, una dintre marile artiste lirice ale primei jumătăți de secol, Maria Jeritza, pe numele ei adevărat Jedlitka. Născută la Brno în 1887, și-a început cariera modest, în corul Operei din München, ca să devină curând, la Viena, o sărbătorită interpretă a operelor lui Leo Fall, Franz Lehar, Emeric Kalman și Oscar Strauss. De pe scena Operei populare a trecut în scurt timp la Opera de stat, unde, ca membră titulară a celebrei instituții lirice, a interpretat, între 1912-1935, numeroase roluri construite cu o rară inteligență, pe un fond de mare sensibilitate. Criticii au remarcat în unanimitate ca vocea ei, jocul ei de scenă, prestigiul ei artistic au un fel de reverberație spontană în public, un fel de magie care i-a însoțit până la sfârșit aparițiile.

Având un registru uluitor, un timbru de o rară finețe și o vibrație dramatică unică, Maria Jeritza a triumfat deopotrivă la Viena, în teatrele de operă de pe continent și pe scena Metropolitanului, a cărei membră titulară a fost între 1921-1932. Un deceniu de succese fără egal în opere de Wagner, Verdi, Puccini și Richard Strauss, interpretate cu o maleabilitate și adaptabilitate uimitoare, cu daruri actoricești de excepție. Fiecare apariție a ei era socotită o adevărată creație, având deo-

potrivă originalitate, consistență și suplete. După spectacolele de la Viena, publicul organiza demonstrații în onoarea ei, conducând-o în alai de la Operă la hotel cu torțe, ploaie de flori și urale.

Cunoscând ca puțin alții întreaga mașinărie a teatrului muzical, ca și relațiile lui cu publicul spectator, Maria Jeritza a fost cea dintâi cântăreață care a pretins și a obținut onorariile fabuloase ale vedetelor de mai târziu. S-a priceput să-și facă publicitate, să transforme reclama într-o artă la fel de rafinată ca și cântul și jocul ei de scenă. A știut să imprumute spectacolelor o notă de gravitate și ceremonial, incit inspiră admirație și stăruie neîntrepuț aplauze. Socotea profesiunea de artist una de noblețe spirituală, care obligă la atitudine și militantism. Din clipa cind a încetat să cînte, a căutat să fie utilă prin instituirea de premii, burse, concursuri pentru tinerii artiști lirici. Ea a mobilizat bani și energie pentru reconstruirea Operei de stat din Viena, incendiată de bombele ultimului război, și a apărut — la o vîrstă cind alți artiști nu mai cîntă demult — la Opera populară și Theater an der Wien, oferindu-și gajurile fondului de refacere a clădirii distruse.

Poreclită „Eleonora Duse a teatrului de operă”, Maria Jeritza a imbinat conduita în viață cu cea din teatru, rămînînd pînă la sfîrșit o autentică prima donna. Funerariile ei de la New York au durat șapte ore din pricina discursurilor omagiale rostite de cîntăreți, compozitori, dirijori, critici și reprezentanți ai vieții muzicale mondiale.

Ca toți marii artiști, Maria Jeritza a fost o personalitate complexă, completă și irepetabilă.

Clanul de la „Dallas”

● Într-un sondaj printre spectatorii francezi asupra Clanului de la „Dallas”, actorii cei mai apreciați din serialul bine

cunoscut și publicului nostru sînt cei care au interpretat personajul „perfidului” J. R. și al „mult încercatei de des-

Un maestru al trandafirilor

● „Rafael al florilor” a fost supranumit artistul belgian Pierre-Joseph Redouté (1759-1840) de către contemporanii săi. O confirmă din plin splendida expoziție deschisă pînă în toamnă la Centrul parizian Beaubourg, expoziție care a prilejuit emoționante evocări ale personalității și operei lui Redouté, artistul care s-a bucurat de protecția tuturor celor care s-au succedat la putere în Franța: Marie Antoinette l-a numit „desenator al cabinetului reginei”, Republica

l-a desemnat „desenator al Academiei de științe”, Josephine de Beauharnais l-a transformat în „pictorul florilor împărătesei”, iar regatul reinstaurat i-a remis însemnele Legiunii de onoare. Un îndreptățit omagiu — scrie critica — oferit unui ilustrator excepțional care, imbinînd talentul pictorului cu rigura omului de știință, a lucrat cu cei mai mari botaniști ai timpului său. În imagini, flori desenate de Redouté și în medallion, portretul pictorului.

„Interlit”

● Scriitorii din 48 de țări au participat la „Zilele internaționale ale literaturii 1982 — Interlit”, desfășurate recent la Köln și consacrate în principal relații dintre literatură și mișcarea pentru dezarmare și pace.

Dintre scriitorii ale căror intervenții au fost remarcate în mod deosebit se numără conducătorii celor două delegații germane: Bernd Engelmann, din R. F. Germania, și Hermann Kant, din R.D. Germană.

Max Frisch — un nou roman

● Aceasta este povestea unui om care refuză să fie așa cum îl obligă logica împrejurărilor — astfel definea, laconic, scriitorul elvețian Max Frisch noua sa carte intitulată „Barbă albastră” (ed. Zerkamp). Subliniind că la cei 70 de ani împliniți anul trecut Frisch reia — evident, în forme înnoite — temele cărților sale mai vechi, ziarul „Frankfurter Allgemeine” scrie că deși romanul nu se citește dintr-o răsuflare, el poartă pecetea de calitate a scriiturii frischeiene. Alcătuită parcă din fragmente mozaicale, narațiunea debutează cu procesul unui medic acuzat de a fi ucis o prostituată. Din lipsă de dovezi, el este disculpat, dar procesele sale de conștiință abia acum încep. Marcat de proces și de consecințele lui, el simte nevoia de a vorbi despre viața sa, despre căsătoriile sale nereușite, despre relațiile sale complexe și neînțelese cu femeia ucisă.

„Îl recunoaștești?”

● Această fotografie reprezintă pe Fred Astaire în filmul recent lansat pe ecranele pariziene cu titlul „Fantoma din Millburn” (titlul american „Ghost Story”) în care cel lebrul actor, care a revărsat atîta talent în roluri de maestru dansator interpretează un personaj alături de Melvyn Douglas, Douglas Fairbank jr., John Houseman. Filmul cu fantome se vrea umor, dar pare-se — după primele cronici — că abuzul de spectre, uragane, capete de mort și blesteme nu face decât să eclipseze intenția artistică a lui John Irvin.

Ecranizare după Moravia

● Scriitor, scenarist și regizor, Fabio Carpi se pregătește să transpună pe ecran romanul lui Moravia „Le ambizioni sbagliate”, „Finalul romanului nu m-a plăcut, însă — mărturiseste — s-l-am schimbat, firește, de comun acord cu Moravia care rămîne indiscutabil cea mai reprezentativă

personalitate a romanului modern. Nici el nu era prea mulțumit de soluția găsită inițial în roman”. Ca scriitor, Fabio Carpi a publicat două volume de povestiri și cinci romane. Ca scenarist, a scris peste 50 de texte pentru diverse filme realizate de Nelo Risi, Vittorio De Seta, Florestano Vancini, Nino Manfredi etc. „În general îmi place să filmez ceea ce am scris eu și mai ales nu-mi place să răstălmăcesc un roman al altcuiva, așa cum a făcut Godard cu „Il disprezzo”, al lui Moravia.” În fotografie, actrița Veronique Genest, interpreta rolului principal.

Nathalie Babbitt, scriitoare pentru copii

● „Am cel mai mare respect față de inteligența, sensibilitatea și imaginația tinerilor” — declara Nathalie Babbitt, celebră scriitoare americană pentru copii, graficiană și critic totodată. Cele mai multe din scrierile ei au fost înscrise pe lista „Cărților bune pentru copii” întocmită de „American Library Association”. Primul său volum, „Kneeknock Rise”, a obținut premiul John Newbery, iar „Tuck Everlasting” a fost distinsă, în 1977, cu premiul Hans Christian Andersen.

Jean Girault

● Într-un spital din Dunan (Franța), unde se afla internat de trei săptămîni, a încetat din viață, în vîrstă de 58 de ani, cunoscutul regizor francez Jean Girault (n. 1924), care, în activitatea sa de scenarist și realizator de filme s-a remarcat în special prin comedile politiste al căror interpret a fost Louis de Funès. Dintre principalele sale creații reamintim „Poliștii” din Saint Tropez, „Gorilele și Un polițist” la New York.

Am citit despre...

Desprinderea din beznă

CIND s-a dus pentru prima oară la școală, l-a mințit pe învățător că are trei ani. „Să nu-l credeți, abia în iulie o să aibă trei ani”, l-a pîrit însoțitoarea surioarei lui, elevă de drept în clasa întâi, dar Wole a replicat demn: „Am aproape trei ani. Oricum, am venit la școală. Și am și cărți”. Cărțile erau ale tatălui lui, directorul întregului complex de învățămînt din localitate. „Și-ntr-un an de zile, scria și citea”, cum spune poezia cu „morală” pe care o știu de la tata. Pînă aici, nimic de mirare. Copii la care aptitudinea pentru lectură se dezvoltă precoce au existat totdeauna și pretutindeni, la Focșani ca și la Tucson (Arizona), la Marsilia și, de asemenea, la Osaka.

Aceiunea cărții Aké, anii copilăriei, de Wole Soyinka, se petrece, însă, în zilele premergătoare celui de-al doilea război mondial, într-un tîrg din vestul Nigeriei, pe atunci colonie britanică, altfel spus într-o lume despre care noi știm doar că era foarte înăpăoiată, primitivă. Romanul autobiografic al marelui prozator nigerian ne confirmă această reprezentare pe care am fi putut s-o credem greșită, tributară unor prejudecăți eurocentriste. Nu, nu era greșită. Doar incompletă. Da, Odemo, adică regele din partea locului, mincase, se spunea, la încoronare, inima și ficatul înaintașului său, pentru a-i moșteni virtuțile, dar micuțul Wole nu izbutea să asocieze hidoasa idee de canibalism cu amabila persoană vîrstnică, rudă și prieten al tatălui lui, eruditul Director. Da, la Aké, unde cele mai evaluate pături ale societății trecuseră la creștinism, fermecele și descintelele mai aveau curs și printre cei convertiți la monoteism și copilului bilingv, care vorbea la fel de bine engleza și yoruba, îi venea greu să înțeleagă deosebirea dintre „credință”, cuvînt onorat în familia sa, și „egungun”, credința pagină, considerată a fi vrăjmașă de moarte a „credinței”, sau între sfinți și „egungun” (însemnînd, de data aceasta, spiritele morților, un fel de duhuri rele, temute). Practici magice se însuiau, în virtutea tradiției, în viața de fiecare zi, în povești și în povești, în sistemul de îngrijire a sănătății și în relațiile dintre oameni.

Wole cunoștea și Isara, satul bunicului său, unde își petrecea vacanțele, „un altfel de acasă, cu cîțiva pași mai în trecut”. Acolo vedea lucruri pe care le detesta — tatuaje verzi și indigo pe brațele și trupurile femeilor, ignorarea regulilor sanitare elementare, obiceiuri înjositoare ca „prosternarea pe ulițele pline de praș și murdărie, o formă nu prea igienică de salut”, exprimînd venerația față de bătrîni și de superiori, micul Wole fiind mulțumit că, în calitate de copil al Directorului, nu era obligat „să se tîrască pe jos și să-și bage nasul într-o diră de urină, fie ea de om sau de cîine”. Tot la Isara s-a supus de bună voie la 11 ani — copilăria evocată se încheie la puțină vreme după aceea, odată cu intrarea în școala secundară — unui ritual inițiativă condus de bunicul său, constînd într-o serie de dureroase incizii în încheieturile picioarelor și minilor, urmate de oblojirea cu o mixtură stranie, pentru a-l ocroti de primejdii în viața mai puțin ocrotită pe care o începea și pentru a-l face să înțeleagă că există și lucruri „pe care lumea creștinilor și cărțile le ignoră”.

Am stăruit asupra vîlmășagului de eresuri și superstiții care solicitau imaginația sensibilului copil, imbinîndu-l cu vraja datinilor străvechi, deoarece în această admirabilă carte de amintiri din copilărie înăpoeirea extremă și năzuința emancipării prin cultură, prin însușirea lăcomă a valorilor civilizației moderne stau, ca în nici o altă scriere, alături, într-un contrast atît de frapant incît ar putea să pară didactic, teizist, realizat artificial în condiții de laborator, dacă n-ar fi evident că sînt, cu toatele, frînturi coexistente de viață întreagă, normală, intensă, exuberantă în manifestările ei. Controversele cărturărești dintre director, bibliotecar, profesori și alți intelectuali, aviditatea cu care viitorul scriitor se cufundă în delicia lecturii uitînd de tot ce-l înconjoară, neobișnuitele (pentru noi) rigori și liberalisme ale severului sistem de educație cărui il este supus sînt — vom vedea — cîteva din pirghiile cu ajutorul cărora se va desprinde surzind înduioșat din beznă imemorială și va alarga cu viteza talentului de excepție pe calea libertății spirituale pregătită de luminata generație precedentă — părinții săi și prietenii lor apropiați.

Felicia Antip

Un mare scriitor japonez

● Presa literară din U.D. Germană semnalează apariția, în traducere, volumului „Rashomon” al prozatorului japonez Akutagawa (1892—1927). Deosebit de apreciate sint capacitățile ale de percepție și de rețineră a sentimentelor și frământărilor omenesti, vieții intime și a relațiilor sociale. Exprimându-se în modalități valuate, cu lirism sau cu ironie, cu precizie documentară sau cu ton acuzator, Akutagawa își vadește în această nouă versiune europeană durabilitatea și valabilitatea universală pe firmamentul marii literaturi.

Giuseppe Tomasi di Lampedusa

● La 23 Iulie s-a împlinit un sfert de veac de la moartea scriitorului italian Giuseppe Tomasi di Lampedusa (1896—1957), autor al romanului postum „Ghepardul”, 1958, caodoperă a prozei italiene postbelice, care evocă repusculul aristocrației italiene în viziunea unui lustru reprezentant al acesteia; romanul strălucite prin înalte semnificații filosofice vizind conștiința umană.

„Hamlet și Oedip”

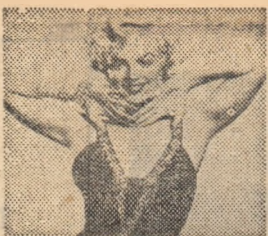
● Ultimul număr apărut (I/1982) al publicației „Revue de la Littérature Comparée” tipărește studiul „Hamlet și Oedip” de A. Lora. Acesta pornește de la lucrarea Mariei Delcourt, „Oedipe ou la légende du conquérant 1944—1981”, care consideră istoria lui Oedip cel mai complet dintre miturile politice: episoadele succesive se leagă toate de ideea regalității. Tema cuceririi puterii se găsește în centrul legendei lui Hamlet. Relevând mai departe analogiile de structură între cele două piese, A. Lora se întreabă dacă Shakespeare a cunoscut piesa lui Sofocle. În lucru e sigur: acesta a cunoscut Oedip rege de Seneca.

„Personaj și păsări”

● Anul acesta reputatul artist spaniol Joan Miro a împlinit 89 de ani (n. 1893, Pirelona). Pentru a-l sărbători în mod deosebit, un grup de oameni de afaceri texani au achiziționat o sculptură de proporții uriașe intitulată „Personaj și păsări”. Lucrarea a fost instalată în fața Turnului comercial din Huston, clădirea cea mai înaltă din oraș — 75 de etaje, cu prilejul aniversării marelui artist.

Restaurarea casei memoriale Ivo Andrić

● Presa iugoslavă informează de curând despre restaurarea casei din Belgrad în care și-a petrecut ultimele decenii din viață Ivo Andrić și transformarea acesteia în casă memorială. Noul locaș de cultură al Belgradului adăpostește biblioteca marelui poet, novelist, romancier, eseist și critic care a fost Ivo Andrić, cel dintâi nume iugoslav alături în 1961 și alături de valoroși creatori ai lumii care au fost distinși cu Premiul Nobel pentru literatură. În afară de bibliotecă și diferite obiecte care i-au aparținut scriitorului mai sunt expuse ediții și manuscrise ale principalelor lucrări ale lui Ivo Andrić, printre care: „Ex Ponto”, „Anxietăți”, „Cronica din Travnik”, „Era un pod peste Drina”, „Curtea blestemată”, „Elefantul vizitului” etc. Sint expuse, de asemenea, file de corespondență, fotografii și exemplare din revista „Kujizevni jug” (Sudul literar) al cărui fondator a fost Ivo Andrić.

„Marea uitată”

● Sub acest titlu, „Le Nouvel Observateur” deplinae faptul că deși la 5 august se împlinesc 20 de ani de la moartea celebrei actrițe Marilyn Monroe (în imagine), nici un cinematograful francez nu s-a gândit să programeze „măcar o singură peliculă” din filmele sale.

Aix: Visele lui Carzou

● În perioada Festivalului internațional de artă lirică și de muzică de la Aix, reputatul artist Carzou care a realizat afișul festivalului (în imagine) și-a expus picturile și lucrările de grafică în cea mai celebră galerie a

orașului. Trezeci de litografii și tablouri, dintre care unele foarte vechi, afișe, tapiserii, sculpturi s-au constituit într-o mătură a vitalității și fanatiei acestui artist care, după cum scria Marcel Brion, „anticipăză nașterea obiectelor și pregătește acestora o intrare insolită și triumfală într-un univers în care locul lor era vacant”.

„Dragoste pentru dragoste”

● După ce, în urmă cu un an, Jean-Louis Barrault și Madeleine Renaud „părăseau” clădirea Teatrului „Orsay”, organizată de ei într-o gară părăsită, ei au organizat recent un nou locaș al Thaliei într-un patinoar dezafectat. Noul spațiu teatral, „Rond point”, a fost inaugurat de ei cu spectacolul „Dragoste pentru dragoste”, un colaj de texte din Anouilh, Corneille și Molière, spectacol care se bucură de un deosebit succes în rândurile publicului parizian. Concomitent cu spectacolul amintit, prezentat în sala mare, compania Barrault și Renaud prezintă într-o sală mică transpunerea scenică a piesei lui Beckett — „Oh, ce zile frumoase !...”

Noutăți de la „Piccolo teatro”

● Celebrul „Piccolo teatro” din Milano, după un deosebit succes cu „Slugă la doi stăpâni” de Goldoni, continuă seria reprezentațiilor cu „Omul cel bun din Sicilia” de Brecht și „Furtuna” de Shakespeare. Totodată, pregătește două premiere cu care va pleca în turneu la Paris și Berlin: „Trezirea primăverii” de Wedekind și „Oh, ce zile frumoase !”, de Beckett. Numeroasele spectacole și turnee ale teatrului au creat posibilitatea stringerii unor fonduri considerabile care au contribuit substanțial la construirea unui nou sediu, cu două săli: una mică, ce va fi dată în folosință în stațiunea 1983—1984, iar alta mare, care va fi inaugurată, după cum declară regizorul Giorgio Strehler, cu un „Faust”, în stațiunea 1984—1985.

Premiul Saint Simon

● Al 8-lea premiu Saint Simon a fost atribuit lui Elisabeth de Miribel pentru volumul de memorii „La liberté souffre violence” și Soniei Vazliano-Eloy, pentru „Les Demeures de Gaille”, 1943—1945. Premiul a fost creat cu ocazia tricentenarului nașterii lui Louis de Saint-Simon, la inițiativa lui Maurice Genevoix, pe atunci secretar al Academiei Franceze, iar acum juriul este prezidat de Maurice Schumann, de la Academia Franceză.

Congresul Stendhal

● Al 15-a Congres internațional Stendhal, cu tema: „Stendhal și romantismul: artă, literatură, călătorii” se va desfășura, între 7 și 11 septembrie, în orașul Mainz (R.F.G.), organizat de seminarul de romanică al Universității Johannes Gutenberg și de Asociația amicilor lui Stendhal din Paris. Congresul de la Mainz prefătează de fapt o serie de manifestări ce vor fi organizate, în țările de limbă germană, cu prilejul comemorării, în 1983, a 200 de ani de la nașterea marelui scriitor francez.

Proza unui poet

● Istvan Vos, reputatul poet ungur din generația mai veche, laureat al premiului Kosuth, este autorul romanului autobiografic „De aceea vulturul croncăne”, amplă narațiune epică dedicată vieții literare maghiare dintre cele două războaie. Romanul a fost publicat un sir de ani în revista „Kortárs” și încă de la apariția lui în foileton a fost remarcat de critică pentru subtilitatea observațiilor, valoarea sintetică, profunzimea filosofică în judecarea unor fenomene caracteristice literaturii din perioada respectivă. Istvan Vos — scriu un critic — a recompus atmosfera unei epoci istorice complexe, a creat o serie de portrete literare strălucite, între care neîntrecut este portretul lui Miklos Radnoti.

Fenomenul Robert Sturua

● În vîrstă de 43 de ani, regizorul gruzin Robert Sturua este considerat drept unul din cei mai interesanți oameni de teatru contemporani, preferințele sale mergînd spre creația shakespeariană. Spectacolul său cu Richard al III-lea, prezentat la Londra, a stîrnit entuziasmul publicului englez, întrunind sufragii unanime la concursul companiei BBC. „Mă gîndesc — mărturisea Sturua — că dacă aș fi liber de orice alte obligații, aș monta numai Shakespeare. El este inepuizabil, genial, întotdeauna nou, actual. Shakespeare este în egală măsură englez și gruzin”.

O plecăciune adincă

● La cei peste 70 de ani ai săi, Ella Fitzgerald continuă să-i jance pe amatorii de jazz, așa cum s-a întîmplat de curînd la Monte Carlo, unde înimăta cîntăreața s-a remarcat prin agilitate, tinerețe, spontaneitate și profesionalism. E greu să rezisti antrenului, prospețimii, farmecului acestei mari doamne, despre care s-ar putea crede că face o adevărată cursă de întinerire și care merită o plecăciune adincă pentru cel mai frumos jazz clasic din lume — scria, după concert, un cronicar.

Premiul Nezval unui poet arab

● Revista „Al Djadid” informează că poetul libanez Michel Suleiman a fost distins cu premiul internațional Vitoslav Nezval. Se subliniază faptul că laureatul este primul poet arab cărui i s-a decernat importanța distincției literare, atribuită în edițiile precedente unor personalități ca Nazim Hikmet, Louis Aragon și alții.

Din lirica sudaneză contemporană

Mohammed Abd Al-Hayy

Cele patru anotimpuri

I.
Între căderea florilor și rotunjirea roadelor
Cînd glia-și despozie bucuria de flăcări
Și șarpele ei astral mușcă cerul
Dansează un zeu în cămașă de foc.

II.
O, zeite ce plîngeți deasupra trupului celui ucis
Și-i stringeți în coșurile voastre mădularele
Și în oglinzile voastre numele sale
Și le faceți comori în crăpăturile lunii de smarald sub apa feței ei frumoase.

III.
Vrăjitorul bătrîn în peșteră și-n cușca lui pîtonul
Vîpă. Și pădurea se-nghesuie fără nume
Tîșind puritatea cristalului ei alb
Și nu sint semne în aer afară de spada cenușei deasupra marginii timpului.

IV.
Și gheața se sparge deodată. Și cioburile cîrnii ei noi se unesc
Și rid zeitele în măcelul poștei cînd dansează lunile și soarii
Pe pod, între minte și coapse, unde încep ritualurile,
Iar în oglinzile trupului verde se-ntînde splendoarea ființei lui unice.

Abd Ar-Rahim Abu Zikra

Matinală

Lumina mi-a inundat fereastra azi dimineață
Și apa ei de lumină și cristal a pătruns pe sub ușă
Și n-a zărit în galeriile mele decît un suspin de dor
Și m-a văzut scrutînd ferestrele ce se trezeau
Ca să aud flecăreala oamenilor la mesele mincării
Și-n clipa aceea s'îmînd plăcerea lumii acesteia
S-a strecurat în pieptul-mi ca un dulce preaplin
Și de bucuria ce mă încearcă
Aș vrea să-mbrățișez autobuzele și asfaltul
Înot în verdele unui arbust ce crește
În fața casei
Și mă înec în roua ochilor unei fete cu ochi frumoși.

Al-Nur Osman Abekr

Ochiul

Ochiul tresare pe dată. De ce? Pentru o față din cafenea?
Nu lua seama. Nu. Nu spune poimîine.
Astăzi ne stăpînim viața
Iar miine — otrăvuri sau ghiața dinții —
Ne trăim crisalidele vieții.
Și-a pus vopsele pe buze, pe pleoape, pe mijloc
În lumini de metale cordoane
Din codrii Andaluziei aduse, sau mirodenii de Sumer miresme tinereții tale
Sau limpezimea nopților cu lună
A dăruit ispitei trifoiul șaptei și ne-a robit în seară,
Zenitul nu și-a stîns setea cu noi
Nu azvîrlî veșnicia prezenței, chezași ne sint ochii,
Noi sintem dăinuirea, să recunoaștem
Că timpul e cu noi, devine al nostru, întîmplînd
Sorîi săi izvorul etern din tainele sale
Un vîl de flori ai căror boboci îi desface scîlpiră.

În românește de
Ilie Bădicuț

Scriitori români în esperanto

● O MODALITATE mai puțin cunoscută de a difuza valorile literaturii românești peste hotare este traducerea unor opere în limba esperanto, de circulație internațională, cu un statut bine definit în multe țări, cu perspective de difuzare mai largă și la noi, de cînd există un centru de esperanto interlingvistic, avînd un colectiv activ la București, condus de prof. G. Tepelea și C. Dominte (se țin ședințe lunare de comunicări la Facultatea de limbă și literatură română, colectivul făcînd parte din Societatea de științe filologice). Membrii acestui colectiv ne-au pus la dispoziție un material documentar instructiv privind difuzarea literaturii românești în lume prin esperanto, prin numeroase reviste tipărite în această limbă internațională, în multe țări, reviste în care, de mai multe decenii, cunoscătorii limbii esperanto au transpus bucăți de literatură română.

Dintr-o comunicare prezentată de Aurel Boia și Const. Dominte la a patra Conferință anuală pe țară a Colectivului Esperanto-Interlingvistic, ținută la Timișoara, bogată în date asupra „literaturii române în limba esperanto”, extrag citeva precizări de certă importanță pentru difuzarea în lume a operei unor scriitori români, de la 1910 încoace. Uneori, esperanto a servit drept punte pentru traduceri de literatură română în chineză, japoneză, ori în olandeză, cum spun autorii citați ai comunicării. Aflăm apoi că traduceri în esperanto au apărut încă din 1910 în revista „Danubo” (Dunărea), fondată de dr. Gabriel Robin, primul șef al esperantistilor români. Au fost tipărite în această revistă, apărută între 1910—1912, bucăți din Caragiale, Eminescu, Vlahuță, Traian Demetrescu, Gîrleanu. Puțin după aceea, A. Grabowski, „părintele poeziei esperanto”, a cuprins în antologia sa din 1913 „El Parnaso de popoloj” și versuri românești. Între cele două războaie au apărut și volume de esperanto: o culegere de nuvele de Brătescu-Voinesti (1927), „Păcat boiere de Bradoveanu” (1929), o serie de poeme de Emil Isac (1930), traducător remarcabil fiind Tiberiu Morariu, menționat în Esperanto en perspektivo (Londra-Rotterdam, 1974). P. Fîru și S. Pragano au publicat un volum

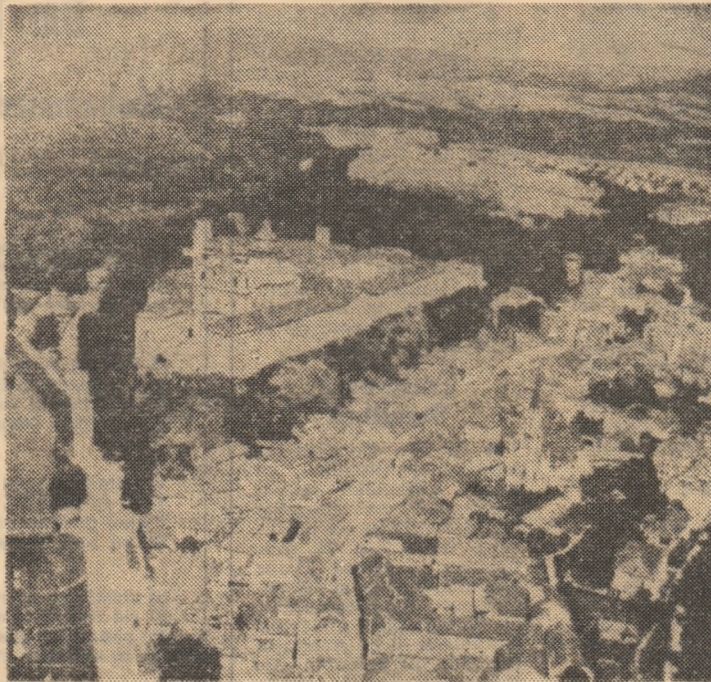
de povestiri și proză umoristică (1932). Volumul Eterna bukvo, apărut în 1931 la Budapesta, a cuprins pe Alecsandri (2 poezii), Eminescu (4) Coșbuc (1), Miorița, — de unde au fost reproduse de mai multe ori în alte reviste esperanto. După ultimul război, un comitet de esperantisti români, bulgari și iugoslavi a publicat revista „Internacia Kulturo” (1945—1952), cuprinzînd autori români: Caragiale, Eminescu, Vlahuță, Tr. Demetrescu, V. Eftimiu. În ultimele decenii, mai activi ca traducători au fost Eugenia Morariu și Iosif Petrin. Remarcabile sint traducerile recente din Eminescu semnate de C. Dominte, filolog, secretar al Colectivului din București; în schița bibliografică citată, el apare ca traducător al multor poezii eminesciene, ceea ce ne face să sperăm că vom avea odată un Eminescu în esperanto, cum avem o antologie din același poet în latină (realizată de Tr. Lăzărescu).

Bibliografia care ne stă la îndemînă, fără a fi completă, conține numele a 50 de scriitori români traduși în esperanto, cu peste 160 de titluri. Alături de clasicii deja citați, sint scriitorii de azi: Beniuc, Eugen Barbu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu. De menționat, apoi, ultimele numere ale revistelor de esperanto în Japonia, China, Suedia, Franța, Iugoslavia conțin alte transpuneri literare din România (Eminescu, Macedonski, Labiş, Sadoveanu); Armand Su, poet chinez, a tradus recent din Eminescu și din Sadoveanu în esperanto. Noul președinte al Asociației scriitorilor chinezi, Ba Jin, este un foarte cunoscut esperantist.

Esperanto s-a dovedit, de multe decenii, un instrument eficient de comunicare și de difuzare a creațiilor literare, științifice, a informațiilor de tot felul. Ultimul număr din „El popola Cinto” (6/82) cuprinde un omagiu lui G. Enescu (p. 44—46) semnat de Cezar Apreutesei, o frumoasă sinteză a operei marelui muzician român. Credem că ar fi necesară editarea unui buletin esperanto al Colectivului român, cum utilă ar fi și o antologie literară în esperanto.

Gh. Bulgăr

Colocvii europene

Imagine din Melk

Am revenit la Roma în acele zile de sfârșit de primăvară, în zile calde, în care nici măcar nopțile nu mai erau răcoase. Din nou Stazione Termini, cu multitudinea ei de oameni, străzile unice în felul lor ale Romei celei noi pe structurile Romei dintotdeauna și romanii — locuitorii Cetății Eterne — moștenitori prin nume (și nu numai prin nume) alături de români ai marii civilizații a antichității. Pașii mă duc apoi, minăți de o forță străbună, spre centrul Romei, în preajma Columnei Traiane, acul de naștere dăruit în piatră al începuturilor poporului român. De data aceasta, am surpriza de a constata operațiile de restaurare în curs care vor reda monumentului mai multă strălucire și-l vor apăra, mai ales, de avaturile vremii.

Dar la Roma nu eram venit într-o călătorie de agrement, ci învitat să particip la sărbătorirea centenarului Garibaldi, de la moartea eroului împlinindu-se o sută de ani. „Garibaldi — scria cu un veac în urmă președintele Camerei României într-o adresă către Adunarea deputaților de la Roma — aparține atât Italiei cât și popoarelor care au luptat pentru reconstituirea lor națională” și el exprima sentimente de condoleanțe Italiei, patria ilustrului soldat al unității italiene, a statornicului apărător al libertății.

Organizat în Palatul Barberini — edificiu important ridicat în secolul al XVII-lea de papa Umberto — colocviul internațional consacrat marelui general al poporului a reunit timp de trei zile reputați specialiști italieni — amintesc pe profesorul Franco della Peruta, ori pe generalul Ambrogio Viviani —, ca și istorici ai epocii garibaldiene din 12 țări europene și americane, veniți să evoce nu numai personalitatea generalului unității și independenței italiene, ci mai ales ecoul epopeii sale în țările lor ori legăturile ce au ființat între Garibaldi și mișcările de eliberare din multe țări ale lumii. Istoricii englez Jasper Ridley, consacrat biograful lui Garibaldi, istoricul spaniol Ferrer Benimeli, care a evocat patetice texte spaniole evocatoare în epocă ale faptelor generalului erou, generalul Jean Delmas, care a prezentat într-o comunicare contribuția lui Garibaldi la apărarea Franței în anii grei 1870-1871, profesorul D. Kosary, competent analist al situației internaționale din anii de vîrf ai epopeii garibaldiene, ori entuziastul Mario Gardellini, profesor brazilian de origine italiană, cetățean al statului eliberat cîndva de erou: Rio Grande del Sul, care a evocat în cuvinte calde un fragment al faptelor garibaldiene americane dinainte de 1848, și alți specialiști străini au demonstrat prin contribuțiile lor măsura universală a răsnetului pe care l-a avut în epocă Giuseppe Garibaldi.

Adresîndu-i-se un mesaj de premierul Spadolini, lucrările fiind deschise de ministrul apărării, Lagorio, colocviul, la care a participat și un numeros public, a reprezentat un omagiu național și internațional adus „generalului libertății”. În ceea ce mă privește, în comunicarea înfățișată colocviului am evocat ca istoric român relațiile lui Garibaldi cu românii și, de asemenea, reflectarea în izvoarele epocii a faptelor și personalității eroului. În iunie 1860, „Românul” arăta că eroul italian „dă libertate celor apăsați, dreptate celor năpăstuiți, pline celor flămînzi, îmbrăcăminte celor neavuți” și adăuga: „toată lumea este și va fi cu el”. Garibaldi — vizitator în 1826 ca tânăr marinier al portului Galați — a manifestat la rîndul său un vădit interes față de români. În anii decisivi ai cuceririi independenței României, el transmitea românilor că „gîndul și inima lui Garibaldi sînt cu ei”.

M-AM despărțit de Roma în seara celei de-a treia zi. În două ceasuri mă găseam la Viena, iar în dimineața următoare am sosit la Melk, cel de-al doilea centru al deplasării mele științifice. Orașul, dominat de o uriașă mănăstire benedictină, situat pe malul Dunării, îl cunoașteam. Cu ani

Palatul Barberini

în urmă am și stat aici timp de cîteva zile, între două reuniuni științifice, petrecînd cîteva zile de concediu în această mică localitate, purtînd un delicat parfum al veacurilor trecute. Micile hoteluri — evocînd hanurile vremii lui Dinicu Golescu —, cu nume sugestiv — „La calul bălan”, „Cerbul de aur” etc. —, restaurante și cofetării modeste, dar spicuite și curate, așezate cuminți, ca și orașul însuși, la poalele stîncii care poartă masiva construcție a mănăstirii. Alături, Dunărea se scurge pe lingă orașel, motivîndu-i existența și dîndu-i un farmec deosebit.

Așezarea lingă fluviu a localității a dat temei dezbaterii ce a avut loc aici asupra temei **Dunărea, arteră de viață europeană**. A fost, de asemenea, o reuniune internațională, ori, mai bine zis, **dunăreană**, toți specialiștii participanți aparținînd statelor danubiene. Tara gazdă a dat întreaga atenție colocviului căruia i-a atribuit o importanță politică și nu numai științifică, prin personalitățile prezente la inaugurarea lucrărilor, ca și prin atenția dată de mass media și, implicit, de opinia publică colocviului. Profesorii austrieci Richard Plaschka — rectorul Universității Viena —, Josef Breu, Károly Gaál, Horst Haselsteiner, Arnold Suppan, profesorul Werner Gumpel din München, profesorul Emil Mazur de la Bratislava, profesorul Peter Hanák de la Budapesta, profesorul Josip Ržglic de la Zagreb ori Ljubomir Dinev de la Sofia, cărora m-am alăturat, la invitația organizatorilor, au dat dezbaterii un caracter viu, deosebit de interesant prin multilateralitatea sa, deoarece participanții veneau din țări diferite, dar totodată aveau și preocupări variate: erau istorici, dar și geografi, economiști, energeticieni sau ecologi. Schimbul de opinii a dus la un dialog constructiv, la reciprocă informare, implicit la întreinerea comunității spirituale danubiene.

Trecutul frămîntat și învățăturile pe care el le transmite popoarelor danubiene, relațiile interdanubiene ale statelor riverane, rolul și funcțiile europene ale marelui fluviu, cultura și arta populară din „zona Dunării”, problemele ecologice ale întregului bazin dunărean, problema canalului Rin-Dunăre și multe alte aspecte au fost trecute în revistă, analizate și dezbătute de participanții la colocviul susmenționat, ei reprezentînd uneori puncte de vedere deosebite, dar toți fiind animați de dorința de colaborare și înțelegere a caracterului complex al istoriei și problemelor danubiene. În ultima seară, cea de-a treia zi a colocviului, ne-am întîlnit pe un vas ancorat pe Dunăre, la marginea orașelului Melk și aici dezbaterii științifice i-a luat locul, într-o atmosferă agreabilă, creată de gazdele austriece, dialogul amical, schimbul uman, atât de necesare în adîncirea legăturilor între cei ce reprezintă națiunile cărora Dunărea le crează un element important de contact și relație.

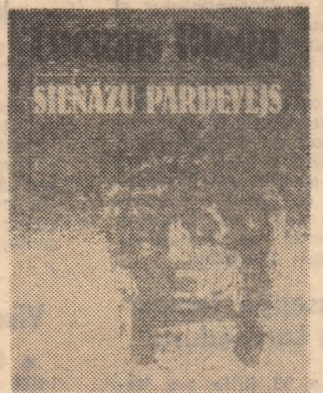
ULTIMA zi a călătoriei mele am petrecut-o la Viena, unde totdeauna mă simt puțin „aproape de casă”, dat fiind că această capitală a Austriei prietene a avut și are o importantă funcție nu numai pe plan internațional, ci și prin aceea că asigură legătura între Europa occidentală și cea de sud-est. Există în Viena, în arhitectura, în modul de viață, în înfățișarea și mai ales comportarea oamenilor, multe elemente care amintesc călătorului de la Dunărea de jos, cînd ajunge în capitala Austriei venind din Occident, patria sa. Mai există la Viena o atmosferă atrăgătoare și simpatice, care-l fac pe străin să nu se simtă străin, ci apropiat de vînzător, aici, în această metropolă care a stăpînit cîndva și pămînturile românești — comori ale acestora pînd în regăsite și în reputatele muzee ale orașului. Vremurile cînd Viena era capitala unui imperiu au trecut. Astăzi este capitala unui stat național, echilibrat și respectat de întreaga lume. Vremuri de trecătoare mîrire s-au pus, dar în locul lor călătorul întîlnește o țară nouă, aceea pe care timp de o jumătate de deceniu fascismul a încercat s-o șteargă de pe harta Europei, dar care, fiind expresia unor realități juste, nu putea fi desființată. Un imperiu a putut și a trebuit să fie șters de pe harta continentului, dar nu și o mică țară, înăuntrul căreia o harnică națiune a știut să se afirme cu modestie, sîrguință și înțelepciune și să-și construiască republica națională proclamată odată cu răsturnarea imperiului. Gînduri ca acestea îmi străbateau mintea, cînd pașii mă purtau în Prinz Eugen Strasse, la Ambasadă sau mai tîrziu la Universitate, privînd vechile monumente amintitoare a ceea ce a fost, dar și vienezii de astăzi și înfăptuirile lor, intruchipări ale forței unei entități viabile.

Peste cîteva ceasuri avionul avea să mă poarte ca o pasăre uriașă și mălastră spre patrie și acolo sus, cînd vocea stewardesei anunța trecerea hotarului țării, fără să vreau am simțit, ca totdeauna în această împrejurare, instinctiv și atavica zvîcnire de bucurie a reîntoarcerii în țara veșnică a gîndurilor mele.

Dan Berindei

Prezențe

românești

U.R.S.S.

● În editura „Liesma” din Riga a apărut de curînd un volum de versuri de Lucian Blaga în tîlmăcirea poetului leton Leons Briedis cu o prefață de Dainis Lapsa. Volumul selectează poeme din **Poemele lumii, Pașii profetului, În marea trecere, Laudă somnului, La cumpăna apelor, La curțile do- rului, Nebănuitele trepte și Poezii** (1962).

● Ultimul număr apărut (14/1982) al bilunarului „Sovetski Ekran” publică articolul **Asemănare și deosebire**, de V. Mihailovici, în care este prezentat regizorul român de film Sergiu Nicolaescu.

S.U.A.

● Revista americană „Poetry Flash”, care apare lunar la Berkeley, California a publicat, în nr. 112, din iulie 1982, un amplu interviu al Ninei Cassian, luat de Andy Brumer, intitulat **The Sady of Miracles**. Acesta este și titlul unui volum de poeme al Ninei Cassian, în traducerea Laurei Schiff, care va apărea anul acesta în editura Clond Marander Press din Berkeley. Prima pagină a revistei se deschide cu o fotografie care înfățișează pe Nina Cassian și pe traducătoarea sa Laura Schiff, cu prilejul unei lecturi făcută la Universitatea din Berkeley. Interviul se încheie cu publicarea poeziei **Table** (Fabulă) în versiunea Laurei Schiff.

POLONIA

● Printre filmele documentare realizate de cinematografia noastră se numără și scurt-metrajul **Bătrînii** prezentat la cea de-a 19-a ediție a Festivalului internațional al filmului scurt-metraj de la Cracovia, creația românească a fost distinsă cu „Dragonul de argint” pentru cea mai bună imagine.

CANADA

● Un popor latin pe malurile Dunării și Splendorile naturii românești sînt două dintre genericele sub care televiziunea canadiană — T. V. Quebec, a început transmiterea unui ciclu de emisiuni românești care cuprind filme istorice și turistice. În partea a doua a acestor emisiuni, la care vor contribui și universitari canadieni, vor fi abordate teme culturale-artistice și științifico-economice.

PORTUGALIA

● În orașul Oliveira de Azemeis din Portugalia a fost organizată o amplă expoziție intitulată **România — tradiții și actualități**. Expoziția cuprinde un fond documentar care ilustrează lupta poporului nostru pentru libertate, unitate și independență, realizările din România contemporană și un bogat fond de cărți care ulterior vor fi donate bibliotecilor municipale locale.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director, GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Științei nr. 1, poarta B2-B3, telefon 11 60 10. ADMINISTRATIA : Calea Victoriei 115, telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA ȘTIINȚII”